

ЗМІСТ

Держава і освіта

<i>Олексій Омельченко.</i> Освітній простір Луганщини у вимірі модернізації	4
<i>Інтерв'ю з Олексієм Омельченко</i>	6,11
<i>Борис Дяченко.</i> Управлінська вертикаль: чинники взаємодії	14

Інноваційна школа

<i>Олександр Рудін, Ольга Рудіна.</i> Концепція навчально-виховного комплексу Луганська міська школа-гімназія № 52	20
<i>Володимир Клещенко.</i> Сучасна школа Луганщини: навчально-виховне об'єднання	28
<i>Валентина Гревцева.</i> Індивідуальна робота вчителів та самовиховання школярів	33
<i>Лариса Твердохлеб.</i> Педагогічна система ліцею	37
<i>Валентина Білаш.</i> Багатопрофільний ліцей: модель управління	46

Управління школою

<i>Тамара Сорочан.</i> Розвиток управлінських умінь керівників шкіл у системі післядипломної педагогічної освіти	52
<i>Ірина Рубан.</i> Особливості управління освітніми закладами недержавної форми власності	59
<i>Лариса Кольченко.</i> Модель співуправління в обласному ліцеї	64
<i>Олена Ушакова.</i> Система управління у школі: вибір власних орієнтирів і завдань	68
<i>Ніна Глушко.</i> Демократизація управління. З досвіду роботи Краснодонської міської гімназії	73

Педагогіка школи

<i>Галина Кущенко.</i> Єдина українська школа в Алчевську: система роботи	80
<i>Ніна Субота.</i> Система виховної роботи школи-гімназії	84
<i>Віктор Пак.</i> Крокуємо в ногу з часом	88
<i>Катерина Фоменко.</i> Шлях до людини духовної. Роздуми директора.	90
<i>Лідія Кривошея.</i> Гімназія сьогодні	93
<i>Наталія Тарасова.</i> Девіз наш – вічний рух	95
<i>Ольга Климашевська.</i> Олексіївська школа імені Бориса Грінченка	98

ДИРЕКТОР ШКОЛИ ЛІЦЕЮ ГІМНАЗІЇ

НАУКОВО-ПРАКТИЧНИЙ
ЖУРНАЛ ДЛЯ КЕРІВНИКІВ
ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ

Свідоцтво про державну реєстрацію
Серія КВ № 3826 від 22 листопада 1999 р.

ФАХОВЕ ВИДАННЯ З ПЕДАГОГІЧНИХ ТА
ПСИХОЛОГІЧНИХ НАУК

Постанова Президії

БАК

УКРАЇНИ

№ 5 – 05/4 від 11 квітня 2001 року

Голова Редакційної ради
Василь КРЕМЕНЬ

Головний редактор
Ольга ВИГОВСЬКА

Літературна редакція
Олег БАКУН
Марія ПЛЮЩ
Галина ПЛОХАТНЮК

Коректура
Леся МАКАРЕНКО

Відповідальний та
художній редактор
Олексій ВИГОВСЬКИЙ

Фотокореспондент
Наталія БОЙКО

Адреса редакції

01033, Київ-33, а/с 116
E-mail: director@oldbank.com

© О.Виговська, ідея та концепція
© О.Виговський, дизайн та оформлення
© «Директор школи, ліцею, гімназії», 2002
© «Педагогічна думка», 2002

ЗАСНОВНИКИ

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ
І НАУКИ УКРАЇНИ
АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ
НАУК УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ім. М.П.ДРАГОМАНОВА
ВИДАВНИЦТВО
«ПЕДАГОГІЧНА ПРЕСА»

Передплатні індекси:
22953
23974

Члени Редакційної ради

Ірина **БАРМАТОВА**
Іван **БЕХ**
Надія **БІБК**
Володимир **БОНДАР**
Людмила **ВАЩЕНКО**
Борис **ГАДЗЕЦЬКИЙ**
Микола **ГУЗИК**
Лідія **ДАНИЛЕНКО**
Євгенія **ДЕМЧЕНКО**
Петро **ДМИТРЕНКО**
Володимир **ДОВГОПОЛИЙ**
Олександра **ДУБОГАЙ**
Олександр **ДУСАВИЦЬКИЙ**
Ольга **ЗАЙЧЕНКО**
Валентин **ЗАЙЧУК**
Іван **ЗЯЗЮН**
Олександр **ЛЯШЕНКО**
Людмила **КАЛІНІНА**
Созонт **КОВАЛЬ**
Руфіна **КРИЖАНІВСЬКА**
Юрій **КУЗНЕЦОВ**
Василь **МАДЗІГОН**
Сергій **МАКСИМЕНКО**
Юрій **МАЛЬОВАНІЙ**
Валентин **МОЛЯКО**
Григорій **НАУМЕНКО**
Віктор **ОГНЕВ'ЮК**
Іван **ОСАДЧИЙ**
Надія **ОСТРОВЕРХОВА**
Оксана **ПЕЧУРА**
Валентин **РОМАНЕНКО**
Світлана **РУДАКІВСЬКА**
Олександра **САВЧЕНКО**
Володимир **СКИБА**
Анатолій **СОЛОГУБ**
Юрій **ТРОФІМОВ**
Геннадій **ФЕДОРОВ**
Василина **ХАЙРУЛІНА**
Наталія **ЧЕПЕЛЄВА**
Олена **ЧИНОК**
Микола **ШКІЛЬ**

ЕКСКЛЮЗИВ

Лист МОНУ № 1/9 – 472 від 28.10.02 “Про застосування Закону України “Про загальну середню освіту” **102**
Державна служба для педагогів: інформація для роздумів **107**
Рекомендації парламентських слухань “Про виконання законодавства щодо розвитку загальної середньої освіти в Україні” **110**
Ваші запитання — відповіді МОНУ **111**

ТОВАРИ І ПОСЛУГИ ДЛЯ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ

Наочні посібники **45**
Нові книжкові видання **50**
Інтернет для закладів освіти **50**
Виставка “Сучасна освіта — 2003” **58**
Журнал “Малеча” **87**
Нові книги за передплатою **4-та стор. обкладинки**

*Журнал рекомендовано до друку Вченою радою
Національного педагогічного університету
ім. М.П.Драгоманова
(протокол № 2 від 3.10.2002р.)*

УМОВИ ПУБЛІКАЦІЇ В ЖУРНАЛІ «ДИРЕКТОР ШКОЛИ, ЛІЦЕЮ, ГІМНАЗІЇ»

1. Статті мають бути написані спеціально для часопису «Директор школи, ліцею, гімназії» (ніде раніше не друковані і не надіслані до інших видань) і відповідати вимогам ВАКУ до наукових праць.

2. Редакція лишає за собою право скорочувати, редагувати статті, а також вносити зміни в назву.

3. За достовірність фактів, дат, назв і точність цитування несуть відповідальність автори.

Статті приймаються у вигляді файлів текстового редактора MS Word for Windows (версій 6.0/95, 97 чи 2000) електронною поштою або на дискетах 3,5”.

Електронна пошта редакції: director@oldbank.com

5. Дискети, рукописи, малюнки, фотографії та інші матеріали, надіслані до редакції, не повертаються.

6. Стаття має бути підписана всіма авторами і супроводжуватися авторською довідкою (вказати повне ім'я, по батькові та посаду), стислою анотацією.

7. Статті мають бути надіслані на адресу редакції: 01033, м. Київ, а/с 116.

Повний або частковий передрук матеріалів журналу «Директор школи, ліцею, гімназії» можливий лише за письмової згоди редакції.

Підписано до друку 7.11.2002. Формат 70x100 1/16.
Папір офсетний. 9,1 умов. друк. арк. Наклад 4400.

Передвидавнича підготовка: **О.С.Вигovskyкий**.
Видавництво: “Педагогічна думка”, 04053, м. Київ,
вул. Артема 52-а, корпус 2.
Друк: Акціонерне товариство «Книга». Зам. 2-284

ДЕРЖАВА

І ОСВІТА

*Чому цей номер
присвячений освіті
Луганщини?
Тому, що в Луганській
області є певні
напряцювання, які добре
було б поширити
на всю країну!*

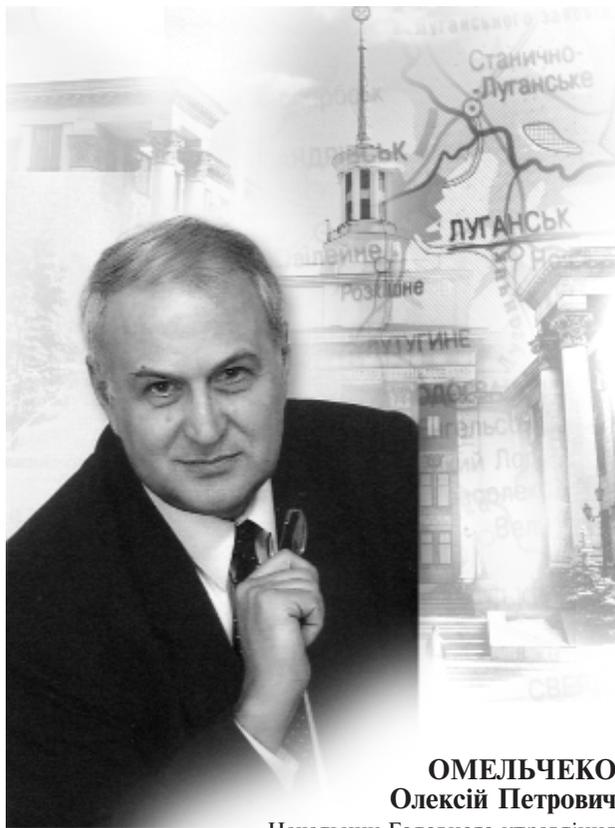
*Луганська область
"Східна брама України"*

Держава
і освіта

ОСВІТНІЙ ПРОСТІР ЛУГАНЩИНИ У ВИМІРІ МОДЕРНІЗАЦІЇ

ОМЕЛЬЧЕКО
Олексій Петрович

Начальник Головного управління освіти і науки Луганської обласної державної адміністрації

Що вирізняє Олексія Петровича серед інших регіонально-освітянських керівників? В інтерв'ю головному редактору нашого журналу Василь Григорович Кремень, Міністр освіти і науки України, зазначив: "... Хотів би сказати добре слово про Олексія Петровича Омельченка – одного із найдосвідченіших керівників обласних управлінь освіти в Україні. Це сучасний управлінець, розумна і порядна людина".

Освіта України зазнає суттєвих змін, яких вимагає не тільки сьогодні, а й майбутнє розвитку суспільства. Створення ґрунтовної законодавчої бази, затвердження на державному рівні Національної доктрини та програми "Вчитель" є важливими передумовами оновлення регіональної освіти та управління нею.

На нових засадах спрямовуються зусилля і Головного управління освіти і науки, відділів освіти, керівників шкіл Луганщини, щоб забезпечити нові тенденції розвитку цієї важливої сфери людської діяльності (див. вріз на с.5).

МОДЕРНІЗАЦІЯ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Естафету приймає другий рік модернізації загальної середньої освіти. В Луганській області за держстандартами продовжують навчання **26 тисяч** другокласників, сіли за парти **24 тисячі** першокласників.

Уся початкова школа перейшла на нову систему оцінювання знань учнів за 12-бальною шкалою. У новому навчальному році вчителі працюють за затвердженим переліком критеріїв.

Уперше в Україні розпочалося систематичне вивчення іноземної мови з дру-

гого класу, що знаменує перехід до якісно нового рівня освіти, який відповідає прагненню нашої держави до інтеграції у світовий культурний простір.

Упровадженню цих основних напрямків модернізації початкової школи сприяє, зокрема, й те, що в інституті післядипломної педагогічної освіти пройшли підвищення кваліфікації більше **2 тисяч** учителів перших-других класів, близько **250 учителів**, які викладають іноземну мову в других класах.

З прийняттям Закону України «Про дошкільну освіту» з'явилися передумови підготовки дітей. Кожна дитина, починаючи з п'яти років життя має одержати обов'язкову дошкільну освіту через різні її форми за базовим компонентом. Це стало можливим завдяки урізноманітненню освіти з дошкільного віку.

Головна її мета – всебічний розвиток особистості дитини з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей.

Найскладніше забезпечити дошкільну освіту в сільській місцевості, де функціонує лише **10 відсотків** дошкільних закладів, решта не працює і потребує додаткових коштів для їх відновлення. Оптимізація мережі дошкільних навчальних закладів у сільській місцевості є невідкладним завданням країни, і його необхідно розглядати комплексно, з урахуванням демографічної ситуації, економічних і соціальних чинників, потреби у забезпеченні кадрами та ін.

ТЕНДЕНЦІ РОЗВИТКУ ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ ЛУГАНЩИНИ

В основу освітньої практики в *Слов'янсько-Сербському, Троїцькому, Станічно-Луганському районах* покладено дитиноцентризм як провідний принцип модернізації освіти. Систему роботи з національного виховання створено в *Біловодському районі*. Сучасні моделі управління школами різного типу апробуються в містах *Луганську, Лисичанську, Кіровську, Свердловську*. У м. *Алчевську* нову практику управління забезпечено фінансовими стимулами – щомісячними надбавками з міського бюджету від **10 до 50** гривень учителям різних категорій. Нові форми методичної роботи, в тому числі з керівними кадрами, використовуються в *Ровеньках, Красnodоні, Стаханові та Новоайдарському районі*. Багато уваги відділи освіти приділяють розвиткові пізнавальних інтересів учнів. Так, у м. *Красний Луч* відкрито **40** класів з поглибленим вивченням предметів, у яких навчається понад **1000** дітей. Створено належні умови для навчання та виховання дітей у школах *Марківського району*. Спеціальні програми роботи з обдарованими дітьми впроваджено у *Перевальському районі*. Творчо використовують варіативну частину навчального плану в *Міловському районі*: сучасний зміст освіти доповнюють такі курси, як «Пізнай себе», «Культура народів світу», «Основи комп'ютерної грамотності». Комп'ютеризовано **20 шкіл Сватівського району**, **10 шкіл Білоураїнського району**. Дбаючи про фізичний розвиток дітей, в *Новокопоському районі* розробили програму військово-спортивної роботи. У школах упроваджено третій урок фізичного виховання. У *Красnodанському районі* проводиться цікава туристична робота, екологічне та краєзнавче виховання в наметовому таборі, де цього року оздоровлено **440** дітей і підлітків. Значний досвід у системі позашкільної освіти накопичено в м. *Северодонецьку*. Змістовне дозвілля забезпечено більше, ніж для **400 тисяч** юних мешканців міста. Близько **12 тисяч** дітей залучено до дитячої громадської організації «Дивосвіт». Різноманітною й ефективною є також позашкільна робота в м. *Рубіжному*. У м. *Антрацит* провідним напрямком є громадянське виховання: школа № 5 стала асоційованим членом ЮНЕСКО. Діяльнісний підхід у вихованні є пріоритетом у *Кремінському районі* – в минулому навчальному році понад **5 тисяч** дітей взяло участь у **108** різноманітних заходах району, області та всеукраїнського рівня.

ІНТЕРВ'Ю ОЛЕКСІЯ ОМЕЛЬЧЕНКА

кореспонденту журналу
"Директор школи,
ліцею, гімназії"

Кор.: Олексію Петровичу! Як би Ви визначили особливості сучасної освітньої ситуації в цілому – в державі та в Луганській області зокрема?

О.П. Омельченко: Дякую за таке змістовне запитання. Хочу сказа-

ти, найважливішою, мабуть, рисою освіти в XXI столітті можна визнати те, що в центрі освітньої діяльності поставлено особистість. Завдання освітньої галузі полягає також у сприянні ідеї створення активного суспільства, в якому люди відчувають не лише свободу, а й відповідальність. Прогрес людства неможливий, коли відсутнє розуміння того, що кожна людина має свободу і, разом з тим, відповідальність перед своєю країною і світом у цілому. Про це йдеться в Національній доктрині розвитку освіти в Україні, в прийнятих урядом законах стосовно освіти, в наукових дослідженнях тощо. Такі підходи посилюють соціальну роль педагогів, адже вчителі, об'єктивно залишаючись хранителем і провідником культури, несє в собі позачасовий фактор: він працює на майбутнє. Беручи участь у розвитку особистості, формуючи майбутнє, вчитель сам виступає людиною цього майбутнього, хоча живе нині. У цьому є глибока професійна філософія вчителя, в цьому унікальність педагогічного фаху. А взагалі в освіті розвивається системне оновлення: від змісту до методології, від форм до технологій, від реформування до модернізації.

Нові державні цілі шкільної освіти утверджують нові пріоритети навчально-виховного процесу на регіональному рівні. **Пріоритетними напрямками стосовно освіти в нашій області визнано такі:**

- підвищення престижу галузі освіти в соціально-економічній структурі області;

Перспективним напрямком розвитку дошкільної та початкової освіти є розширення мережі навчально-виховних комплексів "дошкільний навчальний заклад – загальноосвітній навчальний заклад".

Визначальною умовою модернізації освіти є забезпечення її якості. Якість освіти – гарантія конкурентоспроможності особистості в сучасному житті.

КОМП'ЮТЕРИЗАЦІЯ ШКІЛ

Одним із важливих чинників у системі загальної середньої освіти є комп'ютеризація шкіл. Зусиллями органів місцевого самоврядування забезпечено комп'ютерами 270 шкіл області, що становить 33%. Проте це тільки перший крок до інформатизації навчально-виховного процесу. Та й школи недостатньо забезпечені учителями інформатики. Переважна більшість учителів інших предметів також потребує перепідготовки для набуття елементарних навичок роботи з комп'ютерами. Майже зовсім відсутнє програмне забезпечення для різних предметів. Ця проблема має вирішуватися на державному рівні.

"ЕКОНОМІКА" – НОВИЙ ШКІЛЬНИЙ ПРЕДМЕТ

Важливим кроком у галузі освіти є введення нового предмета – економіки. Наразі його запроваджено в 94 школах області та пройшли перепідготовку 110 учителів географії й технічної праці. Впроваджується

проект спільної роботи Інституту післядипломної педагогічної освіти та Центру економічної освіти щодо навчально-методичного забезпечення економічної освіти учнів.

Зрозуміло, що *якість загальної середньої освіти залежить від раціонального використання годин варіативної частини навчального плану*, що й стало основою творчого опрацювання керівництвом школи конкретної моделі освітньої практики. Проте існують проблеми фінансування варіативної частини, що негативно впливає на якість освіти.

“КРЕЙДОВА ПЕДАГОГІКА”

Належний рівень освіти можливий лише за умови оновлення матеріальної бази навчальних кабінетів фізики, хімії, біології, інформатики, шкільних майстерень і спортзалів. Педагогічний процес вимагає подолання “крейдової педагогіки”. Дотепер дошка та крейда лишається майже єдиним наочним приладом, яке вчитель використовує на уроці. Учителям слід надати можливість працювати з дітьми не тільки словесними методами, якщо ставити завдання формувати в них навички практичної діяльності, як це передбачено Концепцією 12-річної школи.

ПОДОЛАННЯ ДРУГОРІЧНИЦТВА

Надбанням загальної середньої освіти можна вважати подолання другорічництва завдяки введенню

(Продовження інтерв'ю)

- оптимізація мережі навчальних закладів, кількісних і якісних показників освітнього простору;
- посилення культуротворчої функції освіти, залучення молоді до національної та світової культури;
- збереження морального, фізичного та психічного здоров'я підростаючого покоління;
- створення умов для подальшого переходу закладів освіти на державну мову навчання;
- опанування технологіями менеджменту в освіті;
- прогнозування процесів реформування освіти, організаційно-управлінське та науково-методичне обґрунтування та супровід цього процесу;
- розвиток професіоналізму вчителя на основі принципу безперервності освіти;
- створення сучасних моделей навчально-виховного процесу в середніх загальноосвітніх закладах різного типу;
- забезпечення педагогічних умов соціалізації школярів, виховання в них життєвої компетентності; опанування ідей та технологій педагогіки життєтворчості.

Отож, усе розмаїття особливостей сучасної системи освіти я б узагальнив у одному словосполученні – зміни на користь дитини.

Кор: Шановний Олексію Петровичу! Які найцікавіші освітні проекти, що діють зараз у вашій області, Ви можете назвати?

О.П. Омельченко: Справді, на Луганщині започатковано декілька спільних освітніх проектів. З грудня 1996 р. Луганський обласний комітет “Діячі освіти – за мир і взаєморозуміння” співпрацює з гуманітарною австрійською організацією “Глобал – 2000” (м. Відень). Зусиллями цієї організації та Головного управління освіти і науки Луганської обласної державної адміністрації за цей час проведено значну роботу, спрямовану на позитивні зміни в багатьох аспектах освітньої системи області.

Кор: Олексію Петровичу, можна про ці проекти розповісти докладніше?

О.П. Омельченко: Можу сказати про зобутки цих проектів. Для вихованців Антра-

(Продовження інтерв'ю)

цитівської, Шотівської, Лутугінської, Петровської, Кленової шкіл-інтернатів обласного підпорядкування надійшло сім гуманітарних транспортів з різними вантажами. Це медикаменти, одяг, взуття та інше. Важливо зазначити, що вони призначені для конкретного споживача, тобто були адресно-цільовими. Така акція коштувала немало, крім того, австрійська сторона ще платила тисячі доларів за оренду і відправку вантажів. Для тих шкіл, що я вже назвав, були також придбані комп'ютери, телевізори, морозильні камери, пральне обладнання, сантехніка, і це коштувало більше **50 тисяч доларів**. Треба ще сказати про те, що кожен рік наші австрійські партнери оздоровлюють українських дітей-сиріт в Австрійських Альпах.

Зараз планується організація в Луганську Центру соціальної реабілітації для дітей-сиріт. Австрійці в цьому проєкті також беруть активну участь, і не лише матеріально, а допомагають у стажуванні майбутніх працівників Центру. В межах проєкту, крім доставки медичного вантажу, надається реальна практична допомога хворим дітям, робляться та оплачуються найскладніші операції.

Кор: Олексію Петровичу, читачам нашого журналу цікаво було б дізнатися про зміст діяльності партнерів у цьому проєкті.

О.П. Омельченко: Що ж, проєкт справді цікавий, і вимагає від партнерів активних дій. На вісімнадцятій сесії обласної ради депутатів, яка відбулася у вересні 2001 року, було прийнято рішення про створення реабілітаційного центру допомоги дітям з психічними та нервовими розладами здоров'я як комунального підприємства обласного підпорядкування. Якщо буде досягнуто успіху в цьому проєкті, то до початку 2003 року Центр буде відкрито. **Це буде перший в Україні заклад для соціально-психологічної реабілітації дітей, діяльність якого зумовлена європейською педагогічною концепцією.** Однак для остаточного завершення робіт з реконструкції Центру необхідно завершити фінансування. Зараз у проєкт вкладено близько 200 тисяч гривень Луганською державною обласною адміністрацією, трохи більше австрійськими партнерами, є внески й приватних осіб.

12-бальної системи оцінювання навчальних досягнень учнів. Всупереч нашим тривогам щодо можливості впровадження цього нововведення в короткий термін та незважаючи на недостатнє забезпечення дидактичним матеріалом, введення 12-бальної системи дало можливість зробити взаємодію вчителя та учня більш демократичною. Найближчою перспективою загальної середньої освіти є підготовка до переходу на новий зміст і структуру, які будуть покладені в основу Держстандартів.

МІСЦЕ ЗНЗ У СОЦІАЛЬНІЙ СТРУКТУРІ МІКРОРАЙОНУ

Слід також замислитися над проблемою, яке місце займає загальноосвітній навчальний заклад у соціальній структурі мікрорайону, міста або села. Яким має бути існування в умовах ринку, в умовах конкуренції між навчальними закладами? Замовниками освіти стали батьки, самі учні, громадськість, а не тільки держава. Проте традиційна загальноосвітня школа пропонує профільне навчання лише 11 % учнів. Ця позиція теж потребує управлінських рішень щодо профілізації старшої школи. Ми маємо усвідомити, що нові соціально-економічні реалії зумовлюють необхідність нових підходів до визначення критеріїв діяльності школи. Мабуть, недоцільно вважати основним критерієм її ефективності вступ до вищого навчального закладу. Управлінські й методич-

ні структури працюють над розробкою науково обґрунтованих критеріїв діяльності школи та управління нею, які б забезпечували належні умови для навчання та виховання дітей, реалізацію державних вимог щодо освіти і виховання учнів.

“КЛЮЧОВА ПОЗИЦІЯ” КЕРІВНИКІВ ШКОЛИ

Навіть такий короткий огляд завдань загальної середньої освіти показує, яку відповідальність за результати діяльності школи покладено на її керівників. Керівники школи – директор і його заступники – займають ключові позиції в реалізації ідеї модернізації освіти. Слід уважно переглянути розподіл повноважень між різними рівнями управління освітою. Керівник школи відповідає за впровадження нової концепції освіти, за виконання соціального замовлення на конкурентоспроможного випускника, за стан навчально-виховного процесу в школі, за результати роботи педагогічного колективу. На жаль, *органи управління освітою на місцях безпідставно розширюють межі відповідальності керівників шкіл, покладаючи на них ще й функції повного матеріально-технічного забезпечення школи.* Проведення ремонтів, різноманітних заходів потребують великих коштів. Керівник школи є заручником і в ситуації, коли не проведе ремонту та випускного вечора, чи якщо організує для їх проведення збір коштів.

ЩО МИ МОЖЕМО?

Ми не можемо поки що кардинально змінити щось, але *ми можемо впроваджувати сучасні методи управління, які сприятимуть подоланню безпорадності керівників.*

По-перше, сучасна суспільно-державна модель управління школою передбачає залучення до управлінських процесів широкого загалу педагогічної громадськості, батьків, громадських організацій. Керівник

школи може значно посилити свій вплив через піклувальну раду школи.

По-друге, формування ринкових відносин у суспільстві впливає на школу, результатом чого стали звичайними такі поняття, як освітні послуги, конкуренція між навчальними закладами, і відповідно зумовлює необхідність опанування менеджменту та маркетингу освіти.

По-третє, змінюються навіть традиційні функції управління школою: *контроль і керівництво поступаються місцем прогнозу, моніторингу, аналізу.*

У зв'язку з вищезазначеним звертаємося до Міністерства освіти і науки України з проханням прискорити введення в дію Положення про атестацію керівників. Пропонуємо запровадити такий механізм його реалізації, щоб рівень заробітної плати керівника школи відповідав результатам атестації, враховував складність його діяльності та відрізнявся від рівня заробітної плати вчителя.

ШЛЯХИ ОНОВЛЕННЯ СУЧАСНОЇ ШКОЛИ

Ми шукаємо шляхи оновлення сучасної школи. Педагогічні інновації потребують ґрунтового інформаційного забезпечення, науково-методичного супроводу. Зокрема йдеться про оснащення шкільної бібліотеки, методичного кабінету, які в першу чергу потребують комп'ютеризації. У Луганській області функціонує 641 шкільна бібліотека. В середньому міська шкільна бібліотека отримує за навчальний рік від 500 до 800 примірників підручників, від 20 до 50 інших книг. У сільській шкільній бібліотеці ці показники значно нижчі: 5 – 100 примірників підручників і 5 – 20 книг.

ПРОФЕСІОНАЛІЗМ ВЧИТЕЛЯ

Не втрачає своєї актуальності проблема розвитку професіоналізму вчителя. Вчитель буде носієм змін в

освіті, якщо перейматиметься державними пріоритетами розвитку галузі, буде соціально захищеним, матиме можливість професійного розвитку. Саме такий підхід покладено в основу Державної програми “Вчитель”. Учителеві належить ключова роль у системі освіти. *Через діяльність педагога реалізується державна політика*, спрямована на зміцнення інтелектуального і духовного потенціалу нації, розвиток вітчизняної науки і техніки, збереження та примноження культурної спадщини. Набуває особливої значущості підвищення кваліфікації вчителів, адже *кожен крок модернізації потребує оновлення професійних знань, опанування нових педагогічних технологій*. В Інституті післядипломної педагогічної освіти впроваджено нову – дистанційну – форму підвищення кваліфікації, для навчально-методичного забезпечення якої створено комплекс із 25 навчальних посібників для вчителів різного фаху.

В Інституті розроблено нову технологію післядипломної освіти – науково-методичний супровід, яка експонувалася на Міжнародній виставці “Сучасна освіта України”, на обласній виставці “Східна брама”, була схвалена Вченою радою Центрального інституту післядипломної педагогічної освіти.

Рівень професіоналізму вчителя визначає найголовніші в школі процеси – навчання та виховання дітей, їхній розвиток, настрій, психічний стан. Проблеми дитинства завжди в полі зору педколективу.

“ВАЖКІ” ПРОБЛЕМИ

Уперше у вітчизняній освіті Національна доктрина ставить проблему збереження здоров’я дітей. Статистика засвідчує, що в дітей шкільного віку зростає показник захворювань нервової системи, на 60% – розладів психіки і поведінки, на 23% – хвороб органів травлення, на 67% – хвороб

кістково-м’язової системи. Всього на диспансерному обліку перебуває близько **60 тисяч** школярів області, тобто кожний п’ятий учень.

Понад 60% дітей-сиріт мають патології та відхилення у здоров’ї. Тому пріоритетним напрямком оздоровчої компанії залишається в першу чергу оздоровлення дітей-сиріт. Вирішення цієї проблеми сприяє введення в дію оздоровчого комплексу “Південний”. Ми висловлюємо ширю вдячність Луганській обласній раді, облдержадміністрації за розширення мережі оздоровчих закладів.

Другою складною проблемою, вирішення якої залежить від взаємодії школи з іншими соціальними інституціями, є злочинність серед неповнолітніх, наркоманія, соціальне сирітство.

За перше півріччя поточного року школярами скоєно понад **300 злочинів**, з яких 70% – це крадіжки. Всі вони скоєні у позаурочний час. На обліку в обласному наркологічному диспансері перебуває понад **400 дітей 14–18 років**. Органами опіки та піклування виявлено **1337** дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківської опіки, **887** із них передано під опіку в сім’ї громадян, **100** влаштовано в будинки дитини, **48** – у дитячий будинок, **246** – у школи-інтернати, **190** дітей було усиновлено. Відділами освіти підготовлено **416** позовів щодо позбавлення батьківських прав. З часу прийняття нового Порядку про усиновлення в області усиновлено **818** дітей-сиріт.

Кількість дітей, які перебувають у будинках дитини, школах-інтернатах для дітей-сиріт збільшилася на 35%. На цей час в інтернатних закладах області перебуває на повному державному забезпеченні **1450** таких дітей.

Поліпшення умов соціалізації дітей-сиріт може бути більш результативним, якщо впровадити принципово нову модель навчального закладу – дитячий будинок або інтернат змі-

шаного типу. *Діти мають жити в інтернатному закладі, а навчатися — в масовій загальноосвітній школі.* Необхідно, щоб кожна територія мала свій дитячий будинок змішаного типу, де б знайшли притулок маленькі мешканці, позбавлені сім'ї.

НАШІ ДІТИ — НЕ ВТРАЧЕНЕ ПОКОЛІННЯ

Та всупереч цим жахливим фактам наші діти — не втрачене покоління. Надбанням школярів області стали 37 призових місць у четвертому турі Всеукраїнських олімпіад, 12 — у конкурсі-захисті наукових робіт Малої Академії наук. Школярі області посіли призові місця в спортивних змаганнях з акробатики, стрибків у воду, з плавання, греко-римської боротьби, легкої атлетики. Певні здобутки мають і вихованці позашкільних закладів: 10 призових місць у Всеукраїнських змаганнях науково-технічного напрямку, 7 — екологічного, 15 — естетичного напрямків.

Значення позашкільної освіти зростає як для окремої людини, так і для суспільства в цілому. Посилюється інтерес дітей до екології, журналістики, інформаційних технологій. В області збережено мережу понад 100 позашкільних закладів, до яких залучено 90 тисяч дітей та підлітків, тобто кожного четвертого учня. Подальший розвиток позашкільної освіти відбуватиметься на основі обласної програми, яка розроб-

Управлінська реформа: з чого почати, про що думасмо, що бенетежить? Чого не видно з кабінету керівника обласного рівня? Проблема “більшості — меншості” в управлінні школою... — На ці запитання головного редактора журналу Ольги Виговської відповідає Олексій Омельченко.

ЧОГО НЕ ВИДНО З КАБІNETУ

Є питання, які слід вирішувати самому, не передовіряючи комусь. Скажімо, потрібно знайти гроші на ремонт інтернату. Якщо я зайду до голови адміністрації чи голови обласної ради, вони обов'язково перепитають, чи був я там сам, чи бачив усе не власні очі. І справді, я можу просити лише тоді, коли сам усе бачив. Досвід у мене великий — траплялося і підводили... Та головне навіть не в цьому. Головне те, чого з кабінету не видно, — живі люди. Ми страждаємо від того, що дуже рідко вибираємося з кабінетів. Зустрічі, наради... На місцях не буваємо. А директори звикають, і це вже загрожує певними наслідками, в тому числі — фінансовими.

Це жахливо, коли не бачиш людей. Тому, приїжджаючи в школу, я пропоную директору: запроси, будь-ласка, всіх вільних від уроків учителів, давай обговорювати питання не один на один, а з народом. Коли до розмови підключається колектив, тоді все йде зовсім по-іншому. Я планую такі зустрічі, але, на жаль, їх вдається провести не так багато, як хотілося б. В області 819 шкіл, крім того, є ще вузи, ПТУ.

Частіше доводиться виїздити за певних обставин. Коли виникають питання суто методичного характеру, на місце виїзять фахівці. Є і скарги. В основному, скаржаться батьки, вчителі; в тому числі — і на директорів. За різними оцінками, до третини керівників вітчизняної школи — авторитарного типу.

Пишуть нам багато; можна навіть сказати, що є колективи, які цим заражені... Хоча, з іншого боку, чимало з того, про що пишуть, — підтверджується.

ПРОБЛЕМА “БІЛЬШОСТІ — МЕНШОСТІ” У ПЕДАГОГІЧНОМУ КОЛЕКТИВІ ТА УПРАВЛІННІ

Нині в усіх на слуху питання управлінської реформи. Всі чекають, коли вона розпочнеться. Розглянемо проблеми на нашому, так би мовити, фундаментальному рівні — рівні директора школи.

Трапляється, що весь педагогічний колектив — за директора, і лише один — проти.

(Продовження)

Більшість – за, один, абсолютна меншість, – проти. Можливо, цей учитель отримав учора догану від директора за погану роботу і все ще перебуває на хвилі негативних емоцій. А, може, в школі панує авторитарний стиль керівництва, тому інші вчителі мовчать, як заціпенілі. Мало того, не виключено, що всі вони будуть проти цього одного вчителя, який вирішив, що йому вже нічого втратити...

Скажу більше: є колективи, де проти директора – жодного голосу, всі – за. Але цей директор – не годиться. Він придушив колектив – це ще страшніше. Я знаю таких директорів. Вони навчили учителів підлабузюватися, навчили їх хвалити себе день і ніч, навчили їх підкорятися... Це, напевно, найбільш болюче питання.

Сьогодні механізм управління базується на волі більшості. Так, життя доводить, що наша більшість, якою ми звикли все вирішувати, може бути абсолютно неправою. А відтак і механізм, який на цьому принципі базується, – недосконалим. Але ми, і не лише ми, увесь світ ним користується, оскільки альтернативного способу вивчення волевиявлення колективу нібито немає – на ідеї більшості побудовані вибори.

З іншого боку, можна спробувати розібратися із ситуацією в колективі. Дослідити, як кажуть психологи, ґратку протистояння позицій – визначити лідера, точку зору тих, хто “за” і хто “проти”. Розпитати одних, розпитати інших. Що вони собою представляють? Може, вони справді заздрісники... Сама ситуація розкриє усіх – за якусь годину можна скласти адекватне уявлення про школу, визначити всі гарячі точки цього колективу.

Тепер, коли головне про колектив відомо, потрібно послідовно, впевнено організувати його, цю більшість, повести її за собою.

Потрібен лідер. І таким лідером повинен стати директор. Авторитарний чи неавторитарний – якщо не вміє керувати колективом,

він не може працювати. Виникає наступне питання – як його замінити? Де механізми заміни цього керівника?

Це лише кілька із тих багатьох питань, які необхідно вирішити в ході управлінської реформи.

ляється відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України і має забезпечувати вільний творчий, інтелектуальний, духовний розвиток дітей.

НЕФОРМАЛЬНИЙ ПІДХІД ДО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ

Відверто обговорюючи проблеми виховання дітей, ми прагнемо досягти неформального підходу до їх розв'язання.

Сьогодні школяр мовби існує одночасно в трьох вимірах. Перший – об'єктивна повсякденна реальність, яку дитина не може змінити і тому має адаптуватися до неї. Другий – суб'єктивна реальність, яка досить умовно існує в колі сім'ї, друзів, у колективі класу чи гуртка. Вона тому є суб'єктивною, що цілком залежить від почуттів самої дитини. З'являється в житті дитини й третя реальність – віртуальна. Нові телекомунікаційні та інформаційні технології надають можливість опинитися у будь-якій фантастичній ситуації, відчувати себе її учасником – бачити, чути, рухатися. Отже, виникають проблеми для наших педагогічних роздумів: як школа може допомогти дитині розібратися у цих реальностях, не втратити себе, не розгубитися? Якщо підійти формально, то школа готує дитину до об'єктивних реалій життя. Турбує те, що ми неспроможні забезпечити педагогічний вплив на соціальне оточення дітей. Віртуальне буття взагалі ж є поки ще недослідженим явищем.

Ми маємо бути відвертими з собою і *визнати той факт*, що в перші роки незалежності держави *не змогли критично поставитися до іноземних моделей виховання, втратили виховні ідеали*. Я хочу нагадати, що мета виховання – це ідеал. Отже школа в своїй виховній роботі прагне створити ідеал. *Суперечливість полягає в тому, що ідеали шкільного виховання здебільшого суперечать ідеалам реального життя дітей*. Знову ж таки відверто ми маємо сказати, що фактично відбулося соціальне та матеріальне розшарування дитячого середовища. Посилилися егоїстичні настрої, прагнення до розваг, з'явилася дрібна торгівля між школярами. Тож як сьогодні створити ідеал? Аркадій Гайдар вигадав ідеал – благородного хлопчика Тимура, й ця вигадка стала основою виховної реальності декількох повоєнних поколінь. Це геніальний соціальний проект. У гуманістичній виховній системі школи ідеал – це створення випереджаючої ситуації, надання можливості заглянути в майбутнє. Може варто поміркувати разом із дітьми, яким вони бачать своє майбутнє? Що для цього має набути особистість кожного з них, який слід зробити вибір: наркотики чи здоров'я, знання чи невігластво, цілеспрямованість чи байдужість? Разом із дітьми ми дійдемо висновку щодо необхідності залучення до загальнолюдських цінностей.

Минають часи, зміню-

ються епохи, а проблема виховного ідеалу не перестає турбувати педагогів.

Поточний навчальний рік приніс до скарбниці виховання дві важливі дати: шістдесятиріччя “Молодої гвардії” та шістдесятиріччя початку визволення України від фашистів. Обидві вони пов'язані з історією нашого краю.

У новому навчальному році ми поставили за мету реалізацію виховного потенціалу дитячих громадських організацій. Уміння жити та спілкуватися в колективі, бути лідером, брати участь у колективних творчих справах – це далеко не повний обсяг можливостей дитячих об'єднань. Ця робота потребує чітких організаційних заходів, ґрунтовного науково-методичного забезпечення – словом, педагогічної підтримки дорослих.

Модернізація освіти спрямована на осучаснення освітянської діяльності з метою якнайповнішого задоволення потреб громадян України, розвитку нації, держави, її економіки та інших сфер суспільного життя. Зрештою, лише через сучасну національну освіту, що органічно акумулює кращий досвід і тенденції розвитку світової освіти, ми зможемо забезпечити конкурентоспроможність нації, держави у все більш глобалізованому та системно конкурентному світі.

**ДОТРИМУЮЧИСЬ
РЕГІОНАЛЬНОЇ ІДЕЇ
ЯК ДУХОВНОЇ,
КУЛЬТУРНО-ТВОРЧОЇ,
А НЕ ПОЛІТИЧНОЇ
ДОМІНАНТИ, МИ ВИХО-
ВУЄМО В ДІТЕЙ ПОША-
НУ ДО ІСТОРИЧНОЇ
ТА КУЛЬТУРНОЇ
СПАДЩИНИ СВОЄЇ
МАЛОЇ БАТЬКІВЩИНИ,
ДО ПОВСЯКДЕННОЇ
ПРАЦІ НАШИХ
СУЧАСНИКІВ**

Олексій Омельченко

Через сучасну національну освіту ми зможемо забезпечити конкурентоспроможність нації, держави

Держава
і освіта

УПРАВЛІНСЬКА ВЕРТИКАЛЬ: ЧИННИКИ ВЗАЄМОДІЇ

Модернізація є суттєвою ознакою сучасної загальної середньої освіти. Нові концептуальні основи педагогічного процесу, нова законодавча база потребують

грунтовного осмислення, опрацювання, створення умов для практичного застосування на всіх рівнях управління освітою. Освітні нововведення визначаються на державному рівні, але впроваджуються в конкретній школі. Однак, між Міністерством освіти і науки України та директором школи як суб'єктами управління немає

безпосереднього зв'язку, проте від того, як керівники шкіл сприйматимуть ідеї модернізації, залежить оновлення всієї системи освіти. Не знаходяться у безпосередньому підпорядкуванні такі рівні управління освітою, як обласний і місцевий. Тому виникає проблема: як налагодити взаємодію в управлінській вертикалі, які чинники мають бути покладені в її основу?

Зробимо спробу розглянути проблеми взаємодії в управлінській вертикалі з позицій демократичних надбань. Зважаючи на те, що наші уявлення щодо

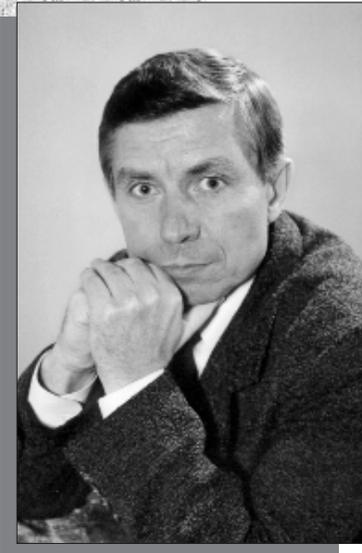
вертикалі в управлінні ще не позбулися авторитарних орієнтирів жорсткого підпорядкування та всеохоплюючого контролю.

Соціально-економічні перетворення в суспільстві сприяють посиленню сутнісних змістовних взаємозв'язків між суб'єктами соціального управління.

Розглянемо у вертикалі взаємозв'язок між напрямками управління різних рівнів (див. таблицю 1). В узагальненому вигляді основні чинники управлінської взаємодії полягають у забезпеченні виконання нормативно-правових актів у галузі загальної середньої освіти, розвитку професіоналізму педагогічних кадрів, в опануванні нових концептуальних основ та визначенні змісту загальної освіти. Кожен із них потребує більш детальної характеристики на різних рівнях управління.

ЄДИНА ОСНОВА УПРАВЛІННЯ ОСВІТОЮ

Серед багатьох напрямків діяльності Міністерства освіти і науки України виокремимо ті, які забезпечують управління загальною середньою освітою. На нашу думку, це створення законодавчої та нормативно-правової бази функціонування загальної середньої освіти, підготовка педагогічних кадрів,

Борис ДЯЧЕНКО

Перший заступник начальника Головного управління освіти і науки Луганської обласної державної адміністрації, кандидат педагогічних наук

Таблиця 1

ЧИННИКИ УПРАВЛІНСЬКОЇ ВЗАЄМОДІЇ У ВЕРТИКАЛІ

Директор школи, ліцею, гімназії № 5/2002

Нормативи, інструкції, положення щодо реалізації законів у галузі освіти утворюють єдину основу управління освітою

обґрунтування концептуальних основ і визначення змісту загальної середньої освіти. Відповідно до прийнятих законів у галузі освіти МОНУ розробляє нормативи, інструкції, положення щодо їхньої реалізації, зокрема і в загальній середній освіті. Ці документи визначають діяльність усіх інших рівнів вертикалі, становлять *єдину основу управління освітою*. Крім того, МОНУ фінансує підготовку педагогічних кадрів для загальної середньої школи, забезпечує дотримання певних вимог щодо змісту та обсягів цієї підготовки фахівців у вищих навчальних закладах. Особливу увагу зараз ми приділяємо Державній програмі “Вчитель”, яка спрямована на систематичну роботу з педагогічними кадрами на всіх рівнях управління освітою, забезпечує її наступність. В основу подальшого розвитку загальної середньої освіти покладено такі світоглядні концептуальні документи, розроблені МОНУ спільно з науковцями, як Національна доктрина та Концепція 12-річної школи. МОНУ визначає зміст освіти, що реалізується у навчальних планах, програмах, підручниках. Саме зміст освіти безпосередньо транспонується з найвищого рівня управління в школу до вчителя. Проте науково-методична робота щодо опанування нового змісту освіти проводиться на всіх рівнях управління.

РЕГІОНАЛЬНИЙ РІВЕНЬ УПРАВЛІННЯ ОСВІТОЮ

Як уже зазначалося, *обласні управління освіти і науки не підпорядковуються Міністерству безпосередньо, проте вони забезпечують виконання державних вимог на регіональному рівні*. Найбільш чітко це позначається на функціях контролю. На регіональному рівні фінансується підвищення кваліфікації педпрацівників, створюються умови для опанування нових концептуальних основ сучасної освіти, а також для опрацювання варіативної частини навчального плану, наповнення її регіональним змістом. Важливого значення у зв'язку з цим набуває діяльність інститутів післядипломної педагогічної освіти, адже основний обсяг роботи з педагогічними кадрами на регіональному рівні забезпечують саме вони. Ми приділяємо особливу увагу тому, щоб підвищення кваліфікації педкадрів на курсах органічно поєднувалося з усією системою науково-методичної роботи. Вважаємо, що вчитель має опанувати новий зміст і нові педагогічні технології, які він використовує у своїй повсякденній діяльності, на новій концептуальній основі розвитку освіти, відповідно до Національної доктрини та Концепції 12-річної школи. Цьому сприяє застосування технологій науково-методологічного супроводу розвитку професіоналізму педагогічних і керівних кадрів.

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК МІЖ УПРАВЛІННЯМ ОСВІТОЮ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ ТА МІСЦЕВОМУ РІВНЯХ

Опосередкованим є також взаємозв'язок між управлінням освітою на регіональному та місцевому рівнях. Вертикаль між ними дозволяють зберегти чинники управління освітою загальною орієнтована на забезпечення взаємозв'язку державного і місцевого рівнів управлінням освітою, то відділ освіти, у свою чергу, більше спрямовує свою діяльність на управління школою, насамперед на виконання державних вимог щодо діяльності навчального закладу, його сучасного матеріально-технічного забезпечення. Крім того, відділ освіти здійснює підбір і призначення педагогів, організує через методичні кабінети науково-методичну роботу з ними, за виконанням навчальних планів і програм у школах.

УПРАВЛІНСЬКА ВЕРТИКАЛЬ ШКОЛИ

На основі нормативно-правових актів управління освіти організує навчально-виховний процес, здійснює контроль за його результатами. Робота з підготовки педагогів у методичних об'єднаннях завершується атестацією.

Отже, аналізуючи управлінську вертикаль, ми можемо простежити дію кожного чинника. На нашу думку, управлінням освітою

різних рівнів недостатньо уваги приділяє виконанням чинного законодавства та нормативних документів. Непоодинокі випадки невиконання в повному обсязі варіативної частини навчального плану, відсутності підвозу дітей до школи, є недоліки в організації гарячого харчування та медичних оглядів школярів. Це, на жаль, далеко не повний перелік порушень законодавства, про які йшлося на засіданні колегії Міністерства освіти і науки України, на парламентських слуханнях у Верховній Раді, де обговорювалось питання *забезпечення якості освіти*. *Це комплексна, багатопланова проблема, розв'язання якої залежить від злагодженої дії управлінської вертикалі. Яких ознак має набути сучасна освіта? Які умови слід створити у навчальних закладах для її утвердження? За якими критеріями на різних рівнях управління здійснювати моніторинг якості загальної середньої освіти?* Усі ці питання поки ще є дискусійними, вони потребують наукового обґрунтування, апробації у практичному досвіді.

ПРО КАДРОВУ ПРОБЛЕМУ

Багато труднощів виникає в управлінців у питаннях кадрової політики. Негативно позначається на кадровому забезпеченні шкіл відсутність правових основ закріплення випускників педагогічних ВНЗ на робочих місцях. Соціальна непривабливість професії

Між Міністерством освіти і науки України та директором школи як суб'єктами управління немає безпосереднього зв'язку, проте від того, як керівники шкіл сприйматимуть ідеї модернізації, залежить оновлення всієї системи освіти

вчителя, недостатня увага до забезпечення належних житлових умов для молодих спеціалістів з боку органів місцевої влади негативно позначається на оновленні кадрового складу навчальних закладів.

РЕАЛЬНО ІСНУЮЧА ВЕРТИКАЛЬ

Одним із важливих напрямків, який забезпечує розвиток професіоналізму педагогів, напрацювання є напрацювання науково-методичних технологій. Тут дійсно можна простежити вертикаль. Всеукраїнські семінари, у яких беруть участь методисти обласних інститутів післядипломної освіти, є необхідною формою професійного спілкування і поширення педагогічного досвіду. У свою чергу, обласні інститути післядипломної освіти є регіональними науково-методичними центрами, які спрямовують діяльність методичних кабінетів. У такий спосіб інформація, необхідна для професійної вчительської діяльності, надходить до методичних об'єднань. Хочу підкреслити роль педагогічної преси для діяльності загальної управлінської вертикалі. Нині істотно змінюються, оновлюються усі форми і зміст науково-методичної роботи, спрямовуються на опанування нових концептуальних засад і нового змісту освіти. Педагогічна преса є важливим каналом надходження найбільш актуальної інформації до вчителя, ши-

роко використовується на всіх рівнях науково-методичної роботи. Тому *важливим завданням управлінців є забезпечення передплати на педагогічну періодику*. До речі, у науково-методичній роботі регіональна педагогічна преса є важливим чинником підтримки вертикалі: обласне управління освіти – відділ освіти – школа. Кожний директор школи, кожний педагогічний колектив із регіональних періодичних видань отримує інформацію про стан справ в освіті області. Різні форми науково-методичної роботи посилюють взаємодію обласного управління з відділами освіти.

Досвід управлінської діяльності переконує у *необхідності осмислення сучасних тенденцій такої важливої функції, як контроль*. Значення контролю традиційно підкреслюють прихильники авторитарного стилю управління. Ми пам'ятаємо невдалі спроби скасувати контроль – “працюємо на довірі”. Вважаємо, що *контроль, який здійснюється як функція управління на демократичних засадах, є необхідною умовою збереження вертикалі*. Виконання нормативно-правових актів повинно підлягати контролю на всіх рівнях управління відповідно до повноважень.

Узагальнюючи аналіз чинників взаємодії в управлінській вертикалі, підкреслимо визначальне значення такого підходу для створення єдиного освітнього простору, для розвитку освіти в період реформ.

ЛІТЕРАТУРА

Кремень В. Реформа освіти – запорука майбутнього держави // Директор школи, ліцею, гімназії. – 2000. – № 1. – С. 6-9.

Курило В. Моделювання системи критеріїв оцінки розвитку освіти в регіоні // Педагогіка і психологія. – 1999. – № 2. – С. 35-39.

Олійник В.В., Медведь В.В. Цільове управління навчальними закладами в ринкових умовах: Навчальний посібник / За ред. Г.А. Дмитренка. – К., 2002. – 68 с.

Сорочан Т. Нові категорії педагогіки: науково-методичний супровід // Шлях освіти. – 2002. – № 3. – С. 15-19.

ІННОВАЦІЙНА ШКОЛА

Групи вчителів	A	B	C
<i>стаж</i>			
до 5 р.	9	48	28
5-10 р.	24	51	32
10-20 р.	26	49	31
більше 20 р.	36	39	18
пенсіонер	72	24	7
<i>школа</i>			
міська загальноосвітня	52	38	12
міська спеціалізована	26	48	29
нового типу	24	56	33
сільська	61	35	9
<i>категорія</i>			
вища	21	63	18
I	19	56	30
II	34	44	17
спеціаліст	27	51	19
Всього	34	43	23

Ставлення вчителів до нових педагогічних технологій

A - Працювати стабільно, використовувати традиційні методи, (%)

B - Опанувати добре відпрацьовані технології, (%)

C - Брати участь в експерименті, створювати нові технології, (%)

**Інноваційна
школа**

КОНЦЕПЦІЯ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО КОМПЛЕКСУ

ЛУГАНСЬКА МІСЬКА ШКОЛА-ГІМНАЗІЯ № 52

Олександр РУДІН

Директор Навчально-виховного комплексу Луганська міська школа-гімназія № 52

Ольга РУДІНА

Проректор з науково-методичної роботи Луганського інституту післядипломної педагогічної освіти

Розвиток педагогічної системи сучасної гімназії зумовлюється як зовнішніми соціокультурними факторами, так і внутрішньою логікою розвитку процесів, які відбуваються у ній. В основі роботи та прогнозування результатів навчально-виховного процесу гімназії лежать концепції її розвитку. За час існування наш навчальний заклад пройшов ряд етапів: середня загальноосвітня школа № 52 м. Луганська, спеціалізована художньо-музичного профілю школа № 52 м. Луганська, і, нарешті, Навчально-виховний комплекс Луганська міська школа-гімназія № 52. Ці зміни щоразу зумовлювали нові концептуальні підходи, а отже, й появу нової концепції розвитку педагогічної системи навчально-го закладу.

У Концепції Навчально-виховного комплексу Луганська міська школа-гімназія № 52 розкриваються особливості організації навчально-виховного процесу, його науково-теоретичні основи та методика оцінювання результатів. Концепцію розроблено адміністрацією НВК Луганська міська школа-гімназія № 52 та прийнято на зборах 3 жовтня 2001 р., науковий консультант – О.М. Рудіна, проректор із наукової роботи Луганського інституту післядипломної педагогічної освіти. Педагогічний колектив гімназії відкритий для діалогу з педагогами, батьками, учнями, усіма, хто зацікавлений у розвитку гімназій як інноваційних систем освіти. Концепція нашого навчального закладу, безумовно, не претендує на остаточну завершеність, проте, можливо, буде цікавою для освітян.

Період у розвитку суспільства, пов'язаний із проведенням соціально-економічних реформ, актуалізує роль освіти та зосереджує увагу педагогів на розв'язанні проблеми гуманізації освіти. Нова парадигма розвитку освітніх систем пов'язана з визначенням на державному рівні необхідності виховання гуманної, творчої особистості, яка є свідомою свого призначення і як громадянина України, і як людини світу. Національна доктрина роз-

витку освіти в Україні орієнтує педагогічні колективи навчальних закладів різного типу на наукові підходи в аналізі досягнутого та проєктуванні майбутнього.

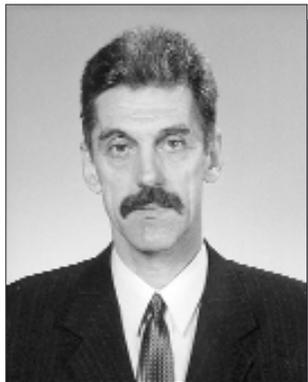
Сучасні філософи, аналізуючи розвиток освіти, зазначають, що глобальна освітня тенденція ХХ століття, яка перейшла і в ХХІ ст. – це формування взаємозв'язку філософсько-освітньої методології, педагогічної теорії та освітньої практики в умовах практично необмеженого різноманіття їх усіх¹.

Сьогодні в системі освіти визначальними є ті принципи та пріоритети, які раніше вимальовувалися лише як оптимальна теоретична конструкція: максимальна демократизація освіти на засадах доступності для всіх, автономія освітніх закладів, наступність різних ступенів освіти, гуманоцентрична орієнтація навчально-виховного процесу, співробітництво освітніх структур різних організаційних установ; терпимість ідеологічна, культурна, релігійна в освітньому процесі, полікультурність та плюралізм освіти; гуманізація освітнього процесу з орієнтацією на моральні цінності, всебічний розвиток людини, формування загальнопланетарної та екологічної свідомості, синтез потреб єдиних стандартів освіти та широкої диференціації освіти. Принципове значення має те, що вперше за всю історію людства в основі функціонування освітньої системи лежать не державні чи корпоративні інтереси, а система загальнолюдських цінностей.

Укріплення інституційних можливостей системи освіти перетворює її на одного з основних суб'єктів соціального розвитку, що організовує більшість життєвого часу практично всіх членів суспільства. Ця позиція є надзвичайно актуальною для гімназії, яка, по суті, заповнює нині весь соціокультурний простір як для дітей та молоді, так і для дорослого населення — батьків, які всі сподівання стосовно майбутнього пов'язують із освітою дітей. Питання розвитку освіти правомірно пов'язуються в світовому співтоваристві з загально-

людськими проблемами збереження навколишнього середовища, адже саме в умовах навчально-виховного процесу до них залучається молодь. Актуальність цієї проблеми полягає і в розробці нової загальнонаукової ідеї сталого розвитку суспільства. Сталий розвиток суспільства — це найбільш поширена концепція взаємодії суспільства і природи, якою зараз керуються передові країни світу; це узгодженість між економічним та соціальним розвитком суспільства і збереженням довкілля; це такий розвиток суспільства, за якого задоволення потреб сучасного покоління не має права ставити під загрозу таких можливостей майбутніх поколінь².

Визначаючи концептуально розвиток гімназії, ми виходили з того, що **концепція** — (лат. *розуміння, система*), певний спосіб розуміння, трактування будь-якого предмета, явища, процесу, провідна ідея для їх систематичного висвітлення³; що **концепція** — це цілісна система поглядів на явище, тлумачення його положень, основна ідея теорії; **стратегія** — це основні положення та практичні кроки і механізми впровадження ідеї чи теорії⁴; **стратегія** — наука і мистецтво використання всіх можливих ресурсів для найефективнішого досягнення поставлених цілей⁵; **ціль (мета)** ідеальне уявлення результату, що має

**Олександр
РУДІН**

**Ольга
РУДИНА**

¹Романенко М.І. Освітня парадигма: генезис ідей та систем. — Дніпропетровськ: "Промінь", 2000. — 157с. — С.126

²Сталий розвиток суспільства: 25 запитань та відповідей. / Тлумачний посібник. — К.: Поліграф-експрес, 2001. — 28с. — С.5

³Програма підтримки вироблення стратегії реформування освіти / Бюлетень №2 червень-липень. — 2001. — 48с. — С.16

бути досягнутий у ході людської діяльності; мета одночасно є: 1) наперед визначеним ідеалом, до якого людина прагне; 2) внутрішньо спонукальним мотивом діяльності, 3) здобутим на кінцевому відрізку діяльності її результатом; ціль повинна бути науково обґрунтованою та практично досяжною, інакше вона не матиме ні сенсу, ні значення⁶.

Актуальною для нашого загальноосвітнього навчального закладу, який став соціокультурним центром, є концепція гуманітарного синтезу в навчально-виховному процесі школи. Гуманітарний синтез передбачає культурологічний підхід до відбору змісту освіти, цілісний педагогічний вплив на особистість учня, який навчається й розвивається в умовах цілісного педагогічного процесу, метою якого є формування ціннісних орієнтацій, самосвідомості особистості як громадянина України, як людини світу. Концептуальні основи діяльності, філософія гімназії як соціокультурного центру пов'язані з соціально-економічними особливостями нинішнього етапу розвитку суспільства, науково-теоретичними та психолого-педагогічними теоріями, які вчені визначають провідними в цей період, підходами й висновками корифеїв педагогіки. Для педагогічної системи нашої гімназії актуальні положення Г.С. Сковороди, Т.Г. Шевченка, К.Д. Ушинського, Г.І. Ващенко, М.І. Пирогова, С.Ф. Русової, Г.К. Костюка, А.С. Макаренка, В.О. Сухомлинського, педагогів-но-

ваторів та представників сучасних наукових педагогічних шкіл. Велетні наукової думки неодноразово зверталися до проблеми єдності людини й природи, біосфери й ноосфери, біологічного й соціального. Свій внесок у розв'язання цих проблем зробили М. Реріх, Л. Гумільов, М. Бердяєв, В. Вернадський, В. Бехтерев.

Їхні філософсько-педагогічні ідеї покладено в основу концепції гімназії, на їх основі ґрунтується філософія навчального закладу.

“Є різниця між самим науковим знанням та тією розміреністю, з якою ми володіємо змістом цього знання, власними силами й джерелами...Знання об'єктивне, культура ж суб'єктивна. Вона є суб'єктивною стороною знання або способом та технологією діяльності, обумовленими наявними можливостями людського матеріалу”⁷.

“Освіта є культурою індивіда... Завдання будь-якої освіти – залучення людини до культурних цінностей науки, мистецтва, моралі, права, господарювання, перетворення людини природної на людину культурну. Цілі освіти – культурні цінності, до яких у процесі освіти має бути залученою людина...Життя людини та освіта – надзвичайно складний процес, одночасно біологічний, соціальний, духовно-культурний та духовно-благодатний”⁸.

“У найзагальнішому вигляді розвиток особистості є становленням особливої форми цілісності, яка містить чотири форми суб'єктивності: суб'єкт вітального ставлення до світу; суб'єкт предметного відношення; суб'єкт спілкування; суб'єкт самосвідомості. Розвиваючись як особистість, людина розвиває та формує свою власну природу, привласнює та створює предмети культури, формує коло значимих інших істот, виявляє себе перед самим собою”⁹.

“Гуманітарні науки займаються людиною, її психікою, матеріальною та духовною культурами, суспільством людей. Це є самосвідомість людства, виконання заповіту Сократа: пізнай самого себе, це є рефлексія

⁶Сталий розвиток суспільства: 25 запитань та відповідей. / Глумачний посібник. – К.: Поліграф-експрес, 2001. – 28с. – С.14

⁷Програма підтримки вироблення стратегії реформування освіти / Бюлетень №2 червень-липень. – 2001. – 48с. – С.14

⁸Твоя майбутня професія. Довідник професій. / Упорядники: В. Бортницький, Д. Закатнов, Н. Жемера, М. Тименко. – К.: “Українська книга”, 1999. – 312с. – С.12-14

⁹Мамардашвілі М. Как я понимаю философию. – М.: Прогресс, 1990 – С.340

⁸Гессен С.Д. Основы педагогики. Введение в прикладную философию. – М.: “Школа-пресс”, 1995. – С.448)

всередину людини та у створений нею штучний світ культури. Природничі займаються тим, що незалежно від людини наявне та виникає, народжуючись, а не створюючись нею, тим, що будується без зусиль і натуги мистецтва, проте саме собою й чому ми, люди, – спостерігачі ззовні, а не співучасники: предмет поза нами, тоді як предмет гуманітарного знання людиною і створюється”¹⁰.

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ТА МІСІЯ НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Філософія гімназії як соціокультурного центру ґрунтується на розумінні світу як єдиної системи багатогранних форм існування культур, мов, ідей, поглядів. Усвідомлення цієї різноманітності та єдності суспільства зумовлює необхідність формування ціннісних орієнтацій учнівської молоді, виховання таких людських якостей, як честь, гідність, патріотизм, а також толерантність, повага до інших культур, релігій, поглядів. У навчально-виховному процесі зростає пріоритет загальнолюдських цінностей, гуманістичних і антропологічних домінант. Враховуючи ці аспекти, концепція розвитку школи орієнтує навчально-виховний процес на посилення культуротворчої функції освіти, визнає пріоритетним:

- розвиток в учнівській молоді почуття шанування своєї Батьківщини, утвердження національної свідомості в єдності із загальнолюдською;
- розуміння потреб особистості учня зокрема, співтовариства, держави й світової цивілізації в цілому;
- розвиток в учасників навчально-виховного процесу уявлення про множинність світу,
- формування здатності неупереджено сприймати інші культури, системно мислити, творчо й відповідально діяти.

⁹Педагогика / Под ред. В.А. Петровского. – М.: Аспект-пресс, 1995 – С.6

¹⁰Гачев Г. Книга удивлений или Естествознание глазами гуманитария или Образы в науке. – М.: Педагогика, 1991 – С.31-32

Місія гімназії полягає в тому, щоб створити педагогічні умови для формування ціннісних орієнтацій учнів, становлення їхньої самосвідомості, розвитку загальних і спеціальних здібностей у процесі художньої та інтелектуальної творчої діяльності, шляхом залучення до мистецтва та педагогічної взаємодії; зберегти фізичне, психічне й моральне здоров'я учнів, сприяти їхній адаптації в природному й соціальному середовищі; забезпечити особистісно орієнтований підхід і продуктивне педагогічне спілкування в навчально-виховному процесі. У гімназії склався комплекс психолого-педагогічних умов для вирішення проблеми гуманізації освіти на основі гуманітарного синтезу. Становлення педагогічної системи гімназії пройшло ряд етапів, які відрізнялися поставленою метою, організаційними формами та змістом навчальної, виховної та позакласної роботи. За час функціонування гімназії педагогічним колективом узагальнено власний досвід інтелектуального, художньо-творчого, фізичного розвитку особистості дитини, залучення учнів до мистецтва, до самоврядування, до упорядкування та покращення довкілля.

“Не всі володіють здатністю зовнішнього вираження мистецтва, але кожний має в суті своїй можливість усвідомлення Прекрасного,” – писав М. Реріх. Отже, залучення учнів до прекрасного вводить їх у світ культури, впливаючи при цьому на розвиток естетичної свідомості, загальних і спеціальних здібностей, творчості, моральності, самосвідомості, формує ціннісні орієнтації.

ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ ГІМНАЗІЇ

Гімназія працює над проблемою розвитку творчих здібностей дітей та учнівської молоді через залучення їх до універсальних знань, до світу прекрасного, до світу культури в широкому розумінні – як універсального засобу розвитку людини. На цій світоглядній основі вчителі гімназії працюють уже понад 10 років. Влас-

ний досвід, співвіднесений з науковими дослідженнями, із практичними здобутками шкіл України, області, з апробуванням на кафедрі філософії та соціології освіти Луганського інституту післядипломної педагогічної освіти дозволяє констатувати, що взаємодія ключових функцій культури: інформаційної, комунікативної та естетичної сприяє створенню в гімназії своєрідного середовища – соціокультурного центру. В його межах розширюються та послідовно виховуються природні інтереси дітей до навчання, до творчості та мистецтва, прагнення до фізичної досконалості, формуються ціннісні громадянські орієнтації, розвиваються всі види “само”: самосвідомість, самоактуалізація, самооцінка, самовдосконалення, самодіяльність, самоосвіта тощо, яким найчастіше притаманний поліфункціональний характер.

Навчання та виховання учнів у гімназії забезпечуються цілісністю педагогічного процесу, який будується за такими напрямками (Т.М. Сорочан):

- від виявлення в дитині, яка вперше прийшла до школи, нахилів, здібностей, зацікавленості тими чи іншими видами діяльності та мистецтва до систематичного розширення її інтелектуального та культурного кругозору, до урізноманітнення видів інтелектуальної та художньо-творчої діяльності під керівництвом педагога;
- від загального змісту і методів освіти до індивідуалізації та особистісно зорієнтованих занять мистецтвом;
- від загальнорозвивальних занять до поглибленого оволодіння окремими предметами та видами мистецтва на факультативних заняттях у спеціально сформованих групах, до вільного володіння комп'ютером та інформаційними технологіями, виконавською мистецькою майстерністю незалежно від класу навчання;
- від занять мистецтвом на уроках за загальними навчальними програмами до спеціалізованих форм позакласної, гурткової і клубної художньо-творчої діяльності;
- від шкільної навчальної і позанавчальної діяльності до соціально орієнтованої позашкільної діяльності;
- від занять мистецтвом під час уроків та у позакласній діяльності до інтеграції різних видів мистецтва, до комплексного характеру творчої діяльності, до полікультурного виховання;
- від викладання окремих навчальних предметів та мистецтва до використання знань із комплексу наук і мистецтв в усіх видах навчальної та позанавчальної діяльності учнів, яка за умови дотримання визначених принципів забезпечить досягнення всебічного особистісного розвитку кожного учня гімназії.

Отже, у гімназії цілісний педагогічний процес орієнтований на особисту інтелектуальну, творчу, ціннісно корисну, мистецько-художню діяльність учнів. Провідні принципи діяльності педагогічного колективу — це гуманізація, демократизм, єдність індивідуалізації та диференціації у навчально-виховному процесі, самодіяльність педагогів та вихованців у творчому розвитку, полікультурність освіти та виховання учнів.

Ці принципи реалізують такі завдання:

- створення системи наукових, соціальних, художньо-естетичних знань, на основі яких розкривається взаємодія різних видів мистецтва та діяльності особистості, формуються ціннісні орієнтації, забезпечується полікультурний, соціальний розвиток;
- формування в учнів полікультурних потреб, оцінок та смаків, збагачення життєвого досвіду;
- формування вмінь та навичок виявити себе, свій внутрішній світ через відповідно організовану суспільно корисну діяльність.

Педагогічний колектив гімназії, виходячи із сучасної парадигми освіти та виховання, ставить перед собою завдання створити такі умови розвитку, за яких у процесі оволодіння уч-

нями культурою домінантними були б світоглядні та морально-естетичні складові, набуття знань та вмінь із різних сфер науки та культури. З цією метою процес засвоєння культурної спадщини педагога школи будують так, щоб учні:

- адекватно сприймали культурні надбання, твори мистецтва та досягнення науки;
- розуміли “мову” мистецтва та мову комп’ютера;
- відрізняли істинно мистецькі твори від сурогатів та підробок;
- вдосконалювали себе, свій внутрішній світ під впливом мистецтва, усвідомлювати себе як полікультурну особистість.

Отже, наша гімназія, функціонуючи як соціокультурний центр, ставить за мету відродження і зміцнення інтелектуального потенціалу держави, для виховання людини культури, гуманної і духовної особистості, а не лише забезпечує потреби учнів у якісній сучасній полікультурній освіті. Визначальною особливістю взаємодії педагогів, батьків, учнів є гуманізація стосунків, загальне прагнення полікультурної освіти, утвердження пріоритетів сталого розвитку та збереження довкілля. Гуманність – вершина моральності, бо в ній любов до людей, до всього живого поєднується з милосердям, добротою, здатністю до співпереживання, альтруїзмом, готовністю до розуміння чужого внутрішнього стану, єдністю характеру, інтелекту та почуттів. Це досвід життєдіяльності, життєтворчості людини як соціального суб’єкта, що втілює у собі результати суспільного досвіду, загальнолюдських цінностей, здатність до самореалізації та ін. (О.В. Киричук, Л.В. Сохань, І.Г. Єрмаков).

Педагогічно значущі орієнтири творчої особистості сконцентровані в таких характеристиках, як розвинуті здібності, потреба у перетворюючій діяльності, досить великий обсяг засвоєння знань, умінь, поєднання аналітичного та інтуїтивного мислення, здатності і прагнення життєтворчості. Суттєвими рисами загального портрету педагогів та учнів гімназії є гуманність та творчість.

СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Структура гімназії як середнього загальноосвітнього навчального закладу відповідає нормативним документам. Потреба в такій структурі виникла внаслідок реалізації принципу наступності в навчально-виховному процесі. Створення цілісної педагогічної системи, яка б забезпечувала формування ціннісних орієнтацій учнів в умовах залучення їх до мистецтва, національної та загальнолюдської культури, власної творчої діяльності й поглибленої підготовки з навчальних предметів, зумовлює необхідність раннього педагогічного спілкування з дитиною на основі педагогічної взаємодії. Отже, початок такої роботи з майбутніми учнями стає актуальним у дошкільному віці, тобто варто організовувати постійне педагогічне спілкування з дошкільнятами в межах спеціальних освітніх програм. Така взаємодія була б ефективною в навчально-виховному комплексі “школа-дитячий садок”, чи в будь-якій іншій структурі, створеній для задоволення потреб у дошкільній освіті та вихованні дітей на базі школи. Раннє ознайомлення з іноземними мовами та комп’ютером, розвиток мовлення та природних задатків, залучення до різних видів мистецької творчої діяльності зумовлені і вимогами часу, і потребами суспільства, і прагненням особистості бути конкурентноспроможною на сучасному ринку праці. Особливості організації цілісного педагогічного процесу, оновлення змісту освіти, педагогічне спілкування та особистісно зорієнтоване навчання становлять сутність інноваційного процесу, що відповідає цілям такого навчального закладу, як гімназія. У старших класах діє система довузівської підготовки, яка забезпечує наступність у навчанні в умовах навчально-виховного процесу гімназії та вищого навчального закладу відповідно до договорів.

Розвиток цілісного навчально-виховного процесу школи передбачає оновлення науково-методичної роботи. Відповідно до місії оновленого

навчального закладу поглиблюється професійна науково-теоретична підготовка вчителів з актуальних проблем педагогіки та психології, проводиться цілеспрямована робота стосовно мотивації дослідницької діяльності тих, хто вчить, і тих, хто навчається. Професійний рівень педагогів удосконалюється на постійно діючих семінарах: “Школа педагогічної майстерності”, “Школа педагогічних технологій”, “Школа педагогічної творчості”. До проведення таких семінарів залучаються викладачі та методисти Луганського інституту післядипломної педагогічної освіти, інших вищих навчальних закладів, які досліджують актуальні для вдосконалення навчально-виховного процесу гімназії проблеми.

Важливою умовою становлення педагогічної системи є забезпечення цілісності навчально-виховного процесу. Позаурочне виховання учнів у системі позакласної роботи визначається єдиною місією гімназії й доповнює зміст освіти. Основними напрямками позакласної виховної роботи є: колективна творча діяльність, учнівське самоврядування, участь у колективах художньої самодіяльності, заняття в мистецьких студіях, спортивних секціях, гуртках за інтересами, оновлення матеріалів для шкільного музею історії, збереження та поліпшення довкілля, допомога мешканцям мікрорайону, облаштування шкільного подвір'я тощо. Центром позаурочної роботи залишається клуб культури гімназиста “Гармонія”. Традиційними стали туристичні поїздки, дні здоров'я, походи по рідному краю. Традиційними є й зв'язки з культурно-просвітницькими закладами обласного центру: філармонією, драматичним театром, обласною юнацькою бібліотекою, краєзнавчим і художнім музеями, знайомство з мистецьким доробком місцевих майстрів професійного та народного мистецтва. Постійно діюча фотовиставка про красу краєвидів є новим напрямком створення шкільної мистецької галереї, в якій представлено роботи старших і мо-

лодших гімназистів. У позакласній і позашкільній роботі надається перевага таким формам, що сприяють формуванню ціннісних орієнтацій учнів, їхньому духовному збагаченню, продуктивному розвитку особистості гімназиста, вихованню свідомої позитивної поведінки, залученню до світової та національної культури, стійкій мотивації до особистісного успіху, удосконаленню життєвої компетентності. Відповідно до обраної місії портрет випускника нашого навчального закладу визначається сформованими ціннісними орієнтаціями особистості, оскільки, на думку багатьох дослідників проблем виховання, саме вони визначають фізично й морально здорову особистість, яка виявляє життєву компетентність при професійному виборі; залучившись до світової та національної культури, має розвинуту потребу в самореалізації та самовдосконаленні; є громадянином держави й патріотом народу України; визнаючи власну цінність, цінує іншу особистість; прагне до особистісного успіху завдяки творчій продуктивній праці на благо суспільства.

КРИТЕРІЇ ПРОДУКТИВНОСТІ СИСТЕМИ

За основу оцінювання результативності навчально-виховного процесу гімназії взято модель (Т.М. Сорочан), яка містить критерії та показники, кожний з яких може виявлятися на високому (в), середньому (с) або низькому (н) рівнях (див. вріз на с.27).

Для визначення всіх параметрів даної моделі застосовуються різні методики, залучаються психолог, соціальний педагог, медичний працівник, класні керівники, керівники творчих колективів та об'єднань, учителі базових предметів та культурознавчих і мистецьких дисциплін, учні та їхні батьки. Отримані результати узагальнюються та аналізуються на певному етапі та стають основою прогнозування подальшого розвитку педагогічної системи гімназії.

УПРАВЛІННЯ У ГІМНАЗІЇ

Управління навчально-виховним процесом у гімназії зумовлене його метою й здійснюється на основі принципів плановості, циклічності, послідовності, наступності, нормування, оптимізації й наукової організації, психологічного забезпечення, перспективності, прогнозування. Управління гімназією спрямоване на забезпечення ефективного функціонування та взаємодії всіх підрозділів педагогічної системи з метою досягнення стратегічних та тактичних цілей діяльності. Необхідність подальших напрацювань щодо змісту й методів навчання та виховання учнів, урахування особливостей організації цілісного педагогічного процесу, потреб учнів у конкурентноспроможній освіті, вимог суспільства до гімназії як соціокультурного центру, які стають характерною особливістю сучасного етапу розвитку педагогічної системи нашої гімназії, зумовлює потребу оновлення науково-методичної роботи з підколективом, гуманізації управління, оптимізації спілкування учасників навчально-виховного процесу, апробації інноваційного типу школи.

Отже, концептуальні засади розвитку педагогічної системи гімназії ґрунтуються на сучасних науково-теоретичних підходах, провідних ідеях трактування найближчих перспектив. Педагогічний колектив відповідно до своєї місії реалізує освітянські потреби учнів, забезпечує покладені державою на гімназію функції соціокультурного центру для молоді.

КРИТЕРІЇ ПРОДУКТИВНОСТІ СИСТЕМИ

1. Стан здоров'я:

- у межах норми (в);
- несуттєво послаблене (с);
- наявні хронічні хвороби (н).

2. Відсутність хибних звичок:

- хибні звички не виявляються (в);
- хибні звички іноді виявляються (с);
- хибні звички яскраво виявлені (н).

3. Успіхи в навчанні:

- яскраво виявлена спрямованість особистості на оволодіння знаннями, досягає успіхів у навчанні (в);
- вчиться сумлінно, але самостійно займається мало (с);
- стійких навчальних інтересів не має (н).

4. Залученість до мистецтва, світової та національної культури:

- систематично займається одним із видів мистецтва, бере активну участь у художньо-творчій діяльності (в);
- ставлення до занять мистецтвом позитивне, але активності не виявляє (с);
- уникає занять мистецтвом і відвідування культурно-просвітницьких закладів (н).

5. Виявлення активності в діяльності:

- виявляє самостійність і творчість у різних видах діяльності, виконання сумлінне, доводить до завершення будь-яку справу (в);
- в процесі діяльності часто звертається за допомогою, боїться труднощів (с);
- не є активним чи самостійним (н).

6. Наявність професійної спрямованості:

- має й підкріплює діяльність (в);
- має, але діяльність не підкріплює (с);
- невизначена або відсутня спрямованість (н).

7. Культура поведінки:

- знання правил поведінки й свідоме їх виконання, висока культура мовлення й зовнішнього вигляду (в);
- часткове знання правил поведінки й недостатнє їх виконання, достатня культура мовлення й зовнішнього вигляду (с);
- незнання або нехтування правилами поведінки, низька культура мовлення й зовнішнього вигляду (н).

8. Моральні якості особистості:

- переважають позитивні якості (в);
- поєднуються позитивні якості й вади (с);
- переважають вади (н).

9. Самооцінка:

- адекватна, об'єктивна (в);
- більше завищена, ніж занижена (с);
- більше занижена, ніж завищена (н).

10. Ставлення до людей:

- поважає особистість іншої людини, чуйний (в);
- виявляє повагу й чуйність тільки в обмеженому колі (с);
- неухважний до інших, несправедливий, грубий (н).

**Інноваційна
школа**

СУЧАСНА ШКОЛА ЛУГАНЩИНИ:

НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНЕ ОБ'ЄДНАННЯ

**Володимир
КЛЕЩЕНКО**

Директор
Свердловського
навчально-вихов-
ного об'єднання:
школи І, ІІ
ступеня, ліцею

Я мав можливість брати участь у роботі учительського форуму, на якому була прийнята Національна доктрина розвитку освіти в Україні у

XXI столітті, де визначена стратегічна мета української освіти: "... створити умови для особистісного розвитку і творчої самореалізації кожного громадянина України, формувати покоління, здатні навчатися впродовж життя, створювати і розвивати цінності громадянського суспільства...". Але після з'їзду школа залишилася наодинці з проблемою; як реалізувати перехід від теорії до життя. Розуміючи, що основ-

не завдання сучасної школи взагалі, і особливо школи нового типу, полягає у створенні умов для максимального виявлення, розвитку і реалізації потенційних можливостей учнів, педколектив Свердловського навчально-виховного об'єднання (школи І, ІІ ступеня, ліцею) створює власну модель особистісно-орієнтованої освіти. Але якщо пріоритетним є розвиток особистості, то школа повинна не тільки розвивати, але й бути соціально-пе-

дагогічною системою, що постійно розвивається. Свердловське НВО: Школа індивідуального вибору (І ступеня), Школа розвитку (ІІ ступеня), Школа профільного навчання (ліцей), — і є такою гнучкою системою, що створює умови для максимальної самореалізації особистості як учня, так і вчителя.

В основу освітньої діяльності НВО покладено три чинники — інтелект, духовність, самовизнання. Головною метою є формування особистості учня з високим рівнем вихованості, навчальної компетентності, комунікативних вмінь, духовними орієнтирами й цінностями, активною громадською та соціальною позиціями.

У школі І ступеня, на відміну від інших загальноосвітніх шкіл, у більшості учнів поряд із загальнонавчальними вміннями та навичками достатньо добре розвинені сприйняття, пам'ять, мислення, уява, здатність до самовисловлення, вміння виконувати творче завдання (відповідно до віку). Це стало можливим завдяки введенню курсів: "Розвиток творчого мислення", "Основи логіки", "Математика та конструювання", "Дивослово", "Магія пам'яті (Ейдетика)", "Діалог та спілкування", "Основи економіки: ділове

партнерство”, “Ознайомлення з навколишнім світом (фізика для малюків)” та ін.

Школа II ступеня (школа розвитку) забезпечує умови для формування в учнів стійкого інтересу до вивчення предметів, створення передумов для поширення і поглиблення знань з обраних напрямків для розвитку пізнавальних творчих здібностей учнів, для їх творчого самовираження. Все це формує подальші перспективи розвитку учнів і є базою для формування профільних класів, що можливо завдяки низці спецкурсів (41) та факультативів.

Метою профільного навчання є задоволення освітніх і загальнокультурних запитів обдарованих підлітків, їх підготовка до здобуття вищої освіти й самостійного життя. Тому навчання в нашому ліцеї здійснюється у двох пріоритетних напрямках: гуманітарному (англійська й німецька мови; ділова англійська мова; історія та філософія) і математичному (математика, інформатика, програмування).

Створення творчого середовища в школі-ліцеї відповідає потребам педагогічного колективу та інтересам учнів. Прикладами цього є: створене учнівське наукове товариство “Омега” (див. схему 1), видавництво шкільної літературно-публіцистичної газети “Дзеркало”, що веде свій початок з квітня 1996 року. Газета стала доступною та відкритою для всіх учнів школи, вчителів та батьків, привабила та активізувала роботу учнів-

ських органів самоврядування ліцею; розвиває творчі здібності ліцеїстів, враховуючи профілі навчання; піднімає та висвітлює пробле-

Школа, діти, вчителі

Схема 1

Структура та зміст роботи наукового товариства "ОМЕГА"

ми взаємовідносин учень—учень, учень—вчитель, учень—батьки; досліджує соціальні особливості та проблеми мікрорайону школи; є інформативним джерелом шкільних справ та документальним літописом ліцею. Успішною була участь газети у 2000 році в V обласному конкурсі шкільних багатотиражних газет "Золотий диктофон"; у номінаціях "Газета нового сторіччя", "Проба пера", "Надія нової преси" де газета посіла III-і місця, а у поточному році – II-і місця.

Друкований орган науково-методичної ради "Ліцей+" , традиційними рубриками якого є "Плакаємо особистість", "Методична скарбничка", "Очіма психолога", "Пошуки та знахідки", "Педагогічна майстерня", "Назустріч обдарованості" та ін. "Ліцей+" робить загальнодоступним багатий практичний досвід наших вчителів. Запропоновані матеріали допомагають педагогам у самоосвіті й подоланні професійних труднощів. Газета стає трибуною сміливих методичних пошуків і досягнень.

НВО співпрацює з:

- Луганським інститутом післядипломної освіти (ректор Т.М.Сорочан);
- Центром інноваційних технологій при ЛДПУ ім Т. Шевченка (керівник Т.Б.Недаїнова);
- Підприємством інформаційних технологій "Протон" (керівник В.І.Сирік);
- Дитячою школою мистецтв (керівник І.А.Бобровська)

Розроблена система виховної роботи, яка сприяє розвитку усвідомлення учнем своїх здібностей і пот-

реб, використання цих знань для вибору альтернатив, що дають можливість вести здорове, продуктивне й наповнене самореалізацією життя.

Створена соціально-психологічна служба, творчо-пошукові дослідницькі динамічні групи вчителів з апробації перспективних освітніх технологій: “Формування творчої особистості”, “Проектна технологія”, “Створення ситуації успіху”, “Співробітництво особистостей”, “Нові інформаційні технології” та ін. До речі, остання група працює, використовуючи 47 ПК шкільного комп’ютерного центру.

Діюча система реалізації творчого потенціалу учнів й учителів стала можливою завдяки новому підходу до управління освітнім закладом. На мою думку, директор школи нового типу — це, перш за все, менеджер, тобто людина, що здійснює такий вид управлінської діяльності, в центрі уваги якої — особистість. Тому я визначаю **такі головні завдання освітнього менеджменту:**

1. Об’єднання педагогів навколо загальних цілей.
2. Розвиток у кожного вчителя потреби творчої самореалізації.
3. Освітня діяльність повинна будуватися на основі комунікації між педагогами та на їхній індивідуальній відповідальності.
4. Моніторинг успішної педагогічної діяльності повинен включати не тільки відсоток успішності та якості знань, але й

ступінь реалізації творчого потенціалу окремого вчителя і загалом колективу.

Здійснюючи наведену модель управління, **я дотримуюсь наступних правил успіху керівника:**

1. Ніщо так не заважає авторитету адміністратора й успіху його діяльності, як зверхнє ставлення до колективу, яке проявляється в упевненості керівника, що він знає справу краще за інших.
2. Вплив адміністрації на педагогів повинен нести позитивне енергетичне забарвлення.

**Видатні люди
Луганщини**

ДАЛЬ Володимир Іванович (літ. псевдонім — *Козак Луганський*; 1801-1872) — видатний російський лексикограф, етнограф і письменник, член-кореспондент Петербурзької Академії Наук, почесний академік. Закінчив медичний факультет Дерптського (тепер Тартуський) університету. Підтримував стосунки з О.Пушкіним, з Т.Шевченком. Автор “Тлумачного словника живої великоруської мови”, що містить близько 200 тисяч слів. Перший дав класифікацію російських говорів (“Про наріччя російської мови”, 1852). Опублікував “Приказки російського народу” (1861-1862), де зібрано понад 30 тис. приказок, прислів’їв і примовок. Автор повістей, оповідань, нарисів і казок. В Луганську відкрито меморіальний музей Володимира Даля та встановлено пам’ятник.

Таблиця 1

Досягнення ліцеїстів на олімпіадах				
РІК	Міські		Обласні	
	Кількість учасників	Кількість призерів	Кількість учасників	Кількість призерів
2000	71	49 (I-24)	35	6 (29 в першій десятці)
2001	70	47 (I-26)	26	3 (23 в першій десятці)
2002	77	62 (I-53)	42	4 (33 в першій десятці)

Таблиця 2

Досягнення ліцеїстів у МАНі		
РІК	Кількість учасників	Кількість призерів
2000	6	2
2001	12	3
2002	6	3

Таблиця 3

Досягнення ліцеїстів на фізико-математичних турнірах		
РІК	Кількість учасників	Кількість призерів
2001	13	5
2002	16	7

Таблиця 4

Досягнення ліцеїстів на турнірі "Кенгуру"		
РІК	Кількість учасників	Кількість призерів
2001	70	17
2002	100	30

Шановні читачі! Запрошуємо Вас до конструктивного спілкування.

Наша адреса: 94800, м. Свердловськ Луганської обл., вул. Мірющенко, 1,
тел: 8 (06434) 2-26-94; факс: 8 (06434) 26288;
e-mail: svklyceum@pisem.net

Директор Свердловського навчально-виховного об'єднання-школи I, II ступеня, ліцею **Володимир Клещенко**

3. Керівник повинен вміти слухати й чути.
4. Керівник повинен добре знати своїх вчителів і пам'ятати: у хорошого директора багато хороших вчителів.

Наслідками цієї загальної інноваційної діяльності колективу й адміністрації Свердловського НВО можна вважати досягнення ліцеїстів на:

- олімпіадах (див. таблицю 1);
- конкурсах — захистах науково-дослідних робіт учнів — членів МАН України (див. таблицю 2);
- турнірах юних математиків, фізиків, інформатиків, пам'яті Л.М.Лоповка (див. таблицю 3);
- міжнародному математичному турнірі "Кенгуру" (див. таблицю 4);
- участь і перемога у вокального ансамблю "Екс-Кап" на міжнародних конкурсах вокального мистецтва;
- 12 науково-методичних публікацій вчителів у виданнях "Шкільного світу"; 3-и методичних посібники: "Інформаційні технології", "Особистісно-орієнтоване виховання", "Школа-ліцей: аспекти особистісно-орієнтованої освіти";
- участь і перемога у міських та обласних конкурсах "Учитель року";
- участь у Всеукраїнському науково-методичному семінарі "Актуальні питання викладання математики" (м. Київ, НПУ ім. М.П. Драгоманова);
- відкриття сайту у глобальній мережі Інтернет www.svklyceum.pisem.net.

ІНДИВІДУАЛЬНА РОБОТА ВЧИТЕЛІВ ТА САМОВИХОВАННЯ ШКОЛЯРІВ

Інноваційна
школа

Погожою, вересневого ранку 1988 року урочисто була відкрита середня школа № 2 – новобудова у місті Алчевську Луганської області, в якій нині працюють 54 вчителі, з них мають вищу категорію – 2, звання старшого вчителя – 1, вчителя-методиста – 2, першу категорію – 26. Середній вік педколективу – 40 років. Характерною рисою шкільного життя є стабільність педагогічного та учнівського колективів.

У школі навчається 1101 учень. Уже було випущено 23 одинадцятих класи, а це 714 юнаків та дівчат, з них закінчили школу із золотою та срібною медалями 51 учень.

Багато років школа працює без другорічників. Якість знань учнів протягом останніх років невинпинно зростає (див. таблицю 1).

Наші діти – постійні учасники міських і обласних предметних олімпіад.

Школа працює над проблемою: саморозвиток і самовиховання особистості учня; індивідуальна робота як засіб громадянського і правового виховання.

Сповідуючи концепцію освіти як процес саморозвитку творчої особистості, ми ведемо пошук нових педагогічних технологій.

Педагогічний колектив школи активно впроваджує кращі надбання як власного досвіду, так і досвіду вітчизняної та зарубіжної педагогіки й психології.

Особливе значення сьогодні в школі приділяється предметам, які найбільшою

мірою покликані вирішувати завдання національного, громадянського, морального виховання – це уроки української мови та літератури, історії, правознавства, громадянської освіти.

У 2002-2003 навчальному році введено в школі експериментальні курси “Громадянська освіта” (викладач заступник директора Л.І. Трихліб) та курс “Практичне право” (викладач Н.П.Валько).

Концепція саморозвитку дає можливість визначити принципи і основи процесу викладання і допомагає вчителям індивідуалізувати програми, особливо для обдарованих, талановитих дітей. Педагогічний колектив працює над прищепленням пізнавального інтересу до предмета, використовуючи активні методи навчання.

Вчителі широко використовують лекції, групове навчання, яке здійснюється на семінарах і практичних заняттях, де вчителі стимулюють потяг учнів до творчого пошуку, пропонують тренувальні завдання, які розвивають в учнів спостережливість, вміння оцінювати, порівнювати, створювати гіпотези, аналізувати і класифікувати.

Наші вчителі вчать дітей проводити індивідуальні дослідження в малих групах під час практикумів, спецкурсів, семінарів, ділових ігор, в гуртках.

**Валентина
ГРЕВЦЕВА**

Директор загальноосвітньої середньої школи №2
м. Алчевська

Директор школи, дітяю, гімназії № 5/2002

Співробітництво учня з дорослими та товаришами є першим поштовхом до внутрішнього процесу розвитку, зоною найближчого розвитку. Тільки в цьому випадку навчання веде до розвитку особистості та формує індивідуальний стиль творчої діяльності.

Концепція освіти у школі – не зупинятися на здобутому, а орієнтуватися на перспективу.

У переломні моменти історії суспільства на передній план поряд з іншими проблемами висувається і проблема цінності людської особистості. Особливої актуальності набуває формування творчої особистості, виховання молодого людини як громадянина на основі оволодіння загальнолюдськими цінностями, нормами демократичної культури.

Грунтуючись на структурі особистості, ми виділили такі фактори її самореалізації:

Фактор відносин. Це характер відносин, які складаються між вихователями і вихованцями. Від них залежить, які особистісні прояви, риси характеру членів колективу актуалізуються, а які вирівнюються. Міжособистісні відносини є середовищем самореалізації, тому таке велике значення приділяють вчителі нашої школи створенню позитивного мікроклімату на уроках і в позакласній діяльності.

Фактор інтелектуальної самореалізації. Змістом його є інтелектуальний фон життя кожного класу і всього шкільного колективу, різномірнева і диференційована за змістом організація навчального процесу. Саме для цього в школі розроблена і реалізується програма „Інтелект”, учні беруть участь у щорічних інтелектуальних марафонах, предметних олімпіадах, предметних тижнях. Наші школярі переможці:

Міжнародного дитячого конкурсу знавців української мови,

конкурсу-фестивалю молодих авторів і виконавців самодіяльної пісні „Чисте джерело”,

IV Всеукраїнського конкурсу учнівських творів з прав людини.

Фактор здоров'я. Суть його – формування здорового способу життя школярів. Адже з кожним роком все

відчутнішими для здоров'я учнівської молоді є несприятливі екологічні фактори, наслідки Чорнобильської катастрофи і нав'язливого рекламування алкогольних та тютюнових виробів. Саме життя обумовлює потребу освоєння педагогіки виживання. Навчити дитину вести здоровий спосіб життя як в нормальних, так і екстремальних умовах – важливе завдання виховання.

У школі працює агітбригада „Ритм” (керівник К.В.Нерет), головна мета якої пропаганда здорового способу життя, прищеплення молоді почуття відповідальності за здоров'я своє та інших людей, боротьба зі шкідливими звичками. На міських і обласних конкурсах агітбригада вже декілька років займає призові місця. Традиційними для школи стали декадники, місячники, присвячені пропаганді здорового способу життя.

Учні школи – активні учасники та переможці спортивних змагань у місті й області з футболу, волейболу, баскетболу, легкої атлетики, гімнастики.

Фактор творчості. Головним для нас є принцип творчої діяльності, самодіяльності. Школа **розкріпачує** творчі сили кожної дитини, максимально розвиває її самодіяльність у самостійному пошуку.

Узгоджена із віком творча діяльність сприяє підвищенню мотивації до праці, розвитку інтелекту, максимальному розкриттю здібностей учнів.

З моменту відкриття школи у нас працює хореографічна студія „Маленький принц” (керівник В.М.Попружук). У студії займаються діти п'яти різновікових груп. Цей колектив знають у місті, запрошують для участі в міських святах.

Учні школи постійні учасники міських та обласних виставок з декоративно-прикладного мистецтва, були переможцями обласного конкурсу “Різдвяний подарунок другу” (номінація “М'яка іграшка”); обласної мистотворчої акції “Обійmemo Землю красою та любов'ю”.

Сьогодні *триває процес становлення виховної системи*, яка б відповідала особливостям психічного і морально-го розвитку учнів.

По-новому осягаємо проблеми самоврядування, самоорганізації у школі, в учнівському колективі.

Виховна робота у школі проводиться за трьома віковими категоріями:

- 1-2 кл. — “Барвінчата”;
- 3-6 кл. — піонерська дружина “Дружба”;
- 7-11 кл. — учнівське самоврядування “Республіка рівних”.

Беручи участь у житті цих самодіяльних організацій, діти вчаться самостійно приймати рішення, відповідати за свої вчинки, бути активними громадянами України.

При визначенні мети виховання ми враховуємо реалії переходу української держави до ринкових відносин. Тому навчання й виховання ми підпорядковуємо розвитку особистих зусиль, особистої відповідальності кожного учня за здійснення своєї мети, за свої вчинки, за свій успіх у житті.

Мета виховання — формування конкурентоспроможної особистості із постійною потребою самореалізації та самовдосконалення, з гуманістичним світосприйняттям і почуттям відповідальності за долю України, її народу і людства.

У школі культивується толерантність до точки зору іншої людини.

З розширенням впливу на молодь засобів масової інформації зростає потреба у формуванні інформаційної культури учнів, комп’ютерної грамотності, розвитку критичного мислення, навичок вибіркового підходу, виховання культури споживання масової інформації, здатності її аналізувати, вироблення захисного механізму до тих засобів масової інформації, які культивують агресивність, порнографію, насилля.

У школі діють цільові творчі програми — “Інтелект”, “Здоров’я”, “Важкий підліток”, “Правове виховання”, “Програма виховної роботи”, “Сім’я та школа”, “Самоврядування”, за допомогою яких учні набувають соціального досвіду, освоюють загальнолюдські цінності, вчаться демократії.

У становленні системи виховної роботи в школі значну роль відігра-

ють класні керівники — вихователі учнівської молоді. Змінено орієнтири їхньої діяльності: класний керівник має справу не з абстрактним колективом, а із спільнотою, в якій є окремі діти, самотні особистості з індивідуальним характером, неповторним життєвим досвідом і різними соціальними умовами. Сьогодні важливо добре знати своїх учнів, їхні інтереси, стосунки в сім’ї. У гуманістичному вихованні ми прагнемо йти за інтересами дітей, так побудувати взаємини з ними, щоб кожному захотілося поділитися з вихователем своїми радощами й труднощами.

Вирішення вказаних завдань вимагає переорієнтації виховання на індивідуальну роботу зі школярами, оволодіння методами особистісного, а не лише діяльнісного підходу, озброєння вихованців засобами самовизначення, самореалізації.

Досвід роботи класних керівників обговорюється на постійно діючому семінарі. Вихователі, які вміють знайти ту єдину стежину до дитячого серця, із задоволенням розкривають таємниці мистецтва виховання. Тут, на семінарах, практикуються творчі звіти вчителів, тренінги, дискусії з гострих питань виховної роботи. Традиційним для школи і міста став конкурс “Класний керівник року”. Переможцями міського конкурсу були й класні керівники нашої школи.

Виходячи з того, що без засвоєння світових духовних цінностей, змісту взаємодії, взаєморозуміння різних культур неможливе становлення інтелегента демократичної України, ми формуємо в учнів різнобічні духовні потреби й інтереси, створюємо умови для їхньої самореалізації у різних видах художньої творчості, співдружності із закладами культури і мистецтва.

Таблиця 1

РОКИ	1997-1998	1998-1999	1999-2000	2000-2001	2001-2002
Якість знань	36,0%	41,0%	44,0%	51,2%	52,3%
Успішність	99,5%	99,0%	99,9%	100%	100%

Традиційними стали у школі фестивалі мистецтв, переможці яких беруть участь у міському фестивалі художньої самодіяльності “Пролісок”.

За роки існування школи у нас створився тісний зв'язок із міською бібліотекою, на базі якої створено народознавчий клуб “Світлиця”, клуб “Етика поведінки”, проходять літературні вечори, уроки історії, літератури, години спілкування.

Як важливий складовий виховання педагогічний колектив школи приділяє увагу формуванню духовних основ особистості засобами національної культури, формуванню народного світосприймання, основ загальнолюдської моралі та цивілізованих норм життя. З цією метою використовується виховний потенціал рідної мови, народної педагогіки, родоводу, народного календаря, міфології і символіки побуту.

У 2001 році педагогічний колектив зайняв II місце в міському конкурсі на кращу організацію виховної роботи та дозвілля учнівської молоді.

Оновлення виховного процесу передбачає освоєння динамічних активних та інтерактивних форм і методів, що відповідають інтересам і потребам учнів.

Зростає роль діалогу як демократичного шляху пошуку істини. Із врахуванням цього зростає роль дискусійних клубів – поетів-початківців, “У світі природи”, “Школа ввічливих наук”, “Книжкова лікарня”, “Ми і закон”.

Багато уваги в школі приділяється правовому вихованню. У 2001-2002 навчальному році в обласному конкурсі виховної роботи в номінації “Ми і закон” школа зайняла друге місце.

Широкі можливості для творчої самореалізації особистості учнів відкривають години спілкування, якщо вони носять нестандартний пошуковий характер. У школі їх розглядають як форму ціннісно-орієнтаційної діяльності учнів, що сприяє самостійному становленню у них системи поглядів і поведінки. Досвід роботи класних керівників школи свідчить, що години спілкування будуть ефективними за умови їхнього органічного зв'язку з

усім стилем життя учнівських колективів.

Сюди входять уроки ерудиції, діалоги про етикет, комунікативні тренінги тощо. У школі створюється банк тем для дискусій, диспутів, годин спілкування, матеріал збирається та систематизується.

У колективі працює багато талановитих, ініціативних учителів, які ведуть пошук нових ефективних форм і методів навчання та виховання школярів. Їхня творчість виявляється у переосмисленні та вдосконаленні вже відомих методів і прийомів педагогічної праці та в освоєнні нових. Вона охоплює не тільки окремі сторони педагогічної діяльності, а й розповсюджується на всю методичну систему роботи вчителя.

У 2000 році школа нагороджена дипломом II обласної виставки “Сучасна освіта Луганщини” за активне впровадження в педагогічний процес нових освітньо-виховних технологій.

Координує методичну роботу у школі методична рада, не припиняє своєї роботи постійно діючий психолого-педагогічний семінар “Сучасний урок: педагогічні та психологічні проблеми”, методичні об'єднання вчителів за фахом.

Оновлюється сьогодні зміст і функції управління освітнім закладом за рахунок впровадження сучасних технологій та науково-методичних досягнень у навчально-виховний процес, формування нового господарського механізму. Адміністрація школи відмовляється від заформалізованих управлінських структур і командно-адміністративних методів управління; організує дослідницьку, пошукову діяльність колективу на основі наукової організації праці, прагне створити відповідну матеріально-технічну базу, навчальний дизайн для виховання та навчання дітей, виявлення і розвитку їх талантів; працює над формуванням професійно компетентного колективу викладачів, створює умови щодо повнішого розкриття їх педагогічних, громадянських, людських якостей.

Вся робота школи підпорядкована на кінцевий результат – виховання молоді людини як громадянина України.

ПЕДАГОГІЧНА СИСТЕМА ЛІЦЕЮ

Інноваційна
школа

Інноваційний рух, на думку вчених, має бути чинником – прискорювачем трансформації усталеної освітньої політики.

Суттєва роль у розв'язанні цієї проблеми надається інноваційним закладам освіти, одним з яких є Луганський обласний ліцей № 3.

Луганський обласний комунальний ліцей № 3 був створений за рішенням Голови Луганської обласної державної адміністрації 1 січня 1997 року як навчально-виховний заклад історико-правового профілю.

Ситуація, що склалася нині в соціально-педагогічному просторі України, неминуче привела ліцей як систему до етапу перетворення. Серед можливих шляхів подальшого його розвитку *пріоритетним напрямком було обрано стратегію розбудови ліцею як багатопрофільного закладу освіти (2000 р.)*.

Необхідно зазначити, що при цьому зберігається актуальність визначеного на попередньому етапі соціального іміджу ліцею як закладу, що моделює освітній процес на гуманістичних засадах, готуючи юнацтво до всебічного захисту суб'єктів української громади. У той же час є очевидним, що реалізація проекту “Багатопрофільний ліцей” передбачає певне розширення меж функціонально-цільового призначення закладу.

Повертаючись до соціаль-

ного замовлення перетворення ліцею, яке, відповідно до Статуту, передбачає “забезпечення виживання молодого покоління в ситуації соціальної кризи та допомогу державі в подоланні кризових явищ”, необхідно зазначити, що в цьому замовленні ми виділяємо державний і регіональний (місцевий) рівні.

Якщо державний рівень здебільшого стосується українського аспекту розв'язання цієї проблеми, то регіональний і місцевий рівні передбачають конкретні заходи щодо локального оздоровлення кризової ситуації та підготовки резерву компетентних кадрів для більш широкого використання на регіональному ринку праці.

Отже, розбудова ліцею, як актуальний діючий освітній проект, включає такі стратегічні заходи:

- поширення напрямків професійної орієнтації молоді шкільного віку, її довузівської підготовки у відповідності з перспективами соціально-економічного розвитку регіону та кадрової політики місцевої влади;
- збагачення педагогічного простору ліцею ідеями життєтворчості зростаючої особистості, що передбачає надання дійової допомоги ліцеїстам у створенні особистих життєвих стратегій та підготовку їх реалізації;

**Лариса
ТВЕРДОХЛЄБ**

Директор Луганського обласного ліцею № 3, кандидат педагогічних наук

Стаття подається
із скороченнями

Директор школи, ліцею, гімназії № 5/2002

- перегляд доцільності й реконструкція попередньої структури ліцею, штатного розкладу та підструктур внутрішньоліцейного управління.

На підставі зазначеного вище, вважаємо можливим сформулювати оновлену мету діяльності Луганського обласного комунального ліцею № 3: формування гуманістично орієнтованої, зі сталою громадською й національною самосвідомістю, професійно компетентної, здатної до самореалізації у спосіб використання морально виправданих технологій життєтворчості особистості.

Реалізація цієї мети передбачає розв'язання завдань за умови оновленої педагогічної системи ліцею:

- психофізична та соціально-педагогічна діагностика різних сторін особистості учня (на відміну від попереднього етапу розвитку, коли йшлося про психологічну й педагогічну діагностику);
- здійснення особистісно орієнтованого підходу до педагогічного процесу, з урахуванням індивідуальності;
- забезпечення умов для створення гармонійної особистості;
- формування актуального фонду знань, умінь, навичок;
- розвиток конструктивно-створюючого мислення;
- формування базових компонентів професійної культури особистості;
- формування психологічної культури особистості;
- формування цивілізаційних основ загальної культури особистості;
- формування системи загальнолюдських та національних цінностей;
- збереження фізичного здоров'я та розвиток фізичних здібностей учнів.
- Здійснення науково-методичного забезпечення педагогічного процесу.
- Запровадження ідей інноваційного педагогічного досвіду (світового, національного, регіонального, внутрішньоліцейного).
- Створення оптимальних умов для науково-експериментальної роботи (матеріальна база, наукові кадри, наукове керівництво).

- Здійснення системного підходу до керівництва ліцеєм (конкретизація змісту, форм, способів діяльності кожної підсистеми ліцею).

Мета й завдання підготовки учнів набувають конкретного сенсу через втілення у модель випускника ліцею. Ця модель виконує функцію орієнтиру (зразка) в конструюванні освітньо-виховного процесу ліцею, тобто в умовах реалізації й розвитку педагогічної системи. Отже, *ступінь наближеності до цього зразка має свідчити про успішність просування педагогічної системи до поставленої мети.*

Інакше кажучи, *модель випускника є засобом еталонного вимірювання ефективності діяльності ліцею.* Зрозуміло, що якісний рівень такого вимірювання зумовлюється певним діагностичним забезпеченням.

Запропонована модель випускника багатопрофільного ліцею є оновленим варіантом попередньої моделі, створеної на основі психологічної моделі структури особистості К.Платонова.

Таким чином, до реконструйованої моделі включені перш за все ті параметри особистості, що зберігають свою актуальність ось уже протягом 4-х років (а в ціннісному розумінні вони є довічними, адже стосуються базових утворень будь-якої особистості: всебічного здоров'я й розвитку, духовності, моральності, соціальної активності тощо).

У той же час, до її змісту було внесено доцільні зміни в логіці досягнення оновленої мети ліцею.

Зокрема, у визначенні соціокультурних і морально-етичних характеристик особистості майбутнього випускника ми виходили передусім з національних пріоритетів у виробленні виховного ідеалу, яким, за визначенням "Концепції виховання дітей та молоді у національній системі освіти", виявляється "... гармонійно розвинена, високоосвічена, соціально активна і національно свідомою людиною, наділена глибокою громадянською відповідальністю, високими духовними якостями, родинним і патріотичним почуттям, людиною, яка

є носієм найліпших надбань національної і світової культури, здатна до саморозвитку й самовдосконалення” (Л. Пономаренко).

З урахуванням сказаного вище, а також виходячи з головної мети діяльності ліцею, підпорядкованих їй завдань, *до моделі особистості випускника багатoproфільного ліцею було включено такі характеристики:*

- фізичне, психічне, моральне здоров'я;
- сформовані три критерії вищих почуттів – моральних, інтелектуальних, естетичних;
- розвинена емоційно-вольова сфера;
- здатність до оригінального, конструктивного способу вирішення завдань у будь-якій сфері життєдіяльності: навчання, професійна діяльність, соціальні контакти, особисте життя, власна творчість – наукова, технічна, художня;
- володіння фондом знань, умінь, навичок (повна загальна середня освіта на рівні державних і європейських стандартів);
- професійна компетентність майбутнього фахівця (на рівні допрофесійної підготовки);
- фізична підготовленість (згідно з системою показників);
- соціально-психологічна культура як здатність до спілкування, особистісної й соціальної рефлексії, емпатії; саморегуляції й самокорекції особистості;
- загальна культура (культура життєвого самовизначення; економічна культура й культура праці; політична й правова культура; інтелектуальна, етична, екологічна, художня і фізична культура; культура спілкування і сімейних стосунків);
- духовна культура (засвоєння загальнолюдських і національних цінностей);
- ключові параметри спрямованості особистості (моральні якості);
- національна й громадянська самосвідомість, готовність до захисту незалежної держави та її територіальної цілісності;
- родинне й патріотичне почуття, почуття власної й професійної гідності, відповідальності за свої дії;
- достатній рівень самоактуалізації (у межах вікових можливостей).

Визначено провідні ознаки-рисни, які, власне, й утворюють *образ нової школи*. На нашу думку, *ці ознаки фактично є соціально-психолого-педагогічними умовами*, що сприятимуть досягненню головної мети школи XXI століття – навчити людину твор-

чому самовиявленню, активному життєздійсненню. Отже, *цими ознаками-умовами є:*

- проєктивне, особистісно та індивідуально зорієнтоване навчання й виховання;
- розвиток особистості в єдності інтелектуального, фізичного, духовного й морального компонентів;
- відповідність школи замовленню особистості (бути здатною до самовизначення, компетентного життєздійснення; орієнтуватися в системі суперечливих, неоднозначних цінностей);
- орієнтація на цінності (сприйняття оточуючого, творення власного світу через ціннісне ставлення);
- створення ситуації успіху як життєва установка;
- формування творчого ставлення до життя (життя як культурне, духовне явище);
- педагогічна підтримка й захист дитини (сприяння в подоланні чергових перешкод, виявленні інтелектуального, етичного, вольового потенціалу; забезпечення фізичної, психічної й морально-психологічної безпеки кожного окремого вихованця);
- гармонізація навчально-виховного процесу (Мета – Людина, із збагаченим знанням про природу, історію, культуру – загальну та свого народу. Підпорядкованість змісту, методів, засобів навчально-виховного процесу цільовій установці. Оптимізація навчально-виховного процесу за умови використання сучасних досягнень науки і техніки).

Підкреслимо, що розглянуті принципи й ознаки стосуються загального

1. Гузєв В.В. Образовательные технологии: от приема до философии. - М., 1996.

2. Докучаєва В.В., Твердохліб Л.В. Психолого-педагогічне проєктування розвитку інноваційного закладу // Освіта Донбасу, "Альмаматер" — Луганського державного педагогічного університету ім. Тараса Шевченка. — 2002. — № 4.

3. Докучаєва В.В., Твердохліб Л.В. Педагогічна система навчально-виховного закладу нового типу: досвід управління розвитком луганського обласного правового ліцею: Навч.-метод. посібник. - Луганськ, 1999.

напрямку проектування педагогічної системи в освітніх закладах типу “нова школа” (зокрема – в нашому ліцеї).

ПРОЕКТ ОНОВЛЕНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ СИСТЕМИ

Щодо індивідуальних рис проекту оновленої педагогічної системи ліцею, то вони є цілком зумовленими її системоутворюючим чинником – компонентом “мета”.

Суттєве оновлення мети відбулося в двох її аспектах – виховання (зміщення акценту з виховання на самовиховання, самореалізацію шляхом використання належних технологій) та професійної підготовки (здійснення спеціалізованого навчання за напрямками – історико-правовим, соціально-гуманітарним, аграрно-економічним).

Відповідно до Мети здійснювалося моделювання інших елементів педагогічної системи – Завдань, Принципів, Методів, Засобів.

Подаємо модель педагогічної системи оновленої у графічному її описі (див. схему на с. 44).

Стратегія подальшого розвитку педагогічної системи передбачає такі її етапи:

I етап – 2001-2003 рр. Стратегічно-розвиваючий (проектування педагогічних стратегій розвитку ліцею).

II етап – 2003 – 2005 рр. Розбудовчо-розвиваючий (опанування змісту дидактичних підсистем за напрямками підготовки).

III етап – 2005 – 2007 рр. Функціонально-поглиблюючий (занурення в психолого-педагогічну сутність навчального процесу).

IV – 2007 – 2009 рр. Дослідницько-узагальнюючий (дослідження професійного та життєвого самовизначення випускників ліцею. Аналіз інноваційного досвіду).

4. Докучаєва В.В., Твердохліб Л.В. Психолого-педагогічне проектування розвитку інноваційного закладу: Наук.-метод. видання “Освіта Донбасу”. - № 4, 2002.

5. Мистецтво життєтворчості особистості: наук.-метод. посібник: у 2-х ч./Ред. рада: В.М.Доній (голова), Г.М. Несен (заст. голови), Л.В.Сохань, І.Г.Єрмаков (керівники авт. колективу) та ін.. - К. 1997. - Ч.2.

6. Паламарчук В.Ф. Інноваційні процеси в педагогіці // Педагогічні інновації в сучасній школі. - К., 1994.

7. Платонов К.К. Структура розвитку личности. - М., 1986.

Зрозуміло, що *успішність реалізації педагогічної системи безпосередньо пов’язана із втіленням в освітній процес ліцею таких важливих його підсистем, як дидактичний і виховний.*

Високий професіоналізм педагогів дозволяє ефективно здійснювати роботу щодо формування гармонійної особистості учнів з урахуванням індивідуальності кожного. Уже на рівні щоденного урочного планування навчального процесу індивідуальні особливості учнів ураховуються й це відображається в спеціальному розділі технологічної карти уроку. Також у навчально-методичних комплексах, які складаються вчителями замість традиційних календарних планів з урахуванням результатів роботи в минулому навчальному році, плануються індивідуальні творчі, розвиваючі та корегуючі завдання.

На рахунок педагогічного колективу ліцею більше десяти авторських програм, затверджених Головним управлінням освіти і науки та Луганським інститутом післядипломної педагогічної освіти. Серед них програми з таких предметів, які є, напевне, тільки в Луганському обласному ліцеї № 3: програма з історії української державності, програма з культури мовлення, програма з правознавства та інші.

Організація освітньо-виховного процесу в ліцеї при наявності багатопрофільного навчання спрямовується Головним управлінням освіти і науки Луганської обласної державної адміністрації та керівництвом ліцею на створення оптимальних соціально-психологічних, науково-методичних, матеріально-технічних умов для гармонійного розвитку, професійного й життєвого самовизначення особистості ліцеїстів. Досягненню цієї мети сприяє *оновлення, урізноманітнення способів впливу на вихованців ліцею, а саме: співробітництво з науково-педагогічними колективами вищих навчальних закладів м. Луганська; надання можливості учням обирати напрям, зміст навчання, рівень його складності; залучення ліцеїстів до самостійного творчого пошуку, власної дослідницької діяльності.*

ПРОВІДНА ПІДСТРУКТУРА ЛІЦЕЮ

Напевне, *провідною й найважливішою підструктурою ліцею як освітньої установи слід вважати виховну підсистему.*

Як стратегічний напрям діяльності ліцею можна розглядати науково-теоретичну й загальнокультурну підготовку учнів, створення умов для гармонійного розвитку й творчої самореалізації кожної особистості, самовиявлення індивідуальності.

Очевидно, що побудова освітнього педагогічного процесу має здійснюватися на гуманістичних засадах, тобто за умови ставлення до кожного вихованця як до унікальної особистості, суб'єкта вільного розвитку, визначення його прав як соціального індивіда.

Усе це виявляється можливим при наявності виховної системи, що відповідає вимогам сучасного освітнього закладу. У Державній національній програмі "Освіта" створення такої системи розглядається як один із "основних шляхів реформування виховання".

Характерною ознакою нової виховної системи стає зміна позицій у взаєминах "вчитель-учень", зміщення акценту з виховання на самовиховання, саморозвиток.

Сучасними підходами до проектування виховної системи передбачено, що остання має включати в себе цільову установку (цілепокладання), конкретний зміст виховання (планування), організаційні форми, взаємодію із середовищем, організацією адекватного педагогічного впливу, організацію, координування, коригування результатів діяльності тощо).

Виховна система повинна сприяти індивідуалізації, особистісній орієнтації виховного процесу, тобто бути діагностично забезпеченою. Також вона має бути гнучкою, динамічною, реально містити в собі елементи гуманізації освітньо-виховного процесу. *Це є можливим, якщо виховна система:*

- є цілісною системою формування особистості на основі досягнень

психолого-педагогічної науки, надбань прогресивного педагогічного досвіду, створення умов для саморозвитку й самовиховання особистості, осмисленого визначення нею власних потенцій та життєвих цілей;

- передбачає розмаїття, поліваріативність моделей виховного процесу, адже сучасний вихователь — це професіонал із творчою уявою й креативним мисленням;
- стверджує не рольове, а особистісне спілкування педагогів і вихованців як суб'єктів взаємодії;
- актуалізує потребу діалогу як провідної, найбільш сприйнятої форми спілкування;
- передбачає моделювання соціально-психологічних, життєвих ситуацій як засобу формування навичок конструктивної поведінки;
- своїм змістом сприяє закладенню базових основ культури особистості: духовної, фізичної, екологічної, естетичної, економічної, правової;
- забезпечує гармонійний розвиток нахилів, здібностей, обдарувань вихованця в контексті самоактуалізації кожної особистості;
- сприяє підготовці соціально компетентного випускника освітнього закладу, здатного реалізувати позитивний особистісний потенціал у суспільній та персональній життєдіяльності.

Враховуючи зазначене вище, а також виходячи з мети діяльності ліцею та цілебумовленої моделі випускника ліцею, були поставлені *провідні завдання виховної підсистеми:*

- виховання вищих почуттів — моральних, інтелектуальних, естетичних;
- зміцнення фізичного, психічного, морального здоров'я;
- вироблення навичок конструктивного вирішення завдань у будь-якій сфері життєдіяльності — професійній, соціальній, у власній творчості, особистому житті;
- виховання духовної культури через засвоєння загальнолюдських і національних цінностей;

- закладання основ загальної культури: життєвого самовизначення, політичної, правової, економічної, екологічної, естетичної, інтелектуальної, фізичної;
- формування соціально-психологічної культури як здатність до спілкування, емпатії, рефлексії, саморегуляції й самокорекції особистості;
- формування провідних рис моральності: національної й громадської самосвідомості, родинного й патріотичного почуттів, почуття власної й професійної гідності, толерантності, милосердя, відповідальності за власні дії;
- розвиток внутрішньої мотивації до самоактуалізації.

З метою удосконалення виховного процесу в ліцеї педагогічний колектив вирішив звернутися до прогресивних педагогічних технологій, зокрема до проектної технології виховання. Ця технологія представлена низкою активних методів виховання, які максимально спрямовані на розвиток особистості старшокласника, його соціалізацію.

На нашу думку, у ліцеї *проективна технологія допоможе вирішити ряд завдань:*

- пробудження суб'єктивного потенціалу особистості ліцеїста та набуття нею потреби в системному саморозвитку;
- розширення сфери спілкування дітей, актуалізація потреби в набутті соціально корисних, конструктивних психологічних якостей;

- спрямування агресивної енергії підлітків у позитивне річище міжособистісної взаємодії;
- сприяння соціалізації особистості, допомога в обранні власного шляху;
- набуття навичок співпраці, роботи в групі;
- становлення учнівського колективу в процесі колективної діяльності;
- запровадження нових традицій у колективі, формування згуртованості колективу;
- виховання лідерських якостей ліцеїстів.

Запровадження проективної технології передбачає системне й послідовне моделювання тренувального розв'язання проблемних ситуацій, що вимагають від учасників виховного процесу пошукових зусиль, спрямованих на дослідження та розроблення оптимальних шляхів їх розв'язання (проектів), їх неодмінний публічний захист та аналіз підсумків упровадження.

Проективна діяльність — це практичний шлях здобуття навчального та соціального досвіду, активного включення та реалізації життєвих планів особистості.

Будь-який проект вимагає від його керівників кількох вимірів уваги до:

- формування й розвитку учнівського колективу;
- перспектив природовідповідного розвитку кожної особистості;
- прогресу в дослідженні проблеми.

Дещо змінюється роль педагога в проективній діяльності. Вихователь за такого підходу перетворюється на консультанта, радника, який переконує у власній правоті силою досвіду, мудрості, аргументу, а не наказу.

Рациональна проективна діяльність мобілізує механізми конструктивної соціалізації особистості, навчає старшокласників поважати альтернативну думку, шанувати власну й чужу працю, бачити своє місце в спільній справі, тамувати агресію, краще розуміти один одного, розвивати комунікативні та організаторські вміння.

Розроблення та захист колективних проектів створюють сприятливі

умови для розвитку творчих обдарувань особистості, виявлення та поглиблення її нових інтересів, нахилів, уподобань, здібностей. Досвід колективного пошуку розширює обрії професійного вибору, активізує працездатність, інтерес до здобуття нових знань, посилює міру їх усвідомлення, готує до розв'язання актуальних життєвих проблем.

Особливу увагу слід приділити *позакласним формам правового виховання*, які успішно застосовуються в Луганському обласному ліцеї № 3.

Ми виходимо із того, що розбудова суверенної, демократичної, правової держави України потребує зростання ролі людини, її духовних якостей у здійсненні цих перетворень. За таких умов значна увага повинна приділятися формуванню правосвідомості учнівської молоді, з рівнем якої пов'язано створення високоцивілізованого суспільства.

Своєрідним і важливим *регулятором цивілізованих стосунків у суспільстві та міжнародного спілкування є правова культура держави й кожної особистості*.

Правова культура як невід'ємна частина та прояв духовної культури особистості, базується на ідеї гармонійної цілісності сучасного світу, єдності природного, соціального й духовного середовища проживання людини, історико-культурних традиціях.

Тому є очевидною потреба в цілеспрямованій діяльності всіх соціальних інститутів держави в галузі правового виховання та правової культури всіх без виключення громадян, особливо старшокласників адже саме в цей віковий період визначаються ціннісні орієнтації особистості, здійснюється життєвий вибір, відбувається процес соціалізації.

У цілому ж, правова культура старшокласників постає як необхідна передумова громадянського становлення особистості, її гуманістичної спрямованості, моральної саморегуляції поведінки в системі "людина і право", "людина і закон".

У ліцеї процес формування правової культури, правового виховання має свою специфіку, оскільки виховна система закладу орієнтована, перш за все, на духовне становлення особистості учнів, створення умов для самореалізації талановитих ліцеїстів у різних видах творчої діяльності.

Правове виховання в ліцеї здійснюється як на уроках, так і в позакласній діяльності. Основними завданнями правового виховання є розвиток інтересів до цієї галузі знань, здійснення зв'язку права з навколишньою дійсністю; прищеплення навичок правомірної поведінки; виховання нетерпимості до різноманітних правопорушень; формування умінь активно захищати в установленому законом порядку свої права, права інших осіб; виховання почуття поваги до держави та її законів тощо.

Значне місце у виховному процесі відведено бесідам, диспутам, що спрямовані на формування правової свідомості, сприяють набуттю морально-правового досвіду, опануванню навичок правомірної поведінки.

Багато уваги приділяється конструюванню конфліктних ситуацій та їх аналізу. Предметом аналізу виступає реальна ситуація, а самі ліцеїсти стають на позиції дослідника, завданням якого є створення конструктивної схеми до розв'язання цієї ситуації. Таким чином, вирішення конфліктних ситуацій показує себе як ефективний засіб формування як професійних умінь, які необхідні для формування культури правових взаємотосунків, так і особистісних якостей,

МОДЕЛЬ ПЕДАГОГІЧНОЇ СИСТЕМИ ЛІЦЕЮ на етапі його перетворення

М
Е
Т
А

Формування гуманістично орієнтованої, зі сталою громадською й національною самосвідомістю, професійно компетентної, здатної до самореалізації у спосіб використання морально виправданих технологій життєтворчості особистості

ЗАВДАННЯ	ПРИНЦИПИ	ЗМІСТ	МЕТОДИ	ЗАСОБИ	
Психічний та фізичний розвиток особистості	Системності	Діагностика й прогнозування розвитку особистості	Управління Інформаційні	Виховної підсистеми	
Виховання моральних якостей			Прогнозування		
Прищеплення загальної культури	Розвитку	Постановка педагогічних завдань	Моделювання		Регулювання (корекції)
Формування компетентності (досвіду)			Оптимальності		
Професійна сфера Соціальна сфера Духовна сфера	Управління	Створення психолого-педагогічних (функціональних) умов	Рейтингово-модульний		Дидактичної підсистеми
			Семестрово-заликовий		
			Рефлексивно-спонукальний		
Розвиток індивідуально-творчого потенціалу особистості	Інформативності	Розробка критеріїв та системи еталонів вимірювання психолого-педагогічних явищ	Програмно-прогнозуючий		Соціально-педагогічного середовища
			Виховання		
Здійснення науково-методичного забезпечення педагогічного процесу інноваційної та експериментальної діяльності	Індивідуалізації	Управління педагогічною взаємодією	Самодіагностика		Само-організація
			Само-організація		
			Само-виховання		
	Соціалізації		Само-управління		
			Само-аналіз		

актуальних для здійснення правових дій на загальнокультурному рівні.

Також продуктивною формою є орієнтаційно-рольові ігри, під час яких конструюються моделі реальних правових стосунків, справжніх життєвих обставин, у які може потрапити людина. Ці обставини мають програватися з максимальним наближенням до дійсності.

З метою обговорення реальних проблем виховання культури правових стосунків між особами застосовується метод групових дискусій. При підготовці до таких занять використовувалися дані проведених опитувань, інтерв'ю, анкетувань

У виховній роботі, з метою виховання в ліцеїстів культури правової поведінки, використовуються педагогічні технології з використанням засобів мистецтв. Провідним тут є культурологічний підхід. Як окреме його втілення ефективно *спрацьовує ідея виховного потенціалу мистецтва.*

Значна робота щодо формування правової свідомості здійснюється у філії Малої академії наук України. Метою діяльності цієї філії є залучення ліцеїстів до науково-дослідницької діяльності з питань прав, що сприяє розвитку їхніх здібностей. Працюючи під керівництвом науковців, ліцеїсти поглиблюють свої знання з права, отримують поглиблену довузівську підготовку. Теми, над якими працюють ліцеїсти, є досить цікавими.

Учні ліцею є активними учасниками конкурсу творів-есе "Права людини –

шлях до взаєморозуміння”.

Виробленню громадянської правосвідомості сприяє такий виховний захід, як розробка і захист соціальних проектів з громадянсько-правової тематики.

Розробка власного проекту передбачає створення виборного органу, який має займатися захистом прав ліцеїстів. Спираючись на Конституцію України, Конвенцію про права дитини та інші законодавчі документи в галузі права, цей орган повинен поширювати інформацію про права дітей та здійснювати консультування ліцеїстів з питань порушення їхніх прав.

Робота над такими проектами формує в учнів відчуття вільної особистості, яка поважає права та свободи інших громадян та здатна захищати свої права та права інших людей, а також сприяє розвитку активності і творчих здібностей ліцеїстів, вихованню почуття власної гідності, справедливості та поваги до прав інших людей. Ця робота дозволяє підготувати ліцеїстів до життя у вільному суспільстві, сформувати особистість, яка здатна до активної участі в розбудові правової держави в Україні.

Очевидно, було б несправедливо не відзначити *таку підструктуру педагогічної системи, як управлінська, особливості якої пов'язані відразу з кількома напрямками довузівської підготовки, а, тому – з відповідними суб'єктами управління в понадліцейних структурах. Проте, сподіваємося, що цей аспект діяльності послугує темою наступного обговорення.*

ДЕЯ Плюс

Київське підприємство “ДЕЯ Плюс”

виробник наочних посібників, пропонує таблиці, відеофільми, плівки до кодоскопів та прилади з дисциплін: інформатика, психологія, фізика, хімія, математика, біологія, екологія, техніка безпеки, будова тракторів та автомобілів, бухгалтерський облік, податкова система, менеджмент, маркетинг, фінанси, зовнішньоекономічна діяльність та з інших дисциплін за фахом економіка підприємства.

Тел/факс: (044) 258-97-31

НАОЧНІ ПОСІБНИКИ

БАГАТОПРОФІЛЬНИЙ ЛІЦЕЙ:

МОДЕЛЬ УПРАВЛІННЯ

Інноваційна
школа

Досвід ліцею “Теорія та практика управління сучасною школою в умовах модернізації освіти” схвалено на обласному семінарі керівників шкіл нового типу.

Великі постаті світу залишають змістовні афоризми, які нас спонукають до роздумів щодо постійного вдосконалення. Мені імponує висловлювання Л.Бетховена “Усе моє внутрішнє життя – це пошуки”, бо в ньому міститься важлива сутність педагогічного процесу – творчий неспокій.

Саме вчителі з таким потенціалом, ґрунтовною фаховою і методичною підготовкою розпочали літопис життєдіяльності ліцею 1 вересня 1997 року (див. додаток 1).

Подяка виконкому, відділу освіти. Ми розуміли, що плекання особистості вимагає вдосконалення науково-методичної майстерності, створення й впровадження ліцейського самоврядування, системи виховної роботи, залучення до справ закладу батьків. Для управління оновлюваним педагогічним процесом була розроблена структурна модель, яка забезпечує функціонування кожного напрямку, самостійно дає можливість для поетапного аналізу, ви-

роблення пропозицій і підведення підсумків за певний період (див. схему на с. 48).

Після року клопітної роботи ми відчували необхідність об’єднати однією ідеєю вчителів, які працюють в режимі вивчення матеріалу укрупненими дидактичними одиницями і лекційно – залікової системи. Звернулися до праць Д.Ельконіна, В.Давидова. Книги “Особистісно орієнтоване навчання в школі” І.Якиманської та “Управління розвитком індивідуальної особистості в навчальному процесі” Ушакової, які на науково-методичних семінарах вивчалися за розділами, вироблялися конкретні рекомендації. Настільними стали й інші посібники, зокрема, І.Єрмакова “Мистецтво життєтворчості особистості”, А.Фурмана “Психологічні умови оптимізації розумового розвитку школярів”. Так з’явилася програма розвитку “Особистісно орієнтований підхід до навчання, виховання, розвитку ліцеїстів”, мета якої – створення умов для самореалізації особистості в урочній та позакласній діяльності.

Домінуючими принципами, якими ми керуємося

**Валентина
БІЛАШ**

Директор багато-
профільного ліцею
м. Сіверськодо-
нецька Луганської
області, вчитель
вищої категорії,
методист, відмін-
ник освіти України

при реалізації задач, є гуманізація, різномірівна диференціація й індивідуалізація суб'єкт – суб'єктних відношень. Проблема особистісно орієнтованого підходу, приваблива на шпальтах газет, журналів, книг, виявилася не простою, коли підійшли до практичної її реалізації. Чи на кожному уроці можлива суб'єктно – суб'єктна діалогічна співпраця учителя – учень? Ще більше запитань постало при розробці моделі особистісно орієнтованого навчання (ООН). Вдячна долі, що на цьому складному етапі нас підтримала ректор Т.М.Сорочан, з 2000 року ліцей став базовим навчальним закладом ЛІППО. У співпраці з науковцями ЛІППО програму розробили і впроваджуємо у три рівні: створення, освоєння і втілення. Якщо на рівні створення перевірялась доцільність і дієвість, то на рівнях освоєння і втілення відбувається вдосконалення системи навчально – виховного процесу: освітньої, дидактичної, виховної, управлінської.

Використовуються дослідницький, технологічний, ілюстративний методи управління, які забезпечують поетапне оволодіння вчителями особливостями особистісно орієнтованого уроку, його технологією.

До кожного семінару готуються схеми, таблиці, рекомендації. Наприклад, на семінарі-практикумі “ООН: планування й технологія проведення” не тільки детально розглядаються три проблеми, але й по кожній вчитель отримує конкретні практичні посібники (основні вимоги до ООН, рекомендації щодо підготовки до уроку й проектування характеру спілкування, критерії самоаналізу проведеного заняття). Або на семінарі класних керівників “Цільова комплексна програма” аналізуються переваги організації життєдіяльності кожної особистості для розкриття її можливостей, пропонується на допомогу декілька програм, щоб класний керівник міг осмислити, обрати для себе зміст роботи з дітьми, щоб учи-

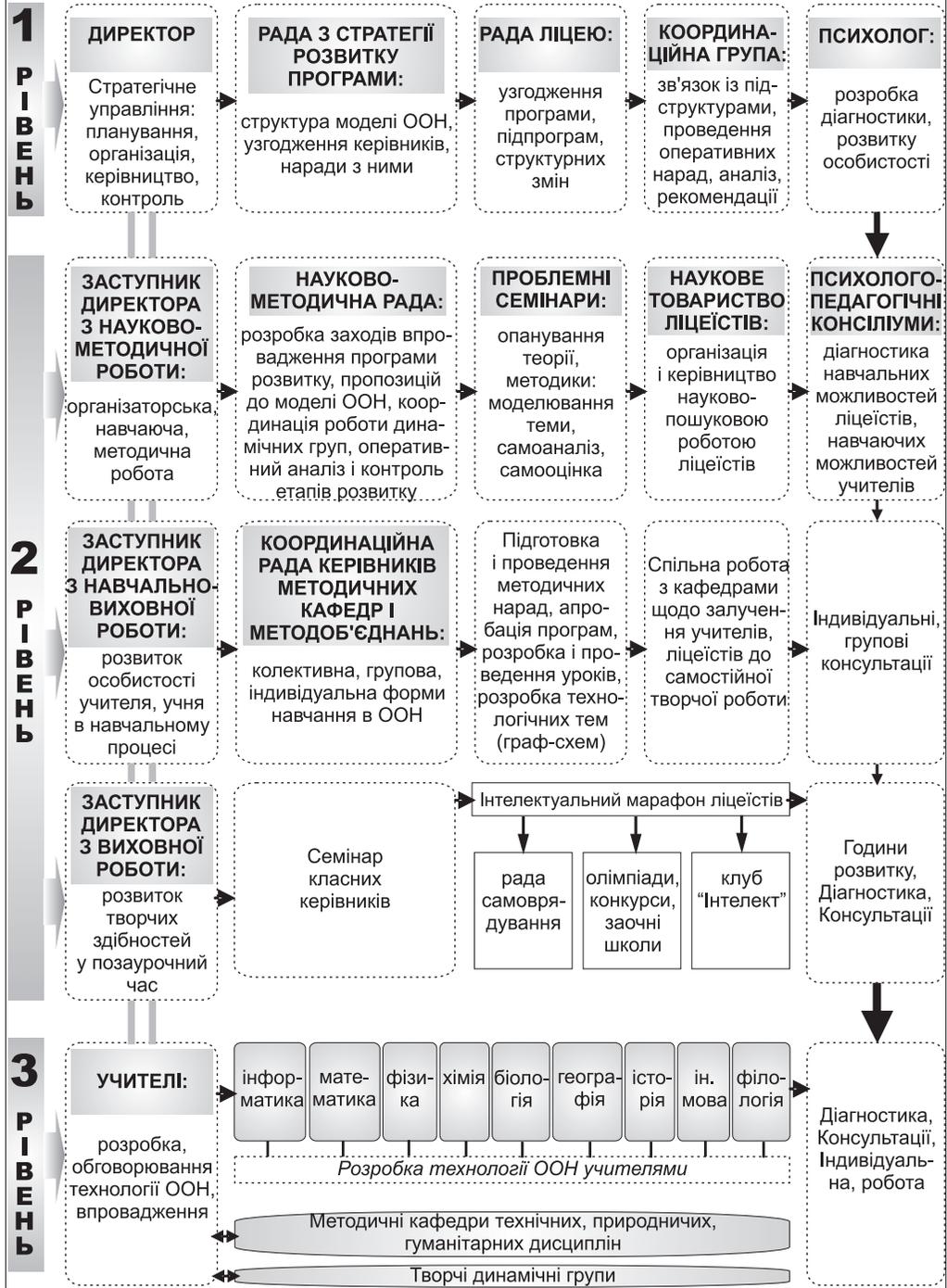
тель удосконалював форми співпраці з кожною дитиною і водночас створював комфортні умови для її саморозвитку, де важливі складові – я сам, я можу, самоаналіз, самокорекція, самовдосконалення.

Щоб управляти різнобічними заходами по реалізації розвитку, побудована структура функціонального управління, яка передбачає організацію, аналіз, контроль роботи на IV рівнях: директор, заступники директора, завідувачі кафедрами, учителі. Відповідальність за виконання накресленого лягає на керівників підструктур, які мають свої повноваження й обов'язки. Серйозну увагу приділяємо плануванню, бо це запорука успішної діяльності закладу в цілому і кожного учасника навчально-виховного процесу. До речі, такі структури управління успішно діють у самоврядуванні, в системі виховної роботи.

За такого підходу наш навчальний заклад, що бере участь в інноваційній освітній діяльності, є відкритою педагогічною системою, яка характеризується комунікативними зв'язками з учасниками навчально-виховного процесу інших закладів та установ. У співпраці з куратором Дубовик Ольгою Степанівною, доцентом науково-природничої кафедри ЛІППО, в постійному творчому пошуку і діяльності проведено спільне засідання кафедр, обласний семінар керівників методичних об'єднань, творчі зустрічі, із задоволенням ділимося скромним досвідом на сторінках газет, журналів, міського, обласного телебачення, беремо участь в обласних виставках досягнень освіти, а 2002 року – у Міжнародній виставці “Освіта в Україні”. Закінчується п'ятий навчальний рік. Це період роздумів, пошуків, певних результатів, які можна порівняти.

Живемо radoщами, турботами, сумлінно робимо свою справу; бачимо й поважаємо людину з усіма її перевагами й труднощами. Педагогічний колектив ліцею готовий до новацій у дидактиці, управлінні, а значить – в освіті й майбутньому.

СТРУКТУРА ФУНКЦІОНАЛЬНОГО УПРАВЛІННЯ

СХОДИНКИ ТВОРЧОГО ПОШУКУ

Багатопрофільний ліцей м. Сіверськodonецька працює над впровадженням нових педагогічних починань через розробку та реалізацію програми розвитку *“Особистісно орієнтований підхід до навчання, виховання, розвитку ліцеїстів”*, яка забезпечує:

- розробку і впровадження методики особистісно-орієнтованого навчання на основі психодіагностики;
- самовдосконалення педагогічної майстерності кожного вчителя; у процесі навчання та в позакласній роботі учні отримують можливість розкрити свої потенційні і творчі здібності у співпраці з учителями;
- оновлення науково-методичної роботи через методичні кафедри, динамічні творчі групи, розробляються і впроваджуються в практику педагогічної роботи моделі особистісно орієнтованого уроку;
- відслідковування результатів підвищення якості навчання, виховання, розвитку ліцеїстів, педагогів;
- обробку даних з впровадження педагогічних починань; досвіду роботи через проведення семінарів різного рівня, участь у цілеспрямованих заходах міста, області, держави;
- публікацію матеріалів у засобах масової інформації.

П'ять років життєдіяльності ліцею – багатоступеневі сходинок закладу від індивідуально-групової активності адміністрації, членів науково-методичної ради до колективного усвідомлення ідеї програми розвитку, практичного її втілення.

Для реалізації програми *“Особистісно орієнтований підхід до навчання, розвитку, виховання”* укладено угоду про творчу співпрацю з Луганським інститутом післядипломної педагогічної освіти (ректор Т.М.Сорочан).

Під керівництвом ЛППО ліцей – активний учасник міжрегіональних, міжнародних заходів:

1999, 2000 року – виставки педагогічних досягнень *“Сучасна освіта Луганщини”*;

1999 р – республіканської конференції ректорів ЛППО України;

2000 р – Всеукраїнських педагогічних читань *“В.Сухомилинський і сучасність”*;

2001 р – Всеукраїнської конференції *“Проблеми організації цілісного педагогічного процесу в умовах формування загальної середньої освіти”* (ліцей проводив педагогічну майстерню *“Моделювання педагогічної взаємодії в особистісно орієнтованому навчанні”*);

2001 року – на базі ліцею проведено обласний семінар-практикум директорів навчальних закладів нового типу *“Теорія та практика управління сучасною школою в умовах модернізації освіти”*;

2002 року – ліцей – учасник міжнародної виставки навчальних закладів в експонентрі *“Олімпійський”* *“Сучасна освіта в Україні – 2002”* (м. Київ).

Ліцей співпрацює на договірних засадах з 4-ма вузами,

а також з:

а) Українською заочно фізико-математичною школою;

б) Львівським природничим ліцеєм (на базі нашого ліцею проводиться щороку міжнародна гра-конкурс *“Кенгуру”*);

в) з обласним відділенням Малої академії наук.

Результативно працює педколектив на якісний кінцевий результат: за п'ять років 727 ліцеїстів за високі показники в навчанні отримали свідоцтва особового зразка (77), нагороджені золотими (54), срібними (24) медалями, похвальними листами та грамотами за особливі успіхи у вивченні окремих предметів, стали призерами, переможцями предметних олімпіад, конкурсу дослідницьких робіт в Малій академії наук (320).

За підсумками 2001-2002 навчального року, за результатами роботи з обдарованими дітьми багатопрофільний ліцей є одним з кращих в області.

Результати високої якості знань ліцеїстів, системи виховної роботи, ліцейського самоврядування, сприяють становленню особистості – лідера, забезпечує педагогічний колектив, який *за 5 років якісно зріс*, кожен учитель став новатором, учасником цілеспрямованої науково-методичної роботи.

Протягом п'яти років адміністрація сприяла створенню іміджу навчального закладу: виступи по місцевому радіо та телебаченню, друкування матеріалів з досвіду роботи закладу забезпечили представлення ліцею в ЗМІ.

Інтернет для закладів освіти

Компанія “УкрСат”
безкоштовно надає
закладам освіти:
адресу електронної
пошти;
розміщення web-
сторінок на сайті
<http://edu.ukrsat.com>;
доступ до мережі
Internet.

Співробітники
компанії виконують
роботи по підключенню
закладів освіти до
мережі Internet,
проводять навчання та
надають консультації з
питань роботи в
Internet.

Додаткова інформація:
04070, м. Київ-70, вул.
Борисоглібська, 12
тел.: (044) 238-2555,
238-2565.

E-mail: sales@ukrsat.com
www.ukrsat.com
<http://edu.ukrsat.com>

УПРАВЛІННЯ ШКОЛОЮ

Освітній простір Луганщини

• дошкільних освітніх закладів	761
• середніх загальноосвітніх шкіл	830
• шкіл нового типу	39
• позашкільних закладів освіти	73
• професійно-технічних училищ	81
• вищих навчальних закладів I-IV рівнів акредитації	52

в освітніх закладах навчаються:

• вихованців дитячих садків	45555
• учнів середніх загальноосвітніх шкіл	333733
• учнів ПТУ	39570
• студентів	70053

у навчально-виховному процесі беруть участь:

• учителів	20457
• учителів вищої категорії	2215
• інженерно-педагогічних працівників	3288
• викладачів	4482
• докторів наук, професорів	174
• кандидатів наук, доцентів	1317

Управління
школою

РОЗВИТОК УПРАВЛІНСЬКИХ УМІНЬ КЕРІВНИКІВ ШКІЛ

У СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

**Тамара
СОРОЧАН**

Ректор
Луганського
інституту
післядипломної
педагогічної
освіти, кандидат
педагогічних наук,
доцент

Разом з оновленням системи загальної середньої освіти оновлюється управлінська діяльність. Щоб забезпечувати належний рівень модернізації освіти, оновлення управління має випереджати процеси розвитку сучасної школи. Саме таку випереджаючу спрямованість неодноразово підкреслювали В. Кремень, О. Савченко, В. Олійник, Л. Даниленко, В. Романенко, Г. Єльнікова.

Модернізація освіти зумовлює більш високий рівень вимог до професіоналізму керівників шкіл. *По-перше*, Національна доктрина фактом своєї появи засвідчила новий соціальний статус освіти як визначального чинника суспільного розвитку. Школа як соціальна система стає більш відкритою. Суспільно-державна модель управління нею передбачає залучення до управлінських процесів широкого загалу педагогічної громадськості, батьків, громадських організацій. Отже, *перший напрямок оновлення управлінської діяльності* — це *набуття знань і умінь щодо управління соціальними системами*. Керівник школи у такому вимірі є соціальним лідером. *По-друге*, школа існує в умовах ринкових відносин.

До словникового педагогічного обігу ввійшли такі поняття, як освітні послуги, якість освіти, конкуренція між навчальними закладами. Керівник школи має володіти технологіями менеджменту та маркетингу в освіті, щоб не залишитися осторонь від реалій сучасного життя. Таким чином, керівник школи — менеджер, він управляє педагогічною системою школи, її розвитком, організує і стимулює професійну діяльність підлеглих, сприяє формуванню культури організації, вивчає попит на освітні послуги, забезпечує їхню якість. *По-третє*, перехід на нову структуру та зміст загальної середньої освіти потребує створення принципово нових моделей науково-методичної роботи в школі. Якщо раніше педагогічний колектив обирав проблему, за якою працювала школа, то в нових умовах доцільно опрацювати цілісну концепцію освітньої практики, яка б враховувала особливості і можливості саме цього навчального закладу. Таку *творчу діяльність педагогічного колективу спрямовує творчий керівник школи*, який є досвідченим педагогом.

Проте управління школою в багатьох випадках не відповідає вимогам сучасності. Керівники навчальних закладів не позбулися

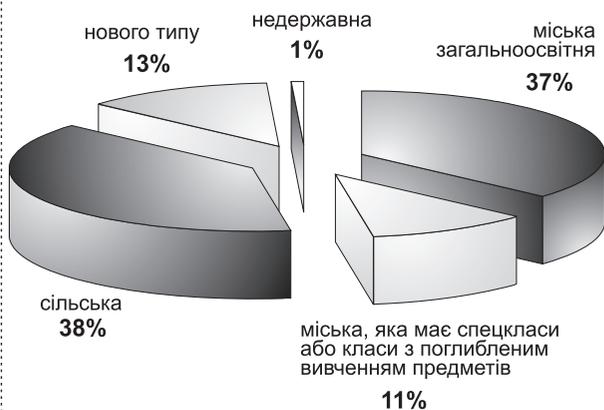
Пропоную звернутися до думки самих керівників шкіл: **наскільки вважають вони себе підготовленими до здійснення управлінської діяльності в умовах модернізації освіти**

В опитуванні взяли участь понад **280** керівників шкіл Луганської області, серед них – представники різних типів шкіл, особи, які мають різний стаж роботи на посаді. Склад вибірки представлено на діаграмах (див. діаграми 1,2).

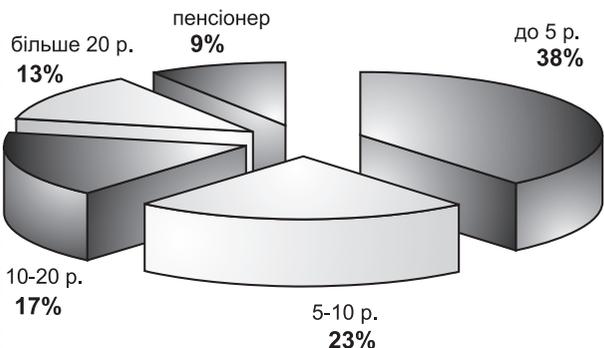
Відповіді на запитання стосовно можливостей реалізації Національної доктрини розвитку освіти засвідчили досить високий рівень соціального оптимізму керівників шкіл: **36,6%** висловили впевненість у тому, що основні завдання модернізації освіти буде виконано. Проте **24,4%** керівників висловили сумніви щодо можливості модернізації освіти в сучасних соціально-економічних умовах, а **39%** вагалися у своєму остаточному виборі. Серед труднощів, які ускладнюють позитивний вибір, було зазначено низький рівень матеріально-технічної бази та фінансування, недостатню підготовленість педкадрів, низьку забезпеченість періодичними виданнями, методичною літературою.

Ще одним важливим аспектом є самооцінка керівниками своїх управлінських умінь. До переліку умінь ми включили як уміння, якими опановують керівники в традиційній системі управління, так і ті, які необхідні для ефективного управління в умовах модернізації. Аналіз результатів показав, що керівники краще володіють уміннями: планувати роботу (майже **80%**), забезпечувати обговорення перспектив у колективі, аналізувати результати, здійснювати контроль (близько **60%**). Підкреслимо, що **80%** керівників на високому рівні оцінюють своє уміння відповідати за прийняте рішення. На нашу думку, це є свідченням того, що вони, з одного боку, усвідомлюють свою власну відповідальність, а з іншого –

Склад вибірки за типом школи

Склад вибірки за стажем керівника

дуже часто залишаються одина-один зі складними питаннями управлінської діяльності. Труднощі у керівників виникають у застосуванні таких умінь, як пошуки додаткових джерел фінансування, вивчення попиту на освітні послуги (близько **50%**). У **30%** керівників труднощі виникають щодо застосування умінь делегувати повноваження, утворювати "горизонтальні зв'язки", у **20%** – стимулювати професійний розвиток учителів, створювати культуру організації, знаходити ідею, яка може дати поштовх розвитку нової освітньої практики школи.

Керівники навчальних закладів не позбулися традицій всеохоплюючого контролю, який ґрунтується на недовірі до учасників навчально-виховного процесу і є успадкованим від тоталітарної системи. На практиці непоодинокими є випадки відчуження управлінських процесів і самих управлінців від інших суб'єктів діяльності. У такий спосіб управління здійснюється заради виконання функцій. Таке "функціональне" управління спрямовується на роботу з документами, на вирішення адміністративно-господарчих питань, а не на творчі процеси розвитку особистості або педагогічної системи школи в цілому. Післядипломна освіта керівників загальноосвітніх навчальних закладів спрямована на подолання цих суперечностей шляхом розвитку їхнього професіоналізму.

традицій всеохоплюючого контролю, який ґрунтується на недовірі до учасників навчально-виховного процесу і є успадкованим від тоталітарної системи. На практиці непоодинокими є випадки відчуження управлінських процесів і самих управлінців від інших суб'єктів діяльності. У такий спосіб управління здійснюється заради виконання функцій. Таке "функціональне" управління спрямовується на роботу з документами, на вирішення адміністративно-господарчих питань, а не на творчі процеси розвитку особистості або педагогічної системи школи в цілому. Післядипломна освіта керівників загальноосвітніх навчальних закладів спрямована на подолання цих суперечностей шляхом розвитку їхнього професіоналізму.

СТРУКТУРА ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ ДІЯЛЬНОСТІ КЕРІВНИКІВ

Ми визначаємо зміст і структуру професіоналізму діяльності керівників загальноосвітніх навчальних закладів на основі двох припущень. Перше припущення стосується висновку щодо певної співвіднесеності структури педагогічної діяльності взагалі та діяльності з управління школою зокрема. Аналогічно до структури педагогічної діяльності (слідом за Н. Кузьміною) ми включаємо до структури професіоналізму діяльності керівника школи такі компоненти: гностичний, проєктувальний, конструктивний, комунікативний, орга-

нізаторський. Друге припущення відзеркалює сутність змісту управлінської діяльності керівника, представлену її основними напрямками, а саме: управління школою як соціальною системою, здійснення функцій управління відповідно до традиційної теорії управління закладом освіти, особливості управління школою в умовах ринкових відносин, спрямованість на розвиток педагогічної системи школи та опанування інновацій, створення оригінальної освітньої практики. Накладання структури та напрямків діяльності керівника дозволило представити у схематичному вигляді зміст професіоналізму, представлений сукупністю умінь, зазначених у таблиці (див. таблицю 1). Кожне уміння поєднує в собі діяльнісний і змістовний чинники, адже уміння є атрибутом діяльності та наповнюється конкретним змістом відповідно до специфіки управління школою.

Самі керівники у практичній діяльності спрямовують зусилля на створення оригінальної освітньої практики своєї школи, тому всі інші напрямки своєї управлінської діяльності підпорядковують цій меті і залежно від успіху в її досягненні оцінюють власну діяльність. *Комплекс знань і умінь щодо теорії управління, зокрема в ринкових умовах, опанування інновацій є особливо важливим, оскільки він сприяє діяльності щодо оновлення освітньої практики.*

У системі післядипломної педагогічної освіти склалися традиційні форми

Даниленко Л.І. Модернізація змісту, форм та методів управлінської діяльності директора загальноосвітньої школи. — К.: Логос, 2002. — 140с.

Кузьміна Н.В. Професіоналізм личности преподавателя и мастера производственного обучения. — М.: Высшая школа, 1990. — 177с.

ЗМІСТ І СТРУКТУРА ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ ДІЯЛЬНОСТІ КЕРІВНИКА ШКОЛИ

Компоненти діяльності	Гностичний	Проектувальний	Конструктивний	Комунікативний	Організаторський
Напрямки діяльності					
1 <i>Управління соціальною системою</i>	школа як відкрита соціальна система. Основи управління соціальними системами	прогнозувати розвиток школи як відкритої системи в умовах конкретного соціуму	створювати систему роботи з органами влади, громадськими організаціями, культурно-просвітницькими закладами	формувати позитивну громадську думку щодо діяльності школи, створювати імідж школи	створювати в школі структури, які забезпечують реалізацію суспільно-державної моделі управління
2 <i>Сучасна теорія управління школою в Україні</i>	основні поняття та закономірності управління сучасною школою	визначати мету діяльності школи, опрацювати концепцію школи	прогнозувати, моделювати, планувати діяльність навчального закладу	роз'яснювати завдання учасникам НВП, здійснювати "зворотній зв'язок"	відтворювати цикл управлінської діяльності
3 <i>Управління школою в умовах ринкових відносин</i>	основи менеджменту та маркетингу освіти	визначати цілі різних рівнів і критерії результату; вивчати ринок освітніх послуг	формувати культуру організації; створювати ринок якісних освітніх послуг	мотивувати діяльність учасників НВП	забезпечувати умови для особистісного розвитку учасників НВП; делегувати повноваження
4 <i>Розвиток педагогічної системи школи. Опанування інновацій</i>	поняття про ПС та закономірності її розвитку, інновації та інноваційну діяльність	оновлювати мету діяльності школи, обґрунтувати інноваційну або експериментальну діяльність	Прогнозувати, моделювати, планувати діяльність школи в режимі розвитку або експерименту	роз'яснювати сутність нововведень учасникам НВП	забезпечувати умови опанування інновацій
5 <i>Створення оригінальної освітньої практики</i>	нові педагогічні технології, узагальнений педагогічний досвід	обирати тип освітньої практики або поєднання декількох типів з урахуванням умов школи	створювати модель освітньої практики своєї школи	забезпечувати апробацію досвіду своєї школи за участю науковців, компетентних фахівців, громадськості	здійснювати моніторинг діяльності школи за основними показниками

Розглянемо характеристику вмінь, які визначають зміст та структуру професіоналізму діяльності керівників загальноосвітніх навчальних закладів.

Управління школою як соціальною системою передбачає наявність у керівника знань про ознаки школи як об'єкта соціального управління: відкритості, нестабільності, місця в ієрархії державного управління, взаємозв'язків з іншими установами, громадськими організаціями тощо. Ці поняття входять у **гностичний компонент першого напрямку**. **Проектувальний компонент** управлінської діяльності потребує вміння прогнозувати розвиток школи як відкритої системи в умовах конкретного соціуму, тобто співвідносити мету освіти, яка об'єктивно зумовлена рівнем соціального розвитку держави, з перспективою розвитку школи, вивчати освітні запити та потреби учасників навчально-виховного процесу, визначати стратегію розвитку педагогічної системи школи, враховуючи динаміку чисельності учнівського контингенту, потребу в педагогічних кадрах, можливості оновлення матеріальної бази. **Конструктивний компонент** представлений вміннями, які спрямовані на забезпечення взаємодії школи з органами влади, громадськими організаціями, культурно-просвітницькими закладами, іншими об'єктами соціального оточення школи. Уміння, які належать до комунікативного компонента в контексті управління школою як соціальною системою, дозволяють сформувати позитивну громадську думку щодо діяльності школи, створити імідж школи. Керівники, в яких сформовано ці вміння, багато спілкуються з батьками учнів, хочоче співпрацюють із засобами масової інформації, приділяють увагу залученню громадськості до проведення масових заходів, висвітлюють досягнення колективу та окремих учнів. **Організаторський компонент** виявляється у прагненні керівника реалізувати суспільно-державну модель управління школою. Відтак він ініціює створення структур, які її забезпечують, а також безпосередньо відпрацьовує механізм їх впливу на процес управління. Мається на увазі діяльність опікунської ради, батьківського комітету, ради мікрорайону, органів учнівського самоврядування.

Гностичний компонент напрямку традиційного управління школою передбачає опанування керівником наукових основ управління навчальним закладом. Це визначає процес управління, його принципи, закономірностей, функцій, циклічності, критеріїв ефективності. **Проектувальний компонент** представлений вміннями опрацьовувати концепцію діяльності школи та внутрішні документи, які регламентують цю діяльність, визначати конкретну мету та завдання діяльності школи, зіставляти одержані результати з метою. **Конструктивний компонент** цього напрямку полягає в умінні здійснювати такі функції управління, як планування роботи, організація діяльності виконавців, контроль та аналіз результатів. Комунікативний компонент потребує вміння налагоджувати педагогічну взаємодію, роз'яснювати завдання учасникам педагогічного процесу, здійснювати "зворотній зв'язок". **Організаторський компонент** виявляється в умінні відтворити весь управлінський цикл, забезпечити цілевідповідну розстановку педагогічних кадрів, створити сукупність умов для функціонування навчального закладу.

Становлення ринкових відносин у державі є відносно новою детермінантою управлінської діяльності керівника загальноосвітнього навчального закладу, тому компоненти цього напрямку складаються з умінь, які здебільшого перебувають у процесі формування. Проте саме ця сукупність умінь викликає інтерес у керівників, оскільки, **по-перше**, виходить за межі педагогіки, а тому є маловідомою, а **по-друге**, значною мірою забезпечує досягнення результату в сучасних умовах. **Гностичний компонент** в узагальненому вигляді можна представити як основи менеджменту та маркетингу в освіті. **Проектувальний компонент** управління школою в умовах ринкових відносин передбачає вміння визначати цілі різного рівня, конкретизувати результати, спрямовувати управлінський вплив не на процес, а на результат, аналізувати діяльність за чітко визначеними критеріями, вивчати попит на освітні послуги. **Конструктивний компонент** містить уміння створювати ринок якісних освітніх послуг, формувати культуру організації. **Комунікативний компонент** на відміну від традиційної системи управління полягає не стільки в роз'ясненні завдань, скільки в умінні мотивувати діяльність виконавців. **Організаторський компонент** представлений умінням делегувати повноваження в управлінні, що є важливою передумовою налагодження суб'єкт-суб'єктної взаємодії, а також умінням створювати умови для особистісного розвитку учасників педагогічного процесу.

Важливим напрямком управління сучасною школою є забезпечення розвитку педагогічної системи школи шляхом опанування інновацій. **Гностичний компонент** цього напрямку містить поняття про педагогічну систему та закономірності її розвитку, інновації та інноваційну діяльність. **Проектувальний компонент** передбачає вміння керівника оновити мету діяльності школи, науково обґрунтувати інноваційну або експериментальну діяльність у школі. **Конструктивний компонент** полягає в умінні спланувати діяльність школи в режимі розвитку або експерименту. **Комунікативний компонент** потребує вміння роз'яснити сутність нововведень учасникам навчально-виховного процесу. **Організаторський компонент** виявляється в умінні забезпечити умови для опанування інновацій.

Педагогічна система кожної школи може бути розглянута як оригінальна освітня практика, яка визначається особливостями навчального плану, використанням переважно тих чи інших педагогічних технологій, традиціями, поєднанням окремих елементів навчально-виховного процесу та позакласної роботи тощо. Створення такої оригінальної освітньої практики є ще одним напрямком діяльності керівника школи. **Гностичний компонент** цього напрямку містить знання нових педагогічних технологій, узагальненого педагогічного досвіду. **Проектувальний компонент** виявляється в умінні керівника визначити, певний тип освітньої практики або поєднати декілька типів з урахуванням умов школи. **Конструктивний компонент** передбачає вміння створити модель бажаного типу освітньої практики свого навчального закладу. **Комунікативний компонент** полягає в умінні проведення апробації досвіду школи за участю науковців, компетентних фахівців, громадськості. **Організаторський компонент** складається з умінь визначити основні показники діяльності школи та здійснювати за ними моніторинг.

та напрямки роботи щодо розвитку управлінських умінь керівників шкіл. Згідно з усталеними поглядами основною формою роботи з керівниками є курси підвищення кваліфікації. Проте курси проводяться один раз за п'ять років, а темпи соціальних змін і обігу інформації зумовлюють необхідність створення та використання у системі післядипломної освіти більш гнучкої технології, яка б дозволяла працювати з керівниками систематично у міжкурсовий період. Крім того, така технологія має спонукати керівника до саморозвитку, робити його суб'єктом розвитку власного професіоналізму. Відповідно до цих об'єктивних вимог нами розроблено та апробовано нову технологію розвитку професіоналізму керівників загальноосвітніх навчальних закладів у системі післядипломної педагогічної освіти – науково-методичний супровід.

Керівники шкіл мають розвинуте критичне мислення, прагнуть до оновлення своїх професійних знань, до обміну досвідом, тому взаємодія з ними має бути особистісно орієнтованою, давати можливість вибору змісту та форм розвитку професіоналізму. Таким вимогам відповідає технологія науково-методичного супроводу. Науково-методичний супровід як нова технологія післядипломної освіти дає можливість керівникові опанувати позицію суб'єкта розвитку професіоналізму, обрати певний варіант супроводу за спрямованістю, змістом, формами або терміном проведення. У процесі спільної творчої діяльності працівники інституту післядипломної педагогічної освіти, керівники шкіл, методисти, учителі опрацьовують інновації, виробляють необхідні рекомендації, здійснюють моніторинг результатів. Тобто, науково-методичний супровід може бути представлений як процес діяльності суб'єктів щодо впровадження інновацій, які забезпечують новий рівень розвитку освіти. Отже, найважливіше завдання полягає в тому, щоб керів-

ники шкіл стали провідниками змін у освіті. Ми бачимо необхідність більш результативної взаємодії у цьому напрямку з відділами освіти, методичними кабінетами. Певні результати може дати поширення досвіду управління в нових умовах керівників базових шкіл інституту післядипломної педагогічної освіти.

Наведу конкретні приклади. Багато уваги приділив відділ освіти та методичний кабінет міста Алчевська проведенню курсів підвищення кваліфікації керівників шкіл. Як показали результати вихідного діагностування та аналіз випускних робіт, всі слухачі на високому рівні засвоїли теоретичний курс. Під час проведення практичних занять відбулася ділова гра, в ході якої розроблено декілька моделей педагогічних систем шкіл з урахуванням особливостей освітнього простору цього міста. Нові моделі освітньої практики були апробовані на семінарах керівників шкіл у ліцейх міст Свердловська та Северодонецька (директори В.А. Клещенко та В.К. Білаш). В основу діяльності цих навчальних закладів покладено особистісно орієнтовані технології творчого розвитку учнів, тут забезпечено інформатизацію навчально-виховного процесу, досягнуто належної якості освіти за рахунок варіативної частини навчального плану.

Запропонована нами технологія науково-методичного супроводу спрямована на комплексний розвиток умінь, які входять до структури та змісту професіоналізму діяльності керівника загальноосвітнього навчального закладу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Олійник В. Вихід із тунелю... Педагогічна освіта в Україні, що розвивається // Управління освітою. – 2001. – № 23
2. Кремень В. Сучасна освіта в контексті реформування // Освіта України – 1999. – 29 вересня. – С.6.
3. Савченко О. Державні стандарти шкільної освіти і управління інноваційними процесами // Педагогічна газета. –

Национальная экспозиция
Украины на выставке
Hannover Messe 2002
(г. Ганновер, Германия)

Эксклюзивный стенд
компании "Импреса
Поли Сервис" на выставке
"Полиграфия – 2002"

Большинству читателей компания "КАРШЕ" известна как соорганизатор выставки "Сучасна освіта в Україні", которая в 2003 году будет проведена в 6-й раз. Организаторы выставки - Министерство образования и науки Украины, Академия педагогических наук Украины и выставочная фирма "КАРШЕ".

Фирма "КАРШЕ", отметившая в сентябре 10-летний юбилей обеспечивает проектирование и строительство эксклюзивных стендов на выставочных площадках Украины и за ее пределами, используя при строительстве выставочных стендов конструкции последних поколений "Oktanorm" (Германия). За десять лет плодотворной работы фирма "КАРШЕ" разработала проекты и построила эксклюзивные стенды таким известным компаниям, как: "УТЕЛ", "Укртелеком", "UMC", "BOSCH", "SIEMENS", "Райхле де Массари", "RISO", "EIVisti", "INFOCOM", "Регент", "VD-mais", "Unitrade", "Бюрократ", "Евросувенир" и др.

Компания неоднократно проектировала и строила национальные экспозиции на всемирноизвестных выставках Hannover Messe (г. Ганновер, Германия) в 1995/97/98/2001/2002 гг., СеВІТ (г. Ганновер, Германия) в 1998/99/2000/2001/2002 гг., "Зеленая неделя" (г. Берлин, Германия), "2002: Год Украины в Российской Федерации" (г. Москва, Россия) и других.

Сайты "Карше" в сети Интернет:

www.carshe.com, www.krasota.carshe.com
www.osvita.carshe.com

СУЧАСНА ОСВІТА В УКРАЇНІ - 2003

ПОСТА МІЖНАРОДНІА ВИСТАВКА НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

6-9 ЛЮТОГО 2003 року

Експоцентр "Олімпійський" м.Київ, вул. Матейюка, 4
(ст. метро "Лісова")

ТЕМАТИЧНІ РОЗДІЛИ ВИСТАВКИ:

Виді надвичайні заклади освіти. Педагогічні заклади освіти.
Середні навчальні заклади. Професійно-технічні заклади освіти.
Додаткові та позашкільні заклади освіти. Міжнародні співробітництва.
Підручники та дидактичні матеріали. Мульти-медіа.

ВПЕРШЕ:

ПРЕЗЕНТАЦІЯ "Авторські інноваційні проекти переходу середньої освіти на дванадцятирічний термін навчання"
З питань участі звертатись до Оргкомітету.

ОРГКОМПІТЕТ: Україна, 01012, м.Київ, вул. Патріарха Лумумби, 4 Б, оф. 406
Тел./факс: 251-10-26; 251-10-27; 268-22-92; 268-36-16; 416-52-56
E-mail: exhibitions@carshe.com

WWW.OSVITA.CARSHE.COM

Організатори виставки:
Міністерство освіти і науки України, Академія педагогічних наук України, компанія фірма "Карше".

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ОСВІТНІМИ ЗАКЛАДАМИ НЕДЕРЖАВНОЇ ФОРМИ ВЛАСНОСТІ

Управління школою

Освітня корпорація “Акварин” – це об’єднання декількох позашкільних освітніх закладів недержавної форми власності з метою надання якісної додаткової освіти.

До інфраструктури корпорації належать:

- Луганська спеціалізована школа перекладачів (ЛСШП);
- Експертно-методичний центр лінгвістики (у структурі ЛСШП);
- школа повного дня “Акварин” (у структурі спільного освітнього проекту: освітній центр “Акварин” разом із загальноосвітньою середньою школою № 8 м. Луганська);
- комп’ютерний центр (у структурі освітнього центру “Акварин”);
- інформаційний вісник Освітньої корпорації “Акварин” газета “Світ надій”;

а також допоміжні структури:

- дитяче кафе;
- магазин “Канцтовари”;
- автопарк;
- медичний кабінет профілактики та реабілітації.

Луганська спеціалізована школа перекладачів навчає іноземним мовам дітей та дорослих за 25 аутентичними (англійською, американською, німецькою) різно-

рівневими програмами (від початкового (Beginners) до “продвинутого” (Advanced).

Основною метою освітнього процесу є розвиток комунікативних і лінгвістичних здібностей тих, хто навчається.

У школі навчаються діти з 48 шкіл міста й 9 шкіл області, а також студенти технікумів, вищих навчальних закладів, доросле населення Луганська.

Аналіз запитів на освітні послуги та потреби у вивченні англійської мови визначив розв’язання *таких освітніх задач:*

- забезпечення доступності навчання іноземним мовам всіх вікових категорій населення з різним рівнем знань мови;
- забезпечення інтеграції змісту основної й допоміжної освіти учнів;
- визначення змісту, введення в навчальний процес інтенсивних технологій навчання;
- забезпечення висококваліфікованими кадрами;
- надання приміщень у різних районах міста;
- розробка заходів фінансового та ресурсного забезпечення освіти, залучення інвестиційних ресурсів.

Ірина РУБАН

Президент освітнього центру “Акварин” м. Луганська

УПРАВЛІНСЬКИЙ КОНСАЛТИНГ

Особливого значення в умовах практичної реалізації Національної доктрини розвитку освіти України набуває управлінське консультування. Управлінський консалтинг, який розглядається нами як метод удосконалення практики управління, відіграє важливу роль у діяльності сучасного менеджера освіти.

Різноманітність програм, за якими працює значна кількість груп Луганської спеціалізованої школи перекладачів, потребує постійного ретельного аналізу. Займаючись таким аналізом, адміністрація та методисти школи набули досвіду оцінювання програм, визначення їхніх слабких та сильних позицій. На основі цього розробили рекомендації для вчителів стосовно використання найбільш ефективних методів і прийомів роботи на уроках, форм організації навчального процесу. Таким чином, на основі аналітичної та експертної роботи на базі Луганської спеціалізованої школи перекладачів був створений Експертно-методичний центр лінгвістики, можливості якого використовуються у сфері освіти директорами шкіл, методистами, вчителями іноземних мов. *Однією зі сфер діяльності центру є консалтингові послуги директорам шкіл щодо діагностики стану викладання іноземної мови в школі, проведення методичних семінарів для заступників директорів з іноземних мов.* Пріоритетним напрямом діяльності центру лінгвістики є розробка теоретичних і практичних аспектів методики викладання іноземних мов. Це набуває особливої цінності в умовах перехідного базового навчального плану, коли навчання іноземній мові починається в усіх загальноосвітніх школах з 2-го класу.

Методисти Експертно-методичного центру лінгвістики займаються розробкою таких експериментальних програм, як: *“Математика”*, *“Ознайомлення зі світом навколо нас”* англійською мовою для 2-3 кл., *“Тор*

smart”, — які проходять апробацію в школі повного дня *“Аквармарин”*.

На основі практичної роботи методистів з учителями англійської мови в Експертно-методичному центрі (далі — Центр) лінгвістики розроблено систему тренінгів особистісного та професійного зростання для викладачів іноземної мови. Тренінги побудовані на індивідуальній роботі методистів з учителями, вони дозволяють педагогові не лише побачити свої сильні та слабкі сторони в мовній і методичній підготовці, але й намітити шляхи самовдосконалення й досягти кращих результатів.

Потреба в створенні такого Центру виникла у зв'язку з високими потребами сучасного життя, коли будь-які *професійні навички*, на думку аналітиків, *потребують оновлення кожні 18 місяців.*

Своєчасність і правильність образних орієнтирів у роботі Центру відмічені на Міжнародній виставці інноваційного педагогічного досвіду в дитячому таборі *“Артек”* у травні 2002 р.

Для школярів, які виявляють інтерес до мови, працює англійський клуб, програма і методичні рекомендації щодо проведення занять розроблені методистами Центру. Школярі мають можливість здійснювати заочні мандрівки по Великобританії, США, поспілкуватися з носіями мови, вивчати пісні англійською мовою, пробувати свої сили в поезії. Заняття в клубі проводяться безкоштовно та дозволяють розширити сфери спілкування з учнями шкіл міста.

Дуже популярна серед учнів середніх і вищих навчальних закладів області інтелектуальна гра *“Брейн-ринг”* (англійською мовою). В іграх останнього сезону 2001 р. взяли участь 17 команд із м. Луганська та області.

Які ж вимоги висуваються учасникам гри? Вони повинні вміти вести бесіду, дискусію англійською мовою, відстоювати свою точку зору та критикувати позиції своїх друзів, вміти граматично й стилістично правильно

оформлювати вислови. Учасники гри повинні володіти цими прийомами в різних ситуаціях і швидко знаходити версії розв'язання задачі. Краща команда визначається в фінальному змаганні. Судійство здійснює журі – це вчителі-методисти, які працюють у школах міста, викладачі лінгвістичних вузів міст Луганська та Горлівки.

Участь у гри “Brain ring in English” дає змогу школярам реалізувати отримані ними лінгвістичні, країнознавчі знання; перевірити себе й поспілкуватися з учнями інших навчальних закладів. Під час гри активізуються резервні можливості особистості, школярі прагнуть до інтелектуального зростання, проявляючи ініціативу не тільки в самій грі, але й в процесі підготовки до неї. Розширення діапазону використання іноземної мови дає учасникам гри можливість попрацювати в колективі та з колективом, відчутти високу особисту відповідальність за успіх спільної праці.

Система додаткової освіти дітей, яка розроблена й активно застосовується в школі перекладачів, дає можливість нашим учням займатися улюбленою справою – вивченням іноземних мов згідно зі своїми бажаннями, інтересами та потенційними можливостями. Порівняльний аналіз статистичних даних за 1992 і 2002 рр. свідчить про те, що кількість учнів, які навчаються в ЛСШП, зросла в декілька разів. Таким чином, якісна додаткова освіта, яку отримують учні в школі перекладачів, є складовою єдиного освітнього процесу.

ЄДИНИЙ ОСВІТНІЙ ПРОСТІР

Модернізація української системи освіти передбачає інтеграцію загальноосвітніх шкіл міста та закладів додаткової освіти в єдиний освітній простір, де кожний заклад унікальний за своїми цілями, змістом, методами і прийомами діяльності. Освітня корпорація “Акварин” співпрацює з багатьма школами міста, здійснюючи спільні освітні проекти.

ШКОЛА ПОВНОГО ДНЯ

Спільним освітнім проектом середньої загальноосвітньої школи №8 м. Луганська й освітнього центру “Акварин” є школа повного дня “Акварин”, яка працює з 1995 р. Діти знаходяться в школі повний день – з 8.00 до 18.00 години. У ході навчального процесу забезпечується якісна повноцінна освіта кожної дитини; індивідуально надаються додаткові освітні послуги. В школі діти харчуються, отримують необхідні медичні послуги, забезпечуються транспортом, активно проводять позаурочний час. Звісно, навчання та додаткові послуги, що надаються учням, є платними, все це можуть дати своїм дітям забезпечені батьки. Тому навчання не може бути зведеним лише до отримання книжкових знань.

Школа починається:

- з розумової підготовки та навчання контролювати себе;
- з вміння ставити перед собою цілі й досягати їх;
- з вміння приймати необхідні рішення;

- з вміння захищати себе в емоційному, правовому плані;
- з вміння бути готовим до співпраці.

Серед задач, які вирішуються в школі, провідною є якісна освіта, спрямована на розвиток особистісного потенціалу кожної дитини.

В школі створено таке середовище для навчання, виховання, позакласної роботи, яке сприяє самоствердженню особистості в різних сферах діяльності.

Кожний освітній заклад характеризується своєю освітньою та організаційною моделлю. Такою моделлю, яка максимально забезпечує в наших умовах виконання поставлених задач, є **інтегративна модель — організується група, для якої створено велику кількість можливостей для індивідуальної роботи.** Всі учні в школі оволодівають обов'язковою базовою програмою на різних рівнях, які визначаються їхніми здібностями, й обирають довільний набір додаткових занять, які дозволяють своєчасно вирішувати проблеми, що виникають у ході вивчення навчального матеріалу, усувати прогалини в знаннях або вдосконалювати знання з будь-якого предмета. В школі працюють різні гуртки: комп'ютерна графіка, дизайн, розвивальні комп'ютерні ігри, вокал, хореографія, гурток образотворчого мистецтва, музичний та ін.

На основі навчального плану школи створюється навчальний план для кожної дитини, в якому враховуються

можливості школи, побажання учнів та їхніх батьків. **Кожна дитина живе своїм життям і в своєму режимі.** На кожного учня створюється горизонтальний графік, де похвилинно заплановано, чим він займається, щоб не допустити перевантаження.

Працювати за таким планом можуть тільки професіонали, талановиті вчителі, які творчо ставляться до роботи, володіють методикою індивідуального навчання, щиро вірять у те, що ті задачі та ідеї, які висуває керівництво, дійсно будуть корисними не тільки для організації, в якій вони працюють, але й для кожної дитини, кожного працівника.

Основною стратегією школи повного дня є навчання учнів основним принципам досягнення мети, які можуть бути застосовані в будь-якій спеціальності. При активній участі батьків кожний учень школи складає "План досягнення мети". Формується особистість, яка вміє працювати на результат.

В школі розроблена та активно реалізується рейтингова система оцінювання знань і відстеження особистісного зростання кожного учня. Відстежується динаміка, визначаються причини спаду в навчанні, намічаються шляхи корекції. Учні, які досягли високих результатів, присвоюється звання "Стипендіат "Акварину" й призначаються чотири стипендії (80%, 70%, 60% і 50% від суми за навчання). Приблизно 10% учнів претендують на це звання.

Для старшокласників в школі діє практик-клуб "Збережи собі життя" (спільний проект із Центром суспільних зв'язків УМВС України в Луганській області) — це не просто теоретичні міркування, це рекомендації стосовно того, як практично допомогти у вирішенні фінансових, юридичних, медичних проблем, не порушуючи при цьому закону і норми моралі.

Таким чином, школа бере на себе зобов'язання не тільки в навчанні,

але і у вихованні дитини, вирішуючи проблему її соціалізації. Випускники школи повного дня “Акварин” – це студенти престижних вищих навчальних закладів України, зарубіжних університетів.

Управління корпорацією – цілісна система.

Процес управління потребує постійного проведення маркетингу, поглибленого аналізу для визначення напрямів розвитку підприємства, корегування дій, які спрямовані на досягнення бажаного результату. Домінантою управління кожної структури корпорації є розвиток людини.

Посилення аналітичної діяльності управлінських структур в корпорації, реалізація намічених цілей і задач вимагає серйозного інформаційного забезпечення.

Для розширення інформаційного простору за проблемами навчання та виховання в корпорації заснований інформаційний вісник – газета “Світ надій”, яка видається з 1999 р. На сторінках газети висвітлюються важливі події, що відбуваються в кожній організації, які входять до структури корпорації. До журналістської роботи залучаються й учні: беруть інтерв’ю, підбирають матеріал для різних рубрик, ведуть власні рубрики, друкують власні вірші, кращі роботи комп’ютерної графіки. З метою кращого інформування про корпорацію створено сайт, який поєднує інформаційну та розважальну функції. Відвідувачі сайту мають можливість отримати більш повну інформацію про корпорацію та познайомитися з творчістю наших учнів.

Сьогодні складовою освіти стає виставкова діяльність. Саме вона дозволяє розширити комунікації, вести рекламно-інформаційну, договірно-правову, фінансово-економічну, господарчу діяльність. Яскраві виставкові експонати, що демонструють пріоритети й ціннісні орієнтири Освітньої корпорації “Акварин”, були представлені на міжнародних вистав-

ках престижних навчальних закладів: “Сучасна освіта в Україні” (м. Київ), на обласних виставках “Сучасна освіта Луганщини”, а також на Міжнародній виставці інноваційного педагогічного досвіду “Особистість: проблеми виховання, розвитку освіти” в Міжнародному дитячому центрі “Артек” у травні 2002 р. Підготовка до виставки стимулює педагогічну діяльність, спонукає керівництво корпорації до розширення джерел фінансування, пошуку нових організаційно-господарчих механізмів.

Процес реформування освіти в Україні обумовив розвиток функцій керівника закладу освіти, змісту його діяльності, створив ситуацію переосмислення ролі директора та стилю управлінської поведінки. На перше місце виступає лідерська позиція керівника, вміння приймати пріоритетні рішення, які визначають основну стратегію підприємства, приводять колектив до досягнення результатів і успіху.

У чому ж секрет популярності Освітньої корпорації “Акварин”, що саме привело “Акварин” до успіху?

Ось його складові:

- рівень кваліфікації викладачів, обслуговуючого персоналу;
- професіоналізм управлінського апарату;
- синтез знань, мотивацій, прагнень, а також чітке розуміння ринкових ситуацій;
- аналіз попиту на освітні послуги, потреб у освіті;
- підтримка експертів.

МОДЕЛЬ СПІВУПРАВЛІННЯ В ОБЛАСНОМУ ЛІЦЕЇ

Лариса КОЛЬЧЕНКО

Директор обласного
ліцею ЛДПУ
імені Тараса Шевченка

Демократичне суспільство передбачає демократичні принципи діяльності в усіх сферах суспільного життя. І, перш за все, в галузі освіти, тому що саме навчальні заклади формують покоління громадян нової демократичної держави.

Обласний ліцей Луганського державного педагогічного університету ім. Тараса Шевченка (далі — ЛДПУ), як інноваційний навчальний заклад, діє з 1991 року (з початку як українська гімназія, а з 1997 року — ліцей).

Останнім часом педагогічний колектив ліцею працює над проблемою переходу від стадії функціонування до стадії розвитку. Для цього в ліцеї створені передумови переходу в режим розвитку:

- концепція та перспективи розвитку ліцею;
- моделювання навчально-виховного процесу, як системи, що допомагає саморозвитку особистості;
- запровадження в школі інноваційних технологій;
- згуртований єдністю мети колектив учнів і вчителів;
- певні надбання у системі самоврядування;
- навчальна та матеріальна база достатня для формування оптимального освітнього середовища;
- модель випускника, створена нашими педагогами.

За останні п'ять років колектив ліцею має певні надбання у учнівському самоврядуванні. З 2000 року колективом було прийнято рішення перейти від учнівського самоврядування до співуправління ліцеєм за схемою: учні—вчителі—батьки—адміністрація.

Централізація управлінських функцій у школі — це монополізація функцій аналізу та планування життя школи в основному адміністрацією. Хто планує форми внутрішньошкільного контролю, проводить аналіз успішності, планує методичну роботу на наступний рік? Посади і прізвища цих людей вам відомі. Решта колективу опиняється перед фактом вже проведеного аналізу і спланованої (без них) подальшої роботи. Природно, що вчителі в такій ситуації, ведуть пасивний спосіб життя. В умовах реформування освіти, останніх вимог Міністерства освіти та науки неможливо залишати це без змін.

Вирішальне значення для революційних змін та становлення в ліцеї педагогіки співтворчості має організація у школі системи різноманітних команд — тимчасових і постійних, управлінських і тематичних, окремих (педагоги, адміністрація, батьки, учні) та змішаних.

Під командою ми розуміємо групу творчо налаш-

тованих людей, об'єднаних єдиним інтересом, загальною ідеєю та повністю переконаних в доцільності цієї чи іншої ідеї і спроможних довести цю ідею від стадії задумки до повної реалізації.

Таким чином принцип розвитку командності сприяє перетворенню управління в співуправління.

Для реалізації цих змін знадобилися управлінські новобудови – заходи, які дозволили втілити в життя ідею співуправління; це і “круглі столи” з питань мікроклімату колективу, готовності вчителів до запровадження інновацій і стратегічні зустрічі директора ліцею з учнями, на яких вирішуються найважливіші питання життя ліцею (коли у актову залу ліцею збираються зацікавлені або всі бажаючі учні, щоб поговорити неформально про те, що хвилює).

Колектив був поставлений перед необхідністю розбудовувати систему співуправління з тих традиційних форм життя ліцею, які склалися протягом останнього часу. Головні проблеми на цьому шляху були не зовнішні, організаційні (кого і як часто збирати), а внутрішні, проблеми появи в учасників системи співуправління (вчителів, учнів, батьків) особливого мислення – мислення “за всю школу”. **Інноваційні процеси співуправління насамперед стосуються виховання.**

Модель співуправління була розроблена кафедрою суспільних наук ліцею, потім представлена на обговорення педагогічному і учнівському колективам, батьківському комітету. Модель пройшла апробацію в аналітичному центрі ліцею і була затверджена науково-методичною радою як експериментальна модель співуправління.

Очікуваним результатом цієї моделі є:

- формування соціальної компетентності учнів;
- створення цільної ефективної системи взаємодії всіх підрозділів ліцею;

- збільшення кількості активу серед учнів ліцею;
- поширення інформаційного простору та суспільних зв'язків;
- створення рейтингової системи стимулів для учнів;
- створення тимчасових ініціативних груп;
- формування демократичних принципів співуправління ліцеєм.

Модель містить певну структуру, функціональні обов'язки та програму діяльності. За цією моделлю – вищим законодавчим органом ліцею є загальні збори учнів, педпрацівників і батьків. Виконавчим органом – Рада менеджерів, яку очолюють президент і віце-президент ліцею. Десять напрямків діяльності очолюють менеджери ліцею і класів. Тому актив ліцею складається з 92 учнів, 10 вчителів, 8 батьків і 8 експертів (схематична структура моделі додається).

Розроблено механізм виборів і взаємодії структурних підрозділів. Президентом ліцею може бути будь-який учень, який підготує програму кандидата у президенти. При цьому він може бути рекомендований класом або з власної ініціативи. Презентація програм кандидатів у президенти відбувається на загальних зборах ліцею, після чого кожен учень і вчитель має право на голосування. Своє рішення вони відзначають у картці виборця, яку опускають до виборчої урни. Тимчасова комісія підбиває підсумки голосування і оголошує результати виборів. Президентом ліцею обирається учень, який набрав найбільшу кількість голосів, а другий за кількістю голосів – віце-президентом.

Рада менеджерів ліцею складається з учнів, які стали переможцями конкурсу менеджерів, вчителів, які є обізнаними в справах того чи іншого напрямку менеджменту. Від батьків обираються спостерігачі, які теж беруть участь у вирішенні повсякденних питань і надають допомогу в реалізації проектів. Експертами запрошуються фахівці у сфері науки, куль-

тури, мистецтва, суспільних відносин та засобів масової інформації.

Менеджери кожного напрямку розробляють програму діяльності, яка затверджується на загальних зборах ліцею. Менеджери ліцею, президент і віце-президент збираються на оперативну нараду щопонеділка з метою аналізу діяльності за тиждень та вирішення актуальних питань. Рішення Ради менеджерів оголошується через радіо-ефір або в надрукованому вигляді на інформаційному стенді. В ліцеї працює прес-центр, до складу якого входять кореспонденти від всіх класів, які готують матеріали для радіорубрик, щоденні експрес-новини, оперативну інформацію для стенду. Редакційна колегія ліцею один раз на два місяці видає журнал "Український ліцей", користуючись комп'ютерною базою.

Кожний напрямок менеджменту має певну структуру:

ФУНКЦІОНАЛЬНІ ОБОВ'ЯЗКИ РАДИ МЕНЕДЖЕРІВ:

Президент ліцею – голова Ради менеджерів, координатор взаємодії.

Віце-президент – відповідальний за стратегічне планування та суспільні зв'язки.

Менеджер ліцею – керівник напрямку діяльності.

Менеджери класів – координатори і виконавці стратегічної програми напрямку діяльності на рівні класу.

Куратор – консультант і радник від педагогічного колективу.

Спостерігач від батьків – радник від батьківського комітету.

Експерт – науковий консультант, фахівець високого рівня.

Проблемні ситуації розглядає конфліктний комітет, члени якого обираються від кожного класу таємним голосуванням.

Менеджмент навчання передбачає моніторинг навчальної діяльності, створення й реалізацію системи стимулів навчання, узагальнення знань у формі конкурсів та інших інтелектуальних змагань. Все це відбито у програмі діяльності на 2002/2003 навчальний рік.

Менеджмент наукової роботи – це, в першу чергу, робота аналітичного центру, який займається стратегічним плануванням науково-дослідницької діяльності учнів, організує наукові семінари, тренінги, конференції, координує науково-дослідницьку діяльність ліцеїстів в рамках МАН.

Менеджмент саморозвитку передбачає психологічну та професійну діагностику учнів, створення адаптивних умов для "новеньких" учнів, корекцію навчання та міжособистісних взаємовідносин, розвиток пізнавальних процесів, формування навичок самоорганізації та саморозвитку.

Менеджмент суспільних зв'язків спрямований на організацію творчих контактів з молодіжними суспільними організаціями, творчими об'єднаннями, засобами масової інформації.

Менеджмент інформації має за мету поширення інформаційного простору, реалізацію програми співпраці з Обласною юнацькою бібліотекою та бібліотекою ЛДПУ імені Тараса Шевченка, використання мережі Інтернет, добір та обробку внутрішньоліцейної інформації. Складається з трьох підрозділів: прес-центру, редакційної колегії, менеджери інформації.

Менеджмент правопорядку реалізує правову систему взаємовідносин на всіх рівнях. Менеджмент правопорядку передбачає діяльність служби охорони порядку і конфліктного комітету.

Менеджмент культурного розвитку має за мету формування культурологічної компетенції ліцеїстів. В ліцеї

діє мережа клубів за інтересами, в яких учні розвивають і реалізують творчі здібності. Також цього навчального року впроваджено експериментальну програму “Школи міжнародного етикету”, яка є практичним продовженням навчального курсу “Основи світової культури”, що викладається в ліцеї вже декілька років. Однією з форм співробітництва з Обласною юнацькою бібліотекою є відеолекторій “Шедеври світового мистецтва”. Традиційно ліцеїсти відвідують театри, музеї, філармонію.

Менеджмент творчого розвитку сприяє розвитку та реалізації творчих здібностей учнів. В межах цього напрямку діє система співпраці з творчими об'єднаннями, що має форму презентацій творчості, персональних та колективних виставок образотворчого мистецтва, конкурсів, фестивалів. На даному етапі реалізується програма співпраці з творчим об'єднанням “Людина. Душа. Космос”, відбулося три виставки, які перетворилися на справжній творчий діалог.

Менеджмент допрофесійної підготовки передбачає професійну діагностику учнів, профорієнтаційні тренінги, моніторинг навчальної діяльності учнів у профільних групах ЛДПУ імені Тараса Шевченка.

Менеджмент побуту та дизайну спрямований на створення певних умов мешкання ліцеїстів у гуртожитку, системи стимулів їх покращення, створення іміджу ліцею та ліцеїста.

Модель співуправління ліцеєм покликана об'єднати зусилля всіх підрозділів ліцею щодо створення умов для:

- особистісного розвитку;
- високого рівня якості освіти;
- засвоєння соціального досвіду;
- формування власної стратегії життя;
- формування національної свідомості та полікультурного розвитку;
- формування позитивного світосприйняття.

Сподіваємося, що ця модель співуправління досягне своєї мети й покладе початок формуванню нового світобачення, нового способу мислення відповідно до вимірів нового тисячоліття.

Схема 1

Управління
школою

СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ У ШКОЛІ:

ВИБІР ВЛАСНИХ ОРІЄНТИРІВ І ЗАВДАНЬ

*Два винаходи людини можна вважати найтруднішими:
мистецтво управляти та мистецтво виховувати.*

Імануїл Кант

Як важливо в сучасних умовах не лише управляти освітнім закладом, а управляти розумно, відбірково. В освітніх теоріях багато існує управлінських нововведень, та роль керівника і полягає у тому, щоб з усіх цих нововведень відібрати найважливіші, необхідні для цього конкретного навчального закладу. Тобто, йдеться про **індивідуальність освітньої установи.**

Зрозуміло, щоб навчальний заклад мав тільки йому притаманну індивідуальність, він повинен задовольняти потребам соціального замовлення. І я повністю згодна з думкою М. Поташника і О. Мойсеєва про те, що конкуренція шкіл постійно зростає, вимоги до них підвищуються, тому що *всі батьки хочуть, щоб їхні діти навчалися тільки в гарних школах*, що випускають дітей з гарною освітою, з гарною підготовкою до життя, що витримують конкуренцію на ринку праці.

Тільки таку школу, з такими намірами ми повинні будувати сьогодні. Звісно, *готовий проект школи із*

запрограмованим високим результатом вам ніхто не дасть. Треба діяти, творити, виходячи з існуючого потенціалу: учнів, кадрів, матеріально-технічної бази школи і, що найголовніше, розвивати цей потенціал.

Тому я вважаю, що **50% успіху школи залежить від грамотної постановки мети і завдань і 50% – від умінь керівника знайти умови для реалізації цих завдань.** Особисто для мене сьогодні головне – зберегти і кращих вчителів, і контингент дітей, і репутацію своєї школи.

Школа, якою я керую, існує як спеціалізована вже шостий рік. Створена вона була на базі середньої школи. Спеціалізація навчання передбачає поглиблене і профільне вивчення математики, української мови, вивчення англійської мови з 1-го класу, довузівську підготовку учнів, введення додаткових освітніх послуг, серед яких: математична логіка, риторика, комп'ютерна грамотність, театральне мистецтво, живопис, підготовка до навчання у школі.

До структури школи входять:

- початкова ланка (1-4 класи);

**Олена
УШАКОВА**

Директор
спеціалізованої
середньої школи №1
м. Рівеньки
Луганської області

Директор школи, ліцею, гімназії № 5'2002

- школа вибору (5-7 класи);
- класи з поглибленим вивченням предметів (8-11 класи).

В школі навчаються **543** учня, працюють **47** вчителів, психолог, заступник директора з навчально-виховної роботи, заступник директора з науково-методичної роботи та заступник директора з виховної роботи.

Педагогічний колектив поставив перед собою *задачу: випустити зі школи конкурентноспроможну особистість*. Для цього необхідно надати учневі міцні знання, розвинути його творчі здібності, навчити самостійно приймати грамотні рішення. Тому нині *система роботи у школі направлена на реалізацію проблеми: створення необхідних умов для навчання обдарованих дітей, розвитку, самореалізації і соціалізації кожної особистості як громадянина України*.

Важливою складовою педагогічної системи школи є система управління.

Серед підходів у теорії управління в нашій школі більшою мірою реалізуються психологічний та інформаційний, які націлені на успіх функціонування і подальший розвиток закладу. Управлінська структура школи складається з планування, організації керівництва і контролю навчально-виховним процесом. І щоб школа видала свій дуже складний “продукт” – випускника, треба мати професійний, творчо працюючий педагогічний колектив.

Освітня діяльність закладу складається з наступних структурних підрозділів: навчальна робота, виховна робота, освітня діяльність, науково-методична робота, господарська діяльність, фінансово-економічна діяльність.

Я вважаю, що для досягнення високих і якісних результатів навчально-виховного процесу в ефективному управлінні багато залежить від делегування повноважень керівника своїм структурним підрозділам. Система управління нашої школи має таку структуру (див. схему 1).

Як приклад, наведу орієнтовні обов'язки заступників директора нашої школи (див. врізи на с. 70).

Майже в кожній школі існує така схема делегування повноважень. Але *найважливішим*, а тому і найскладнішим у роботі керівника *є своєчасний і дійсний контроль за виконанням цих повноважень з боку відповідальних осіб*. Такий контроль розуміє під собою не авторитарний режим керування, а двобічний плідотворний

Схема 1

ЗАСТУПНИК ДИРЕКТОРА З НАВЧАЛЬНОЇ РОБОТИ

Здійснює контроль за викладанням історії, правознавства, хімії, біології, географії, іноземної мови, креслення, трудового навчання, російської мови і літератури, української мови і літератури, фізичного виховання, курсів за вибором, екскурсій та навчальної практики.

Організує і проводить методичну роботу, керує роботою завідувачів кабінетами, організує їхнє устаткування і схоронність меблів, відповідає за стан роботи з техніки безпеки та охорони праці, організує роботу методичного кабінету, готує статистичну звітність, контролює ведення шкільної документації, організує ефективну заміну уроків.

ЗАСТУПНИК ДИРЕКТОРА З ВИХОВНОЇ РОБОТИ

Контролює і веде роботу з важкими учнями і їхніми родинами, надає методичну допомогу класним керівникам, організує і контролює роботу гуртків, секцій, клубів, корисну працю, оздоровлення учнів.

Здійснює контроль за викладанням хореографії, музики, образотворчого мистецтва.

Керує роботою вожатої, шкільної бібліотеки, відповідає за наочність актового, спортивного, хореографічного залів, шкільного музею, організовує роботу по їхній схоронності.

ЗАСТУПНИК ДИРЕКТОРА З НАУКОВО-МЕТОДИЧНОЇ РОБОТИ

Координує науково-методичну роботу школи; встановлює зв'язки з вищими навчальними закладами з питань довузівської підготовки школярів; підтримує зв'язки з аналогічними навчальними закладами в сфері обміну досвідом і організації різних змагань учнів; керує науково-методичною радою школи; робить наукову і методичну допомогу викладачам і учням; забезпечує участь у навчальній і науковій праці фахівців вищої кваліфікації; розробляє розділи річного і перспективного плану роботи; забезпечує підготовку команди учнів до участі в обласних і інших олімпіадах, конкурсах; підтримує зв'язок з філіалом Малої академії наук; контролює роботу предметних кафедр, допомагає педагогічним працівникам в освоєнні і розробці інноваційних програм і технологій; вносить пропозиції щодо удосконалення навчально-виховного процесу, бере участь у підготовці і проведенні педагогічних рад.

зв'язок між керівником і підлеглим.

Методична робота в школі – важлива складова розвитку професійної майстерності педагога, його творчого потенціалу, що має за мету досягнення позитивних результатів навчально-виховного процесу. Мета науково-методичної роботи ССШ № 1 – створення необхідних умов для найбільш повного засвоєння учнями матеріальних і духовних цінностей світу, навчання згідно з індивідуальними когнітивними особливостями кожного учня, створення умов для самореалізації, самопізнання кожної особистості.

Керує цією діяльністю заступник директора з навчально-виховної роботи *Желткевич Тетяна Йосипівна*.

Однією з колективних форм роботи є засідання методичної школи, головною функцією якої є створення умов, спрямованих на розвиток творчих можливостей педагогів, вивчення, узагальнення і поширення педагогічного досвіду. Методична школа вчителів-предметників ставить за мету вивчення нових освітніх технологій, залучення педагогів до моніторингу навчально-виховного процесу та вивчення психологічних особливостей учнів.

Предметні кафедри вчителів є структурним підрозділом науково-методичної роботи. В ССШ № 1 працюють 7 предметних методичних кафедр, кожна з яких має конкретну мету:

1. *Кафедра початкових класів* – виявлення та розвиток творчих здібностей учнів початкових класів.

2. *Кафедра української філології* – розвиток індивідуальних якостей мовної особистості, забезпечення вільного самовираження та творчого пошуку учнів.
3. *Кафедра російської філології* – нетрадиційні підходи до навчання російської мови і літератури.
4. *Фізико-математична кафедра* – розвиток творчих здібностей обдарованих дітей.
5. *Кафедра англійської мови* – розвиток та самореалізація кожної особистості шляхом вивчення іноземної мови.
6. *Художньо-естетична кафедра* – розвиток культури, естетичного смаку та фізичного здоров'я учнів на уроках художньо-естетичного циклу.
7. *Природно-історична кафедра* – активізація і стимулювання творчості кожної особистості на уроках природничо-історичного циклу.

З метою формування творчого, працездатного педагогічного колективу та апробації інноваційних технологій навчання у школі сформовано 4 творчі групи:

1. Вивчення інноваційних педтехнологій, передового педагогічного досвіду школи, міста та впровадження їх елементів в методичне оформлення уроку.
2. Вивчення та впровадження в методичну роботу школи уроків-проектів.
3. Комп'ютерна грамотність педагога – шлях до самовдосконалення.
4. Впровадження методики “Oxford” при вивченні англійської мови.

Сутність концепції науково-методичного супроводу нашої школи складається з направленості не на об'єкт, а на роботу з суб'єктом, спільну з суб'єктом навчання діяльність. Тому управлінський моніторинг навчально-виховного процесу має за мету діагностування рівня навченості, сформованості загальнонавчальних вмінь і навичок, рівня володіння творчою діяльністю; аналіз та корекцію методів, форм роботи з метою вивчення при-

чин конкретних прогалин та підвищення рівня навченості учнів та професійної майстерності педагогів.

Моніторинг навчально-виховного процесу 2001/2002 навчального року виявив, що загальний відсоток якості навчальних досягнень за рік становить **89,7%**.

Моніторингове дослідження участі учнів у предметних міських, обласних, республіканських олімпіадах дає змогу прослідкувати рівень якості підготовки учнів, професійної майстерності вчителів, ефективності форм і методів науково-методичної роботи в школі.

Моніторинг вивчення результативності навчально-виховного процесу та завдання педагогічного колективу на 2002/2003 навчальний рік дав змогу творчій групі вчителів розробити “Я – концепцію” вчителя, творчу модель класного керівника і випускника ССШ №1, до яких увійшли проблеми самовизначення, самореалізації педагогів та учнів (див. візри на с. 72).

У школі створено науково-методичну раду під керівництвом заступника директора з науково-методичної роботи *Нагібіної Людмили Дмитрівни*. До складу ради увійшли члени шкільної адміністрації, керівники предметних кафедр, творчих груп, викладачі вузів, вчителі-методисти. Даний колективний орган направляє науково-методичну роботу в школі.

З метою створення необхідних умов для навчання обдарованих дітей науково-методичною радою школи складено план практичної направленості науково-методичної роботи з учнями.

Обдаровані учні школи систематично беруть участь у Міжнародному конкурсі “Знавці української мови”, стають призерами не тільки обласного, а й Всеукраїнського етапу.

Стало традицією організовувати участь дітей в Міжнародному математичному конкурсі “Кенгуру”. В 2001-2002 навчальному році 4 учні школи одержали сертифікат з відзнакою

Я – КОНЦЕПЦІЯ

Вчителя (ПНБ) _____ спеціалізованої середньої школи № 1

1. Загальний погляд на людину. Погляд на дитину.
2. Призначення вчителя. Цілі діяльності вчителя.
3. Основні принципи роботи.
4. Роль вчителя у процесі навчання.
5. Погляд на урок.
6. Методи навчання.
7. Ідеологія виховання. Як, на яких підходах повинен будуватися процес виховання.

ТВОРЧА МОДЕЛЬ КЛАСНОГО КЕРІВНИКА

Працюючи на реалізацію проблеми школи, прогножуючи результати виховання, педагогічний колектив ССШ № 1 розробив творчу модель класного керівника та випускника ССШ №1.

Класний керівник повинен вміти:

- поставити найближчі педагогічні завдання й перспективи в роботі з кожним учнем;
- створювати атмосферу взаємної доброзичливості, взаємодопомоги;
- враховувати й використовувати виховну роль сім'ї у формуванні особистості школяра;
- проводити психолого-педагогічні спостереження й використовувати інформацію про особисті якості учня;
- організувати спільну діяльність, спрямовану на колективні творчі справи;
- справедливо, рівно ставитись до всіх учнів, об'єктивно оцінювати вчинки дітей;
- творчо переосмислювати на практиці весь арсенал засобів, прийомів і методів виховання;
- впроваджувати в життя дітей позитивні фактори, що розширюють шкалу цінностей.

ТВОРЧА МОДЕЛЬ ВИПУСКНИКА ССШ № 1

Випускник повинен вміти:

- орієнтуватися в інформаційному просторі;
- застосовувати отримані знання у житті;
- знати основи економіки і права;
- користуватися комп'ютерною технікою;
- правильно знаходити шляхи виходу з конфлікту;
- опанувати загальноприйнятими нормами поведінки у суспільстві;
- бути впевненим у своїх можливостях;
- самостійно працювати;
- займатися самоосвітою і працювати над підвищенням свого інтелектуального рівня;
- чітко і ясно висловлювати свої думки;
- відстоювати свої погляди;
- мати міцний запас знань з основних предметів і глибокий запас знань з обраного напрямку;
- бути обізнаним у питаннях загальної культури, психології;
- мати свою систему цінностей на основі загальнолюдських;
- визначити ключові життєві цілі і пріоритети.

“Відмінний результат”, а 14 учнів з відзнакою “добрий результат”.

Два роки учні школи змагаються в обласному інтелектуальному турнірі пам'яті Л.М. Лоповка. Минулого року 2 учні стали призерами — посіли перше і третє місця.

15 обдарованих дітей навчаються в Луганській Малій академії, котра є філією Київської МАН.

Протягом декількох років школа співпрацює з Донбаською державною академією будівництва і архітектури з питання довузівської підготовки учнів. З 2002 року школа має зв'язок з Київським міжнародним університетом. На базі школи організовані і успішно діють регіональні підготовчі курси цього університету.

Для ефективного управління керівник і адміністрація закладу повинні поставити завдання перед педагогічним колективом і домогтися, щоб воно було виконано. Легше цього досягти, якщо формулюються конкретні вимоги. З цією метою керівництвом школи розробляються конкретні пам'ятки.

На закінчення хочу висловити власну думку: управляти треба уміючи. А тому управлінню треба вчитися і вчитися завжди. Хтось сказав мудрі слова: “Не вміють творити тільки ті, хто звик до того, щоб ними управляли”. Тому хай в кожному педагогічному колективі зростає творчість при грамотному управлінні.

ДЕМОКРАТИЗАЦІЯ УПРАВЛІННЯ

З ДОСВІДУ РОБОТИ КРАСНОДОНСЬКОЇ МІСЬКОЇ ГІМНАЗІЇ

Управління
школою

У сучасному світі важливо, щоб освіта давала людині нові життєві стратегії, життєву компетентність, сприяла мобільності її соціальної поведінки, тому що саме це дозволяє особистості подолати кризові настрої, обрати свій шлях у професійному зростанні. Такий висновок є наслідком аналітичного супроводу психологічних досліджень, вивчення якості організації навчально-виховного процесу, духовного, фізичного, емоційного благополуччя дитини й дорослого у Краснодонській міській гімназії, навчальному закладі нового типу, створеному 18 травня 1994 року. Педагогічний колектив гімназії за сприяння Луганського інституту післядипломної педагогічної освіти та Краснодонського міського управління освіти успішно реалізує концепцію “Гуманізація виховання учнів”, розроблену науковим керівником гімназії В.О.Білоусовою, кандидатом педагогічних наук Інституту педагогіки АПН.

Науково-методична допомога кафедр Луганського інституту післядипломної педагогічної освіти, високий рівень креативності педагогів гімназії дозволили здійснити переорієнтацію навчально-виховного процесу на активні методи, залучення вчителів та учнів

до дослідницької роботи, що сприяло створенню творчих програм та навчально-методичних посібників, рецензованих Інститутом педагогіки АПН, Луганським інститутом післядипломної педагогічної освіти. Створено 13 навчальних і методичних посібників, 15 творчих програм.

Стратегічною вимогою реформування освіти став пошук нової моделі управління – відкритої, демократичної. Ця система стверджується в гімназії як державно-громадська.

Першою й найважливішою функцією управління є визначення базової моделі гімназії “Що вважати гімназичною освітою?”, “Чим цей навчальний заклад відрізняється від школи?”. Не менш важливою особливістю управління є функція організації соціальної діагностики інтелектуальних можливостей.

Управлінська функція керівництва педагогічним колективом у гімназії своєрідна. Там, де багато розумних, яскравих, талановитих учителів, виникає небезпека розриву дитячого колективу. Функція керівництва передбачає роботу з формування духовної, вольової, емоційної, інтелектуальної, органі-

**Ніна
ГЛУШКО**

Директор Краснодонської міської гімназії, вчитель-методист, спеціаліст вищої категорії

Директор школи, ліцею, гімназії № 5/2002

заційної, психологічної єдності колективу педагогів. Цим людям не потрібна мотивація, ними необхідно керувати так, щоб інтереси команди переважали над особистими пристрастями.

В основу Концепції гуманізації навчально-виховного процесу Краснодонської міської гімназії покладено дефініцію “гуманізм”, який на перший план висуває людину, її цінність, її права на свободу, на щастя, розвиток і вияв своїх здібностей, а благо людини розглядається як критерій оцінки соціальних інститутів (у тому числі й системи безперервної освіти й виховання). В результаті гуманізації виховання випускник нашої гімназії повинен уміти:

- адаптуватися до нових соціальних умов, знаходити конструктивні рішення виходу із складних, стресових ситуацій на основі розв’язання конфліктів мирним шляхом;
- постійно пам’ятати про те, що він – громадянин України;
- будувати свою життєдіяльність на основі загальнолюдських цінностей;
- осмислювати єдність людського роду й себе як його неповторної частини, розуміти необхідність діалогу між різними культурами й народами;
- набувати досвід гуманних стосунків (терпимість, доброта, справедливість, милосердя);
- з повагою ставитися до людського життя, до гідності людини, осмислювати недоторканість людського життя, розглядати її як найвищу цінність.

Зрозуміло, що гуманізація виховання, будь-якої концепції, може бути реалізована, якщо є струнка, логічно завершена, цільна система виховання.

Тому в Краснодонській міській гімназії проводяться:

1. Робота психологічної служби.
2. Спільна діяльність педагогів і учнів з реалізації разом вироблених цілей і задач так, що вчитель не передає готові зразки культури, а

створює, виробляє їх разом із вихованцями.

3. Благодійна діяльність.
4. Клубна робота.

Методологічною основою цієї системи стала чітка ієрархія цілей і завдань кожного освітнього рівня, кожного партнера, узгодженість із засобами виховання, прогнозування, всебічне знання стану освіти в усіх її площинах.

Наша модель управління є відкритою і демократичною. В ній органічно поєднуються засоби державного впливу з громадським управлінням. Вона розширила коло реальних учасників освітнього процесу, затвердила не лише управлінців, але й педагогів, громадськість, учнів як реальних суб’єктів навчального і виховного процесу.

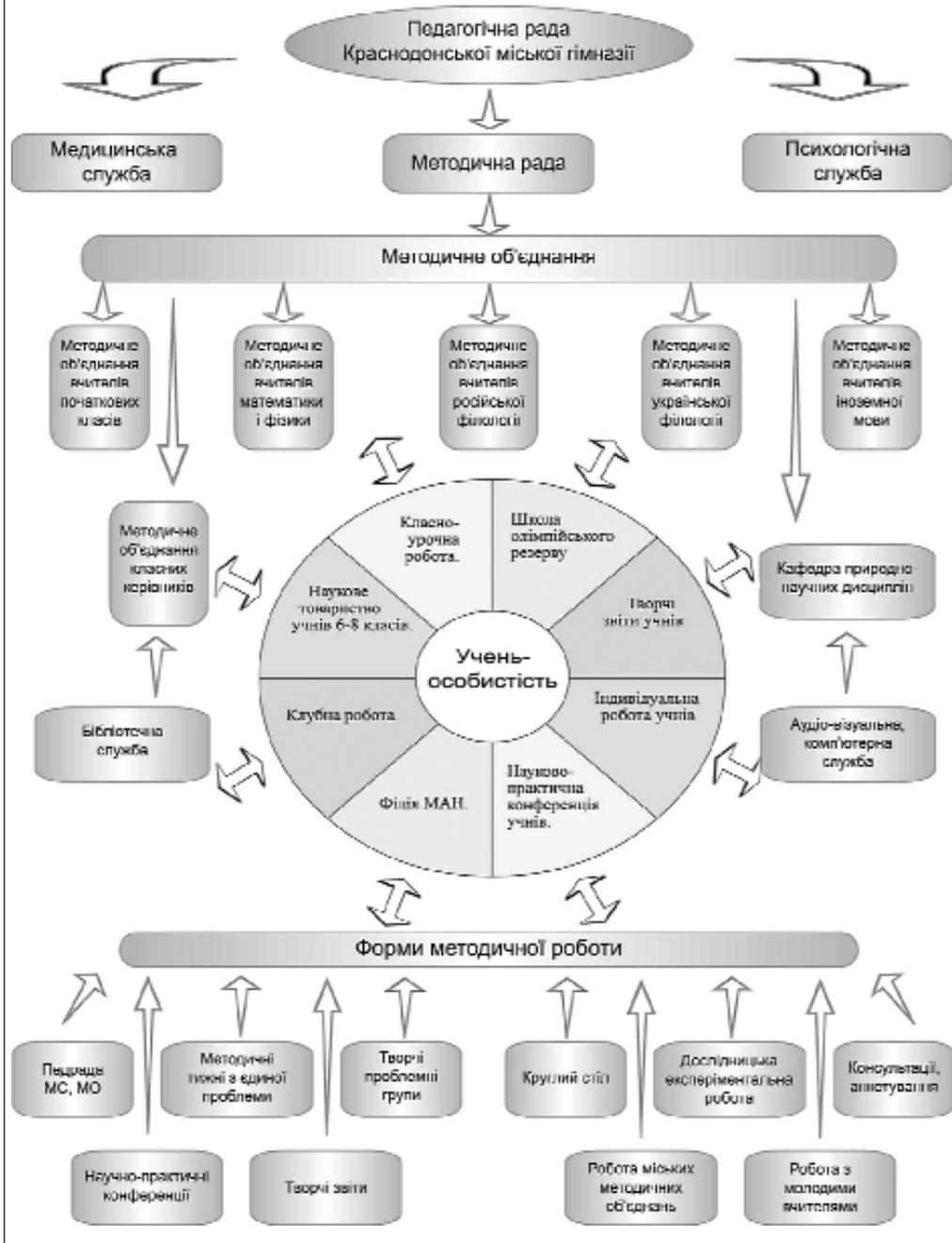
На нашу думку, дуже важливим є те, що ця модель управління забезпечує розвиток творчих здібностей усіх учасників навчально-виховного процесу, стимулює професійне зростання педагогічних кадрів, забезпечує прихильність демократичним ідеалам.

Розглянемо основні складові управлінської моделі Краснодонської міської гімназії. В центрі її знаходиться Рада гімназії. Метою створення цього органу стало розширення управлінських можливостей громадської думки, зменшення залежності від впливу конкретних посадових осіб.

У Статуті гімназії, який є правовою базою нашого навчального закладу, записано, що Рада гімназії – вищий орган колективного управління. До її складу входять представники трьох категорій: учні, батьки, педагоги. Змістом роботи Ради гімназії є нормотворча та координаційна діяльність. Координаційна діяльність передбачає спільну роботу представників усіх категорій щодо вирішення проблем гімназії. Основою є її партнерський стиль управління.

Зусилля Ради гімназії спрямовані на розробку таких заходів, які стимулюють працю педагогів, навчальну діяльність учнів, залучають батьків до участі в різних напрямках навчально-

СТРУКТУРА МЕТОДИЧНОЇ СЛУЖБИ

виховного процесу. Головним завданням Ради гімназії є виховання особистості, спроможної стати активним учасником демократичних процесів, що відбуваються в державі.

Основна структурна одиниця Ради гімназії – комісія. Усього їх п'ять: навчальна, дисципліни та порядку, культурно-масова, охорони здоров'я та відпочинку учнів, комісія з вирішення трудових спорів. У складі кожної з комісій працюють учні, батьки, педагоги. Так, члени навчальної комісії організують допомогу учням у навчанні, в підготовці та проведенні олімпіад, відповідають за стан підручників. Комісія дисципліни та порядку забезпечує виконання обов'язків гімназиста, дотримання правил внутрішнього розпорядку, забезпечує самообслуговування в гімназії. Культурно-масова комісія відповідає за проведення гімназичних та міських виховних заходів. З великою відповідальністю учні щорічно проводять День самоврядування. Члени Ради гімназії успішно керують колективом учнів, виявляють ініціативу, самостійність думок та дій. Рада гімназії стала справжньою школою лідерів, бо багато хто з випускників, продовжуючи навчання у вищих навчальних закладах, застосує на практиці уміння та навички, які вони отримали, беручи участь у роботі Ради гімназії.

Вся система науково-методичної роботи гімназії спрямована на реалізацію мети створення професійної бази для успішного формування особистості, здатної до системного саморозвитку (див. схему 1).

Щоб тісно пов'язати розвиток навчального закладу, зміст і форми навчання та виховання із змістом і формами підвищення професійного рівня вчителів в гімназії постійно діє науково-методична рада, метою якої є методичне забезпечення навчально-виховного процесу, оптимізація розвитку педагогічних систем кожного вчителя як складової педагогічної системи гімназії.

Основною базою для проведення

всіх видів методичної роботи та організаційних форм самоосвіти педагогічних кадрів є методичний кабінет гімназії. В ньому зосереджені картотека передового досвіду гімназії, відеотека із записом уроків, картотека з усіх розділів педагогіки, комплекти методичних і педагогічних журналів, бібліотека педагогічної літератури. Методична виставка кабінету розкриває роботу гімназії над науково-методичною тематикою висвітлює результати моніторингових досліджень.

При кабінеті створена науково-методична рада, яка керує роботою кафедр та методичних об'єднань, затверджує плани робіт, розглядає на своїх засіданнях важливі питання навчального процесу. У методичному кабінеті зосереджено банк інформації науково-методичного забезпечення навчально-виховного процесу.

Провідною формою організації науково-методичної роботи є методичні об'єднання і предметні кафедри. До їх складу входять вчителі гімназії, викладачі вищих навчальних закладів, учні-члени Малої академії наук. Це забезпечує зв'язок всіх учасників педагогічного процесу, демократизує його, сприяє суб'єктивній взаємодії вчителів і учнів, спонукає до творчості. Кожне методичне об'єднання працює над розробкою та впровадженням у навчальний процес теми, яка є складовою науково-дослідницької проблеми гімназії.

Засідання методичних об'єднань “Ефективність і якість індивідуальної роботи, її вплив на успішне рішення проблеми гімназії”, “Шляхи формування пізнавальних інтересів школярів”, “Розвиток системного мислення учнів в організації учбової діяльності”, “Математика як спосіб захисту права бути розумним” та інші допомогли зробити аналіз та розробити методику розвитку особистісно-орієнтованого підходу до навчання учнів в умовах гімназії.

Значно сприяє професійному зростанню педагогів їхня активна участь у таких формах роботи як педагогічні читання (“Розвиток творчо-

го потенціалу учнів”, “Диференціація навчання та виховання”, “Особисте зростання як мета та результат педагогічного процесу”), творчі звіти, педагогічні та учнівські виставки.

Велику роль у підвищенні рівня методичної культури гімназійного вчителя відіграє постійно діючий психолого-педагогічний семінар “Особистісно-орієнтована система навчання”, де розглядалися питання “Комфортні умови розвитку учнів”, “Самостійна пошукова і творча праця учнів як частина науково-дослідницької роботи педагогічного колективу”, “Роль предметів гуманітарного циклу у розвитку духовності, виховання патріотизму учнівської молоді”.

Значущим напрямком методичної роботи є психологічна підготовка педагогічних кадрів. Проблеми психодіагностики і психокорекції вирішуються разом з психологом гімназії на засіданнях постійно діючих семінарів “Психолог” та “Дидактико-комунікативна підготовка вчителів”.

Психолог разом з класним керівником постійно здійснює дослідницькі дії щодо вивчення конкретних особливостей психологічного і фізичного розвитку учнів кожного класу гімназії, навчає психокорекційних методик.

Центральною важливою ланкою в методичній службі гімназії є творчі групи. Проблеми, які вони вирішують, найбільш актуальні для гімназії. Так, група у складі Н.М.Фетісової, керівника природничо-географічної кафедри, вчителя-методиста Л.Т.Скорченко, вчителя німецької мови В.П.Семенкіної розробили проблему освоєння нових педагогічних технологій, результатом став постійно діючий семінар “Особистісно-орієнтована система навчання” та виданий методичний вісник. Під керівництвом психолога Т.М.Сухорукової, вчителі Л.О.Агапкіна, С.В.Павлова, О.М.Попова досліджували тему “Адаптація та мотивація навчання учнів 1-х класів”. Заступником директора гімназії з науково-методичної роботи Т.Г.Лесь разом з Радою гімназії вирішується

проблема попередження психологічного перевантаження та нервових зривів під час навчання.

Знайомство вчителів з конкретними науковими розробками допомагає їм осмислити власний педагогічний досвід взаємодії з учнями і співвіднести результати власного досвіду з висновками і рекомендаціями науки.

Контингент творчих груп майже постійний, тому завжди є можливість простежити, як змінилось ставлення вчителів до творчого самовизначення і самореалізації в пошуках нових технологічних рішень у передачі дітям навчальної інформації, в організації навчально-пізнавальної діяльності дітей з урахуванням предметно-профільної спрямованості, рівня вимог, темпераменту тощо.

З метою удосконалення навчально-виховного процесу в роботі методичної ради використовується моніторингове дослідження навчального процесу. Джерелом дослідження є класні журнали, матеріали зрізів і контрольних робіт, дослідницькі групи учнів або класи в цілому, узагальнення роботи окремих вчителів.

Так був проведений моніторинг за алгоритмом: визначення загальноосвітньої області для дослідження виділення кількісного та якісного складу обстежуваної групи (учнів, вчителів), визначення тимчасового проміжку моніторингу (семестрові, річні зрізи), індивідуальний моніторинг учня й учителя. За результатами проведеного моніторингового дослідження були складені:

1. Загальна відомість успішності і якості знань.
2. Моніторинг успішності і якості знань учнів гімназії за 2001-2002 навчальний рік в класах.

Така система досліджень дала можливість з'ясувати, в якому віковому проміжку відбувається спад якостей знань і успішності за навчальний рік, зробити порівняльний аналіз навчальних досягнень. Діагностико-корекційні дослідження творчої діяльності кожного педагога дозволили скласти технологічні кар-

АНАЛІЗ УРОКУ ДЛЯ УЧНІВ ГІМНАЗІЇ

Назва предмета _____
 П.І.Б. учителя _____
 Дата: _____
 Сформулюйте тему уроку _____

Що Вам допомогло зрозуміти сьогоднішній урок?

Що нового Ви дізналися на уроці?

Які труднощі Ви відчували на уроці?

Які форми використовувались на уроці (підкресли), які форми роботи Вам сподобалися більш за все (оціни за п'ятибальною системою – окресли):

опитування	1 2 3 4 5
тестування	1 2 3 4 5
самостійна робота	1 2 3 4 5
за картками	1 2 3 4 5
робота в парах	1 2 3 4 5
робота в групах	1 2 3 4 5
рольова гра	1 2 3 4 5
урок-залік	1 2 3 4 5
урок-семинар	1 2 3 4 5

Щоб Ви змінили в організації даного уроку?

П.І.Б. учня _____

ІНДИВІДУАЛЬНА КАРТКА ОБДАРОВАНОГО ГІМНАЗИСТА

1. П.І.Б. _____
2. Рік народження _____
3. Рік вступу до гімназії _____
4. Батьки: _____

П.І.Б.	Освіта	Місце роботи

1. Вид обдарованості _____
2. Форми і методи роботи з обдарованим гімназистом

Рік	Наставник	Форми і методи

РЕЗУЛЬТАТИВНІСТЬ РОБОТИ З ОБДАРОВаним ГІМНАЗИСТОМ

Рік	Наставник	Підсумки роботи за рік

ти і побудувати індивідуальні діаграми творчого потенціалу кожного вчителя, розробити диференційовані рекомендації та індивідуальні плани для підвищення творчого рівня конкретного вчителя, побудувати науково-методичну роботу гімназії на моніторингово-діагностично-корекційній основі. Системний аналіз результативності навчального процесу дає загальну картину дій усіх факторів, які впливають на навчання і дозволяють виявити ті аспекти, які вимагають корекції і подальшого дослідження.

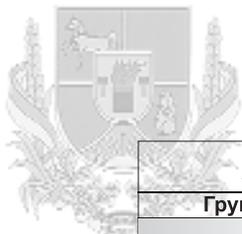
Методична Рада гімназії має своє автоматизоване робоче місце. Звичайно, це полегшує роботу, бо звільняє управлінців від багатьох другорядних технічних справ і дій, вивільняючи час для безпосереднього спілкування з педагогічним колективом. Саме однією з творчих груп Ради розроблено схемографічне забезпечення адміністративного контролю в гімназії. Вашій увазі пропонуються декілька зразків ділової документації щодо контролю за навчально-виховним процесом:

- *індивідуальна картка обдарованого гімназиста;*
- *аналіз уроку для учнів гімназії* (див. вріз на с. 78).

Модернізація організаційної структури управління Краснодонської міської гімназії має в перспективі перейти до створення авторського закладу освіти, який повинен визначити свою стежку удосконалення освітньої роботи і розвиватися в ім'я утвердження світу Дитинства, Добра, Людяності.

ПЕДАГОГІКА ШКОЛИ

Джерела професійних знань учителів

Групи вчителів	A	B	C	D	E
<i>Стаж</i>					
до 5 р.	18	21	19	28	27
5-10 р.	24	24	21	23	15
10-20 р.	34	34	32	39	4
більше 20 р.	34	32	34	30	9
пенсіонер	10	9	14	10	2
<i>Школа</i>					
міська загальносвітня	27	52	47	45	6
міська спеціалізована нового типу	38	63	49	46	12
сільська	48	54	41	31	23
сільська	35	35	42	49	3
<i>Категорія</i>					
вища	25	26	25	23	19
I	34	34	36	32	14
II	22	21	21	24	11
спеціаліст	29	30	28	31	17
Всього	29	31	29	30	12

A - Науково-методична література, (%)

B - Періодичні видання, (%)

C - Науково-методична робота, (%)

D - Курси підвищення кваліфікації, (%)

E - Нові інформаційні технології, (%)

ЄДИНА УКРАЇНСЬКА ШКОЛА В АЛЧЕВСЬКУ: СИСТЕМА РОБОТИ

Вісім років існує і творить у східному українському місті Алчевську перша і єдина українська школа.

Виконання Закону про мову є пріоритетним напрямом роботи. Адміністрація, педагогічний колектив вважають обов'язковим виконання комплексних заходів щодо всебічного розвитку і функціонування української мови.

На базі школи створено регіональний центр з пропаганди державної мови, народних звичаїв та обрядів. Школа допомагає працівникам дитячих садків та їх вихованцям оволодіти українською мовою. Вона пропагує державну мову, українську обрядовість через міське радіо і телебачення.

Основний принцип, який закладено в основу виховної та навчальної діяльності української національної школи, є любов до рідної мови.

Педагогічний колектив працює над проблемою "Розвиток і самореалізація кожної особистості як громадянина України". Названа проблема передбачає роботу в таких напрямках:

- виховання громадянської відповідальності, любові до Батьківщини;

- вивчення народної творчості;
- відродження національних традицій та обрядів.

Для реалізації названих завдань в школі розроблена і втілюється в життя система роботи з національного виховання учнів (див. схеми 1, 2, 3, 4).

Розуміючи важливість національного виховання в процесі навчання, керівництво школи неодноразово піднімало дане питання на засіданнях педагогічної ради школи. Предметом жвавого обговорення були такі теми:

- сучасні підходи до навчання рідної мови;
- виховання громадян України змістом навчальних програм та позакласних заходів;
- стан та проблеми виховної роботи в умовах розбудови національної школи та ін.

У грудні 2001 року на базі школи було проведено семінар бібліотекарів "Формування національно-мовної особистості засобами шкільної бібліотеки", який викликав великий інтерес, бо в багатьох школах міста вже працюють українські класи, і це питання для них теж актуальне.

Протягом багатьох років у школі працює семінар "Говоримо українською". Як дібрати слово? Як побудувати речення? Як ском-

Галина КУЩЕНКО

Директор середньої загальноосвітньої школи № 5 м. Алчевська

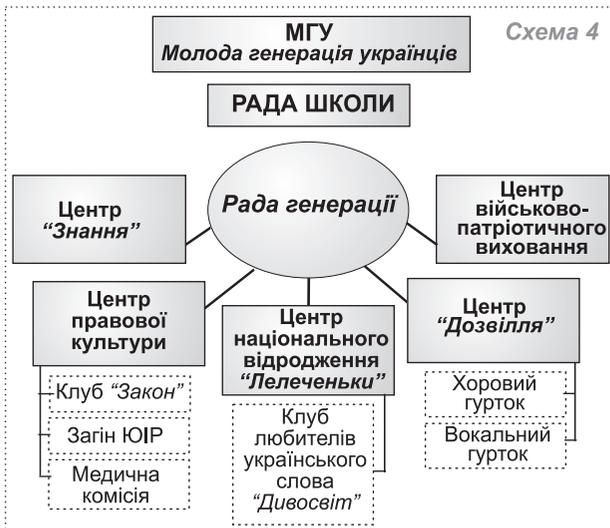
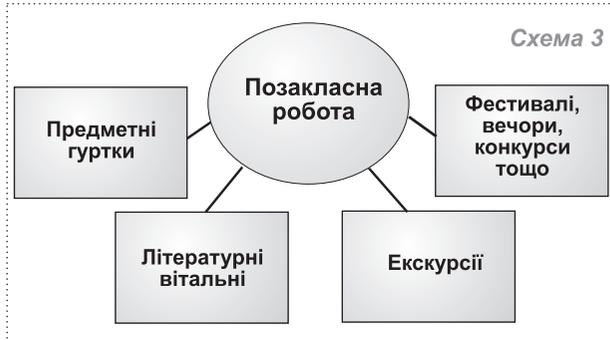
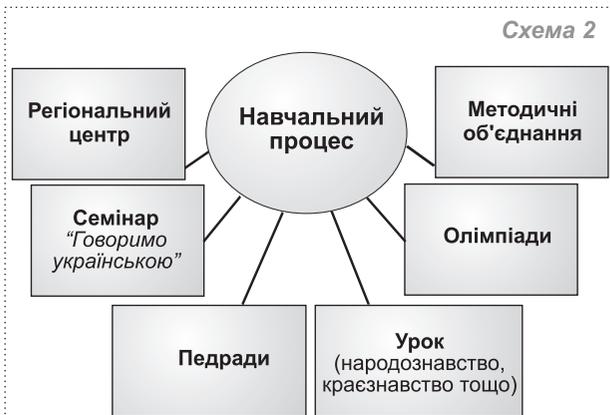
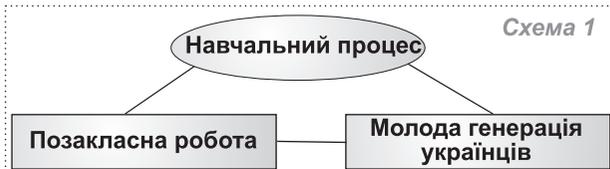
понувати текст? Який термін використати? Як перекласти певний вислів? – ось далеко не повний перелік тем, які вивчаються. Приділяється увага і культурі спілкування, і мовному етикету. Проводяться практики з цих питань.

Основними складовими уроків у нашій школі є народознавство і краєзнавство. Саме це допомагає учням усвідомлювати себе українцями, нацією, яка має свою давню історію, культуру, традиції, до якої з повагою ставляться в усьому світі. Учні вивчають свій родовід, осягають багатовіковий досвід і традиції, духовну культуру українського народу.

У системі роботи школи – проведення інтегрованих уроків: історія і українська література (“Україна в II половині XIX століття”), географія і англійська мова (“Наш рідний край”), музика і українська література (“Т.Г. Шевченко й музика”), українська література і образотворче мистецтво (“Шевченко – художник”) тощо.

Можна побачити в нашій школі на уроках дітей у національних костюмах. Наприклад, на уроці української літератури в 9 класі за повістю “Маруся” Г. Квітки-Основ’яненка (вчитель В.О.Радченко). Яскраві костюми, оформлення класу допомагають учням поринути в атмосферу початку XIX століття, проїнятися духом того часу.

Цікаво проходять уроки історії, літератури, ручної праці, географії в шкільній світлиці. Вони наповнюють дітей духом старовини, дають уяву про життя їхніх

пращурів. На уроці ручної праці у 8 класі (вчитель О.О.Гамаюнова) можна замилюватися дівчатами в українських костюмах, виготовлених своїми руками. Дівчата вишивають і тихенько наспівують:

“З вечора тривожного аж до ранку

Вишивала дівчина вишиванку.

Вишивала дівчина, вишивала,

Чорні і червоної стежки клала ...”

Багато пісень знають учні. Серед них пісні наших земляків, бо поезія Луганщини їм добре відома й близька.

Та цвітом дивиться в зеніт.

Чи не від того, люба ньенько,

Барвіночок цвіте синенько,

Що синь небес бере у цвіт?

(Н.Тарандовська, 8 клас)

Члени клубу “Дивослово” – активні учасники міських фестивалів “Світанок”, обласних конкурсів юних поетів, де вони посідають призові місця. Твори Гамаюнової Олени, Єфіменко Сергія, Софієнко Марини друкувалися в різних збірках міської письменницької організації. Софієнко Марина виборола III місце в конкурсі юних поетів “Світанок”, стала дипломантом обласного фестивалю поезії, присвяченого Алчевському, а також дипломантом республіканського конкурсу юних поетів.

Традиційно проводиться в школі День української писемності. Справжніми святами бувають для дітей фестивалі, вечори, конкурси. Інсценування українських пісень, уривків із творів української класичної літератури, конкурси читців, усні журнали, конкурси ерудитів, брейн-ринги сприяють розвитку пізнавальних інтересів школярів, викликають зацікавленість, виховують любов до рідної землі.

Шевченківські свята – добра традиція в нашій школі. З яким задоволенням беруть діти участь у вікторині, присвяченій життю й творчості Т.Г.Шевченка! До глибини душі зворушують дітей проникливі слова Тарасових пісень.

Багата українська земля своїми талантами. Пишається ними й Луганщина, зокрема наше місто. Борис

Грінченко, Володимир Даль, родина Алчевських... Життя й діяльність цих людей – невід’ємна частина історії нашого краю. Екскурсії до музеїв міста Б.Грінченка й В.Даля збагачують знання учнів про минуле й сьогодення нашого краю. Надовго запам’ятають учні свої поїздки до інших міст. Побувавши у Слав’яногорську, учні краще уявили події, пов’язані з Ігоревим походом (поема “Слово о полку Ігоревім”). Затамувавши подих, стояли вони біля вічного вогню у місті Краснодарі.

УЧНІВСЬКЕ САМОВРЯДУВАННЯ

Основний документ, яким керується педколектив у виховній роботі, – Концепція національного виховання. Складова частина виховання – організація учнівського самоврядування – Молода генерація українців (МГУ).

Головною метою національного виховання є формування в молоді громадянської відповідальності її активності.

Учнівське самоврядування є одним із найважливіших факторів формування в учнів умінь і навичок керівництва демократичними процесами. Своїм завданням учнівське самоврядування має формування ініціативної особистості, здатної приймати нестандартні рішення, широко залучати учнів до участі в управлінні шкільними справами.

Головною метою учнівського самоврядування в ЗОШ №5 є формування і розвиток соціально активної, гуманістично спрямованої особистості з глибоко усвідомленою громадянською позицією, почуттям національної самосвідомості.

Членами дитячої організації МГУ є всі учні школи. Найвищий орган шкільного самоврядування – Рада генерації, до якої входять команди класів. Рада керує п’ятьма центрами: “Знання”, “Дозвілля”, “Лелеченьки”, правової культури, спортивно-військового виховання. Кожен центр

має свого керівника, роботу проводить за планом, збирається на засідання щомісяця.

Центр правової культури в свою чергу має такі відділи: клуб “Закон”, на засіданнях якого розглядаються важливі правові питання; медичну комісію, яка проводить профілактичну роботу з учнями, а також загін ЮІР, який має своєю метою пропагувати знання з правил дорожнього руху, проводити рейди перевірки виконання учнями правил для пішоходів.

Центр “Дозвілля” організовує позакласні та позашкільні заходи. Доброю традицією в школі є проведення чаювань, днів іменинника. Скільки ласощів, поробок готують діти своїми руками на щорічний шкільний ярмарок, який перетворюється в справжнє свято врожаю та осені.

Значна увага в школі приділяється козацькому вихованню, вивченню історії козацтва, звичаїв, традицій. З цією метою проходять спортивні змагання “А ну-мо, козаки!”, свята “Козацькі забави”. Невипадково учні багатьох класів обрали собі колективну творчу справу за темою “Козацькими шляхами”.

Центр роботи з національного виховання – шкільний музей народознавства, який створювали учні, батьки, вчителі. Він залучає школярів до глибокого вивчення історії, культури, побуту, звичаїв і традицій рідного краю, спонукає їх до активної пошукової роботи.

Вивченню історії рідного краю, історії України сприяють екскурсії. Нещодавно учні 9-10 класів здійснили подорож до Львова на Великодні свята. Вони гостювали у селі Тур’я Бузького району. Діти потоваришували з учнями сільської школи, відвідали краєзнавчий музей, відстояли в церкві Великодню службу, брали участь в обряді освячення пасок, познайомилися з обрядом запрошення на весілля. Вони побачили своїми очима, як наречена та наречений у національних костюмах запрошують на весілля: “Просьте батько, просьте мати і ми просимо...”

Традиційно у листопаді проходять свята пісні та танцю, які перетворюються на справжні диво-свята, бо в них беруть участь не тільки діти, але й батьки.

Школа пишається танцювальним колективом “Барвінок”. Український танок у виконанні цього колективу став дипломантом VIII міського дитячого фестивалю “Пролісок”.

Протягом багатьох років працює хоровий колектив “Співаночка”. Діти вивчають українські народні пісні, співають пісні січових стрільців та сучасні. У репертуарі шкільного вокального ансамблю – теж українські пісні. А фольклорний ансамбль займає призові місця на міському фестивалі “Пролісок”.

Зусилля нашого педагогічного колективу з національного виховання не марні: діти навчаються бути справжніми синами та дочками України. І наша праця гідно оцінена: на обласному конкурсі загальноосвітніх закладів Луганщини з національного виховання – ми посіли почесне III місце.

Хоча наша школа невелика, але її добре знають у місті. Вона має свої традиції й здобутки, свої досягнення й перемоги. У нас панує атмосфера добра й тепла, взаєморозуміння й толерантності. З усіх куточків нашого міста, близьких і далеких, поспішають діти до нашої школи. Серед її школярів є учні, які приїхали із Сумщини й Полтавщини, із Закарпаття й Чернігівщини... *Колектив учителів і учнів – це добра родина.*

СИСТЕМА ВИХОВНОЇ РОБОТИ ШКОЛИ-ГІМНАЗІЇ

*Життєвий шлях – це поле без межі,
Але в нім дружба – головне багатство.
Та тільки ти назавжди в своїм серці збережи
Таке святе гімназичне братство*

Гімн гімназії

Сьогодні, як ніколи, суспільству, родині, дітям, дорослим потрібна нова школа, – з новою філософією освіти і виховання, новою педагогікою, новим змістом, новими стосунками, – школа, яка може виховати щасливу людину, розвинути особистість.

Основа розвитку особистості – свобода вибору, свобода бажань і дій, задоволення могутньої жаги пізнання. *Розвиток у гімназії – наше кредо.*

І не “загальний розвиток”, а розвиток творчого потенціалу.

Розвивати в дитині індивідуальне, самобутнє, спираючись на її природу, боячись втратити здібності. Керуватися не заборонами, а природними бажаннями вихованців, повіривши в первинність їхніх прагнень робити добро і формувати ці прагнення в добро.

Шлях виховання іде через любов і духовність. Треба серйозно вчитися любити людину та життя і вчити цьому наших дітей, учити їх щотижню без насильства і страху, будувати стосунки за законами гуманізму, відноси-

тися до людини і людського життя як до найвищої цінності. Ми маємо усвідомити і допомогти зрозуміти дітям, що без любові до людини, до природи і до життя не буде ані здорового суспільства, ані суспільного прогресу.

У гімназії вчать робити те, що хочеться, вчать бути творцями. В гімназії створено всі умови, щоб кожен міг знайти справу до душі. І найвища творчість – розкриття та реалізація кожним учнем своїх потенційних можливостей.

Головна мета виховного процесу в гімназії – виховання і розвиток вільної, духовно багатой, життєлюбної, талановитої особистості, збагаченої знаннями про природу і людину, готової до творчої діяльності, моральної поведінки.

Девіз: “Бережімо собори наших душ”.

“Людина – мета, а не засіб”, – основна формула гуманізму, і це вимагає нових підходів до формування особистості учня.

Пріоритетною ідеєю в вирішенні проблеми стала ідея екології дитинства, гуманно-особистісного підходу до дитини. Дослідження проблеми ноосферного ви-

**Ніна
СУБОТА**

Директор навчально-виховного комплексу: школи-гімназії №9 м. Алчевська

ховання спонукало педагогічний колектив звернутися до невичерпних джерел педагогічної спадщини видатного українського педагога-гуманіста В. Сухомлинського.

Більш зриме прилучення педагогічного колективу до невичерпаних джерел педагогіки серця стало можливим, дякуючи проведенню на базі школи-гімназії № 9 третього жовтня 2000 р. VII Всеукраїнських Педагогічних читань “Василь Сухомлинський і сучасність”.

Система виховної роботи гімназії спрямована на те, щоб допомогти дитині, підлітку визначитися не лише ким бути, а головне – як жити, як влаштувати свій індивідуальний спосіб життя, вибрати режим інтелектуального, емоційного навантаження. Воно сприяє виробленню в учнів почуття господаря школи, класу, вміння співпрацювати на принципах партнерства, гласності, демократизму.

У школі-гімназії протягом семи років *існує дитяча організація – Республіка єдина хлопців та дівчат.* Республіка має свій девіз: “Культура, освіченість, ерудиція”, свою пісню “Хлопці та дівчата” (сл. І. Дика, муз. О. Островського), є свої символи та заповіді:

- *Роби добро.*
- *Бійся скривдити людину.*
- *Поважай батька і матір.*
- *Стався до іншого так, як ти хотів би, щоб ставилися до тебе.*
- *Бережи честь змолоду.*
- *Знайди свою мету життя.*
- *Не лінуйся і не виправдовуй власні слабкості.*

Дитяча Республіка складається з трьох вікових клубів: “Барвінкова країна” – 1-3 класи, “Галактика” – 5-8 класи, “Ритм” – 9-11 класи. Кожен клуб працює за своїм планом, який складено згідно річного плану гімназії. Головна мета клубів – розвиток природних позитивних нахилів, творчого мислення, формування інтелектуальних здібностей.

На чолі дитячої Республіки стоїть гімназичний Парламент, який очолює спікер із числа учнів та директор школи-гімназії. До парламенту входять учні, які є лідерами в своїх класах. Учні творчі, здібні, ініціативні. У гімназичному Парламенті працюють 7 комісій:

● *Навчально-пізнавальна.*
 ● *Комісія дисципліни та порядку.*
 ● *Художньо-естетична.*
 ● *Спортивно-оздоровча.*
 ● *Господарчо-трудова.*
 ● *Старостат.*
 ● *Прес-центр.*

Прес-центр готує тижневу радіопередачу “Парламентський вісник”, в якому освітлюється питання навчального та позакласного життя гімназистів, випускає щомісячну стінгазету “Гімназист” та гумористичну “Сатирікон”.

Щорічно підводяться підсумки змагання між класними колективами, переможці нагороджуються із гімназичного фонду.

У 1996 навчальному році гімназичний Парламент розробив і затвердив єдину шкільну форму.

На базі школи-гімназії працюють 23 гуртка найрізноманітніших за змістом і суттю. Це стало можливим завдяки тому, що *Алчевська міська рада депутатів, її виконавчий комітет на чолі з головою Миколою Єгоровичем Кириченком, приділяють постійну увагу питанням освіти, організації дитячого дозвілля.* В штатний розклад школи-гімназії закладено шість додаткових ставок на виховну роботу.

Найбільшою популярністю користуються у гімназистів клуби: дискусійний, клуб трьох “Н” (нове, невідоме, неймовірне), КІС – клуб інтелектуального спілкування. На заняттях цих клубів гімназисти можуть задовольнити свою допитливість, проявити свою ерудицію, обізнаність, начитаність.

Успішно працюють в школі-гімназії хор хлопчаків “Соколята”, вокальні ансамблі, ансамбль народних інструментів “Світанок”. Хореографія представлена трьома колективами: ансамбль народного танцю “Сузір’я”,

ансамбль естрадного танцю "Данс-коледж", ансамбль бального танцю "Натхнення". Всі колективи – учасники та дипломанти дитячого міського фестивалю художньої творчості "Пролісок". Багато хто з учнів мріє потрапити до гімназичної агітбригади "Ритм", яка ось уже четвертий рік є переможцем міських конкурсів та фестивалів, лауреатом обласного конкурсу "За здоровий спосіб життя", дипломантом обласного фестивалю ДЮП. Створений і успішно діє в школі-гімназії "Театр мод". Колектив – постійний учасник обласних конкурсів "Театральна весна". Програми виступів "Віки летять", "Парад планет", "Авангард", "Квіти в житті". Роботи "Театру мод" високо оцінені обласним журі.

Вся позакласна виховна робота школи-гімназії спрямована на формування особистісних рис громадянина України, що включають у себе національну свідомість, розвинену духовність, моральну, художньо-естетичну, правову, трудову та екологічну культуру. Педагогічний колектив школи-гімназії впевнений, що початком всього цього є виховання справжнього патріота своєї маленької батьківщини – Луганщини, рідного Алчевська. Ми з вірою, надією, оптимізмом дивимось у майбутнє, сподіваємося, що наші вихованці досягнуть вершин світових стандартів у духовному і моральному вихованні.

РЄÖ, В!

30

Абонементські картки надсилайте за адресою:
м.Київ - 01054, а/с 77, УМАКО "Сузір'я", тел. (044) 237-30-12

розіграш та вручення призів
трансляватиметься на каналі УТ-1
У програмі "від Сузір'я до сузір'я", яка
виходить щосуботи об 11.10.

МАЛЕЧКА

Дитячий журнал "МАЛЕЧКА"

пізнавально-розважального характеру.

А спробуйте знайти в одному виданні пісню про префікси і логічне завдання детектива Тіма, настільні ігри з мовним, астрономічним, історико-географічним підґрунтям і жарти зі шкільної парти, Абетку, загадки, скоромовки. - комікси з космічними пригодами, веселі рецепти лікаря Здоровенькі - Були, казки народів світу, історію моди від суперляльки Івонни та кавалера Іванка...

ще цікавого на додачу ви знайдете на "Веселих уроках "Малечі", якщо передплатите наш журнал.

48738

14,16

КРОКУЄМО В НОГУ З ЧАСОМ

Сьогодні наша держава покладає на педагогічні колективи, шкіл, кожного вчителя, зокрема, завдання, пов'язані з подальшим реформуванням системи освіти, удосконаленням навчально-виховного процесу, підвищенням якості знань.

Наша школа (заснована у 1990 році) працює над проблемою: "Розвиток пізнавальної діяльності на основі особистісноорієнтованого підходу до учнів, оптимізації навчальної діяльності, широкого використання комп'ютерної техніки і психологічних знань в процесі навчання і виховання".

Хороша школа – це школа, в якій хочеться навчатися, де турбуються про дітей і готують їх до життя. А життя сьогодні вимагає глибоких "комп'ютерних знань", достатньої фізичної підготовки та вміння володіти собою в різних життєвих ситуаціях. Саме ці напрямки й стали пріоритетними.

У 2001 році Алчевський міський виконавчий комітет виділив кошти для відкриття у школі третього комп'ютерного класу, що дозволило розширити технічну базу школи. Основи

інформатики вивчають всі учні з 1-ого до 11-ого класу.

Сьогодні в кабінетах інформатики встановлено комп'ютери IBM з новою операційною системою, що дозволяє підготувати грамотних сучасних користувачів комп'ютерів. Однак, для повного здійснення програми "пілотної школи", цієї кількості машин недостатньо. Є необхідність замінити морально застарілу техніку на нову, сучаснішу, розширити комп'ютерний парк та підключити шкільну мережу комп'ютерів до мережі Internet, щоб учні могли оволодіти сучасними технологіями.

Колектив школи вважає розвиток і зміцнення фізичної підготовки та спортивні досягнення учнів одним із найважливіших напрямків у роботі. Чотири роки тому з ініціативи міського виконавчого комітету було відкрито спортивний клас. В ньому навчаються діти з Алчевська, Перевальська, Біловодська, Рубіжного та інших міст області. Завдяки хорошему спортивним даним учнів та високому рівню підготовки тренерів, спортсмени вже мають вагомий досягнення в спорті. Багато з них є учасниками й призерами обласних, Всеукраїнських та міжнародних змагань. Так, баскет-

Віктор ПАК

Директор
загальноосвітньої
школи №4
м. Алчевська

больна команда у грудні 2000 року зайняла I місце у першості України.

Дівчата-тенісистки посіли почесне V місце у Міжнародному турнірі з настольного тенісу в Угорщині. Хороша організація та згуртованість неодноразово допомагають команді футболістів ставати чемпіонами області.

Важкі сучасні умови життя, нездорове економічне оточення, прояв негативних відхилень у фізичному й психічному розвитку дітей, їх поведінці, зумовили необхідність створення в школі психологічної служби, яка інтегруючи особливості розвитку, навчання й поведінки дитини в сім'ї, школі та за її межами, сприяє підвищенню якості навчально-виховного процесу, формуванню соціально-активної особистості.

Психологічна служба супроводжує учнів 1-х, 5-х, 8-9-х, 10-11-х класів. Проводить роботу з попередження та вирішення можливих конфліктів, дитячих страхів, багато уваги приділяє оптимізації навчального процесу.

Робота ведеться в індивідуальному та груповому режимі. Складаються психологічні карти учнів і класних колективів. Обробка результатів проводиться за допомогою комп'ютерів з побудовою діаграм, графіків, які дозволяють візуально оцінити динаміку тих якостей, що корегуються: увага, пам'ять, мислення.

Психологічні карти да-

ють можливість учителям, класним керівникам, батькам орієнтуватися в тому, що відбувається, з метою глибокого вивчення особистості дитини.

Наш колектив ставить за мету забезпечення умов для самореалізації творчих можливостей та потреб талановитих дітей. Шостий рік у школі працює театральна група, що об'єднує учнів-старшокласників. Діти з великим задоволенням відвідують заняття, виявляють акторські таланти. Результатом цього стала перемога шкільного театру на Всеукраїнському конкурсі екологічних театрів у м. Києві в 2000 році, де діти посіли I місце.

У сучасному духовному житті суспільства розвиток освіти є пріоритетним. І це добре розуміє виконавча влада нашого міста. Навчально-виховний процес у школах Алчевська здійснюється завдяки підтримці і небайдужому ставленню до питань освіти з боку міського виконавчого комітету та його голови М.Є.Кириченка.

На рівні міста підвищується престиж педагогічної праці, соціальний статус учителя, виділяються кошти на забезпечення матеріальної бази шкіл.

Тож разом з усіма, хто підтримує освітян, живе нашими проблемами, ми будемо таку школу, яка б повною мірою задовольняла потреби особистості, що формується і розвивається, потреби різних соціальних верств суспільства.

Важкі сучасні умови життя, нездорове економічне оточення зумовили необхідність створення в школі психологічної служби

Педагогіка
школи

ШЛЯХ ДО ЛЮДИНИ ДУХОВНОЇ: РОЗДУМИ ДИРЕКТОРА

**Катерина
ФОМЕНКО**

Директор Старобільської
гімназії

Рівень розвитку будь-якої цивілізації, безперечно, пов'язаний зі станом її духовності. Історія становлення людства яскраво свідчить про те, що як тільки в суспільстві матеріальне, аморальне піднімалося над духовністю, гинули цивілізації.

Сучасному етапу розвитку суспільства притаманні нетерпимість, агресивність, невизначеність.

За останні десятиріччя в системі соціально-педагогічних цінностей відбулися кардинальні зміни.

Тому не випадково в останні роки в педагогічній науці формується нова парадигма освіти й виховання, спрямована на створення соціально-педагогічних і психологічних умов, сприятливих для інтенсивного самоствердження, самобудівництва особистості.

Головною метою освітніх зусиль стає якомога повне розкриття можливостей і здібностей особистості, її духовного потенціалу, щоб вона була спроможною в мінливій реальності спиратися, перш за все, на власні сили, власний розум і волю, загальнолюдські якості. Все це, безумовно, висуває в ряд гострих і актуальних *проблему духовної самореалізації особистості, тобто її*

достатньо автономного самоствердження, самовиразу, саморозвитку, самопізнання, самовиховання.

Ще Аристотель, а пізніше Спіноза розглядали самоздійснення духовних і фізичних здібностей людини як мету її життя.

Великий Сократ говорив про гармонію тілесного та духовного, як про істину, яка є органічною єдністю розуму, добра, краси та знань. Йому й належить ідея самопізнання.

У Біблії також відображені питання, пов'язані з облагородженням душі милосердними стосунками між людьми, прагненням до миру, загального блага, людського щастя.

Дуже цінні ідеї духовної культури, моралі, людяності є в роботах педагогів-новаторів 80-х років: В.Ф. Шаталова, С.М. Лисенкової, Є.М. Ільїна, М.П. Шетініна та ін.

Заслужують уваги дослідницькі праці з проблеми духовного розвитку школярів таких учених, як: Г.П. Шевченко, Ю.О. Халфіна, А.М. Фасоля та ін. Вони мають практичну спрямованість і велику цінність.

Г.П. Шевченко визначає духовність як "інтегровану властивість особистості, яка виявляється в необхідності жити, творити, відповідно ідеалам істини, добра і краси", яка "виступає як показник рівня людських відно-

син, почуттів, морально-етичної громадянської позиції, здатності до співпереживання, жалю та милосердя”.

Державна національна програма “Освіта” стверджує, що школа ХХІ століття в Україні – це школа полікультурного виховання, самовизначення й самореалізації особистості. У процесі самореалізації учні оволодівають духовними цінностями українського народу й світової цивілізації. *Головний акцент у навчально-виховному процесі переноситься із засвоєння певної суми знань на формування установок особистості, самовиховання, творчу діяльність.* У змісті освіти пріоритетами повинні стати світоглядні проблеми пізнавальної діяльності.

Розуміючи потреби часу, педагогічний колектив нашої гімназії ставить перед собою завдання – максимально сприяти духовній самореалізації особистості кожного учня.

Ми розуміємо, що оптимальна духовна самореалізація особистості можлива лише на основі творчого ставлення до життя. Це по суті “самоконструювання”, в процесі якого набувається життєвий досвід.

Для успішної дії внутрішніх механізмів самореалізації необхідна висока моральність особистості, тобто високий рівень її духовного розвитку.

На наш погляд:

- *Духовна самореалізація* особистості у своїй суттєвій якості означає оптимальну інтеграцію її психологічної, духовної, моральної та професійної культури.
- *Духовна самореалізація* – це “власна самореалізація”, “намагання” отримати інтелектуальне задоволення, вона виражає індивідуальні мотиви самовдосконалення.
- *Духовна самореалізація* – це процес, в основі якого є принцип суб’єкта життя та життєдіяльності, який дозволяє побачити місце та роль, смисл та значення діяльності, праці в життєвому шляху особистості, зрозуміти життя не тільки як вільний від роботи, навчання час, але як завдання свого самовдосконалення.
- *Духовна самореалізація* – це життєвий досвід, який є складовою життєвої зрілості, життєвої мудрості.

- *Духовна самореалізація* – це зворотний зв’язок, тобто розкриття опосередкованого характеру самопізнання особистості, це основа динамічного характеру формування та становлення її “Я” – концепції.

- *Духовна самореалізація* – це вимір реального об’єкта (оригіналу) від початкового “стартового” стану до ідеального “фінішного” (термінологія Ананьєва).

Які ж, на наш погляд, *педагогічні умови духовної самореалізації учнів у навчально-виховному процесі загальноосвітнього закладу.* Це, перш за все:

- *Зберегти і зміцнити здоров’я учнів.*

Лише здорова людина спроможна й готова до активної творчої діяльності та розв’язання всіх психологічних проблем, які виникають у житті. Для організації додаткових занять спортом використовується не лише база гімназії (спортивний та тренувальний зали, спортивний майданчик, дитяча ігрова фортеця), але й спортивні споруди, розташовані поруч. Велика увага надається санітарно-гігієнічному режиму навчального закладу, проведенню спортивних змагань, свят, конкурсів, Днів здоров’я, постійних медичних оглядів учнів.

- *Створення сприятливого морально-психологічного клімату,* здорових міжособистісних стосунків у колективі, тобто забезпечення умов захищеності кожного його члена.

У своїй роботі вихователі виходять з того, що дитинство – не підготовка до життя, а саме життя. Намагаються допомогти учневі пізнати самого себе, звільнитися від комплексів, навчитися спілкуванню, подолати шлях від самоаналізу до самовиховання. При цьому не забувають принципи психодіагностики:

- Загальна талановитість (необдарованих дітей немає, а є ті, що не займаються своєю справою).
- Взаємна довершеність (якщо у вас щось виходить гірше, ніж у інших, щось повинно вийти краще. Шукайте).
- Неминучість змін (жодне судження про людину не вважається остаточним).
- У всіх гімназичних підсистемах ми створюємо стосунки демократичні, това-

риські. Це сприяє формуванню активної, самостійної, творчої особистості.

- Діалогічність, взаємодія вчителя й учня, суб'єкт-суб'єктні стосунки – це одна із аксіом нашого навчального закладу.
- Створення умов для розвитку інтересу учнів до знань, розвитку їх загальнонавчальних умінь і навичок.

Педагогічний колектив ставить перед собою завдання – дати учням знання в обсязі шкільної програми і надати можливість їхнього поглиблення відповідно до інтересів і здібностей вихованців.

У нашій гімназії акцент робиться не на засвоєння учнями великого обсягу інформації, а на оволодіння засобами самостійного набуття знань: організовані індивідуальні заняття, консультації, уроки-самореалізації, курси за виробом, які дозволяють гімназістам поглиблювати знання з основ наук.

Проблема індивідуалізації з вузькометодичної перетворюється на проблему шкільної політики. Спираючись на принцип індивідуалізації й диференціації навчання, гімназія надає учню можливість вибору змісту освіти, який відповідав би його індивідуальним особливостям.

Психолого-педагогічне виховання учнів, прищеплення їм навичок робити правильний вибір, приймати рішення: допомогти їм в самопізнанні, саморегуляції, самовизначенні, самовихованні як основним умінням, щоб в майбутньому дорослому житті соціалізація була сприятливою.

У нашій гімназії працюють психолог та соціальний педагог, пряме призначення яких – вивчити особистість кожного учня, дати рекомендації вчителям щодо їхнього розвитку, виховання та навчання із урахуванням їхніх індивідуальних особливостей, здійснювати корекцію негативних моделей поведінки.

Крім цього, для учнів старших класів введено курс “Соціальна психологія”. З метою посилення уваги старшокласників до самопізнання,

самовиховання, самореалізації – з допомогою практичного психолога школи, вони ведуть щоденники самопізнання. Це надає їм допомогу у пошуках цінностей, сенсу життя, чіткої мети перебудовання в гімназії та після її закінчення.

Створення умов для успішного самоствердження кожного вихованця у різних видах суспільно корисної діяльності та суспільних норм поведінки, отримання кожним соціального статусу в середовищі ровесників.

Ми вважаємо, що розвиток навчального закладу з метою досягнення оптимальних результатів є можливим лише в тому випадку, якщо керівництво ним передбачає участь у виробленні та прийнятті рішень представників усіх груп гімназичного колективу (учителів, учнів, батьків). Мова йде про співуправління.

Ми впевнені, що організація різноманітної, творчої, особистісної й суспільно значимої діяльності дітей в гімназії, класі – це є модель зразка майбутнього гідного життя, під час якого здійснюється розвиток і сприятлива соціалізація вихованця.

Залучення вихованців до культури. Створення необхідних умов для розвитку їхніх природних здібностей і талантів (про це читайте в попередньому номері журналу №4. — 2002. — С.55).

Виховання у наших вихованців найкращих моральних якостей та почуттів, загальнолюдських цінностей. Розвиток їх оптимістичного світосприймання. “Школа має бути “школою радості” (В.Сухомлинський).

Ці та інші педагогічні умови допомагають нашому навчальному закладу *розглядати освіту як шлях до царства духу, духовної та моральної культури, духовної самореалізації особистості*. Одержання освіти нашими учнями здійснюється як прилучення їх до культури через ставлення людини до людини, їхнього спілкування, діалог. У гімназії відбувається складний процес становлення самосвідомості, пошук відповідей на життєво важливі питання: *Хто Я? Для чого прийшов у цей світ? У чому сенс мого буття?*

ГІМНАЗІЯ СЬОГОДНІ

Педагогіка
школи

*П'ять років вже на Сватівщині ми існуємо.
Гімназіє! Ти – рідний дім, тебе шануємо.
Ти – наша доля і душа, до купи учнів всіх звела,
Тебе ми любимо усі, гімназіє!*

Ці рядки написані учнями Сватівської гімназії ім. В. Сосюри.

Сватівська районна державна адміністрація на чолі з Володимиром Володимировичем Просіним у 1997 році і заснувала сільську україномовну гімназію. Сучасна гімназія наслідує кращі традиції українських гімназій XIX – XX ст.

Кожен перший урок нової навчальної чверті проводиться за загальнорайонною темою. Наприклад: “Земля моя – краса моя”, “У цій землі – їх подвигів коріння, що проростає в праці щовилини”, “Комп’ютеризація: від мрії до дійсності”, “З життєдайного насіння проростає чарівність Слобожанської землі” та інші.

Гімназія працює над проблемою: “Інтенсифікація навчання обдарованих і здібних дітей як шлях до особистісного зростання та формування соціальної адаптованості учня”.

Педагогічна система гімназії передбачає такі компоненти:

- мета навчання та виховання;
 - соціально-пізнавальна діяльність учнів;
 - сучасні технології навчання;
 - комп’ютеризація навчально-виховного процесу.
- Ми живемо в Україні, на

Сватівщині, де створені всі умови для розвитку нашої рідної української мови. Тому в гімназії введено курс “Державна мова та ділове мовлення”. Вчителі гімназії є активними членами Товариства шанувальників української мови ім. М. Шепенка, яке об’єднує людей, котрі переконані, що мова наша має потужний потенціал, а вміння володіти нею – природне явище, вияв національної і суто людської гідності.

**Лідія
КРИВОШЕЯ**

Директор
Сватівської
гімназії
ім. В. Сосюри

ВИХОВНА ІДЕЯ

В основі виховної системи гімназії лежить ідея – допомогти дитині спробувати сили в різних галузях творчої діяльності, щоб знайти себе, не розгубити закладені природою творчі можливості. Одночасно ставиться завдання – виховання громадянина своєї держави, формування любові й готовності до праці; забезпечення позитивної соціальної адаптації; сімейне виховання.

У гімназії проводяться найрізноманітніші заходи: традиційний День валеології, “Козацькі розваги”, “Свято пирога”, “Пісня – душа народу”, “Хліб і рушник – одвічні людські сим-

Директор школи, ліцею, гімназії № 5 2002

воли”, “Мамина колискова”, “Лицарський турнір”, День музики, гра “Ерудит”, спортивні змагання з футболу, шахів, волейболу.

З творчим завзяттям і натхненням гімназисти беруть участь у районних фестивалях: пісенних, поетичних, театральних. Вразив своєю неповторністю, красою, пластикою фестиваль — конкурс “Шкільний вальс — третє тисячоліття”, в якому брали участь майже всі школярі району.

Якщо дитина не тільки спостерігає красу, а й створює її в поетичних рядках, мелодійній пісні, плавних рухах вальсу, у вирощуванні квітів, то вона і в дорослому житті буде сіяти добро і красу.

Випускники гімназії є членами створеного в районі студентського товариства “Сватівська родина”.

Учні гімназії працюють кореспондентами районної дитячої газети “Юність Слобожанщини” та власної гімназійної газети “Гімназист”, яка є доступною для всіх учнів гімназії, вчителів, батьків.

Гімназисти відчують постійну турботу з боку районної влади. На початку третього тисячоліття учні гімназії отримали від райдержадміністрації

чудовий подарунок — сучасну комп’ютерну техніку: 11 комп’ютерів Pentium III 600, лазерний принтер, сканер, модем. Діти мають можливість добувати інформацію через мережу Internet. Приміщення гімназії має привабливий і охайний вигляд, навчальні кабінети поповнюються новими меблями, начістю. Педагогічний колектив забезпечується періодичними виданнями, методичною літературою.

РАЙОННА ТРАДИЦІЯ

У районі існує традиція вшановувати переможців районних та обласних олімпіад. Це дійство відбувається урочисто. *Учнів і вчителів вінувають теплими словами, нагороджують Почесними грамотами та грошовими преміями (від 20 до 1000 грн.).* Грошові премії одержують і переможці фестивалів, конкурсів, які проходять у районі, області, державі та за її межами. *Все це започатковано головою районної державної адміністрації, відмінником освіти, В.В.Просіним разом з керівниками підприємств і установ.*

Життя не стоїть на місці, воно вирує, кличе в дорогу, в незвідані далі. Кожен рік виходять з гімназії випускники, залишаючи нам свої думки.

*Вона єдина вчила мене жити,
Вона дала пунівку у життя.
І дарувала сили, щоб творити,
Лише вона — гімназія моя.¹*

Це говорять наші учні, наші випускники, це говорить майбутнє України. Втілюючи в життя наші основні пріоритети “Інтелект. Духовність. Творчість”, гімназія формує яскравих особистостей, справжніх громадян, духовну еліту держави. *Ми бачимо майбуття у світлих тонах, бо не тільки навчаємо і виховуємо, а й даємо напрям серцю і розуму.*

¹О.Демченко, студентка Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля.

ДЕВІЗ НАШ – ВІЧНИЙ РУХ

Педагогіка

ШКОЛИ

Христі Алчевської ім'я величне

Школа несе у майбутнє незвичне.

Як і вона, вчить народ свій любити,

З вірою в краще життя його жити.

Наша школа — інноваційний середній заклад освіти для розвитку творчої обдарованості дітей і забезпечення здобуття ними профільної освіти понад державний освітній мінімум.

Безсумнівно, школа ХХІ сторіччя — це школа полікультурного виховання, культурного самовизначення, самореалізації особистості, де створені умови для оволодіння кожною дитиною базовою культурою, основу якої становлять духовні цінності українського народу й світової цивілізації. Саме тому педагогічний колектив успішно вирішує проблему здійснення особистісно-орієнтованого підходу в розвитку всебічно обдарованої, гармонійної й духовно багатой особистості шляхом удосконалення методів і форм колективної та індивідуальної роботи з дітьми, використання надбань національної культури, традицій і звичаїв українського народу. Запорукою тому є органічне поєднання діяльності педагогів, психологічної служби школи, учнів, батьків, громадськості.

РОЗВИТОК ОБДАРОВАНОСТІ ДІТЕЙ

Навчальний план школи, передбачає вивчення другої іноземної мови — французь-

кої або німецької (за вибором учнів і батьків) з 5-го класу, латини — з 10; спецкурсів: література англomовних держав, країнознавство, технічний переклад; поглиблене вивчення правознавства, логіка і психологія, факультатив з декоративно-прикладного мистецтва.

Розвитку обдарованості дітей сприяє науково-дослідна робота, в школі створено наукове товариство АРУФ, яке об'єднує учнів, викладачів англійської, російської, української та французької мов і літератур.

У науковому товаристві можуть брати участь колишні випускники школи і батьки учнів.

РОДИННА ІСТОРІЯ

Великого виховного і освітнього ефекту можна досягти, акцентуючи увагу на родинній історії, спонукаючи до написання історії рідного краю. Вплітаючи результати дослідження в канву загальних історичних подій, *молодь* відчуває свою причетність до минулого, *вчиться* розпізнавати позитивні й негативні моменти історії, *любити Вітчизну такою, якою вона є*. Юні іс-

Наталія ТАРАСОВА

Директор середньої спеціалізованої школи №1 з поглибленим вивченням англійської мови з першого класу імені Х. Д. Алчевської

У 2002 році цей чудовий храм науки відзначає своє 95-річчя

Директор школи, дітяю, гімназії № 5 2002

торики школи, досліджуючи минуле рідного краю, створили цілий ряд рукописних книг, таких як *“Війна в долях рідних і близьких нам людей”*, *“Афганістан в долях алчевців”*, дві книги присвячені сім’ї засновника міста О.К. Алчевського – *“Подвижницький шлях сім’ї Алчевських”* та *“І полонив він особистістю своєю”* (присвячену Івану Алчевському – всесвітньо відомому оперному співаку). Ми пішли на такий крок тому, що *реально сприймаємо думку відомого українського педагога Г. Ващенка: “Виховувати – значить дати міцні знання”*. От і виховуємо в молоді любов до своєї маленької батьківщини, даючи знання про діяльність сім’ї Алчевських. Тому не випадково місцем проведення засідання однієї із секцій Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції *“Х.Д. Алчевська та розвиток педагогічної науки та шкільництва в східноукраїнському регіоні”*, що проходила у жовтні 2002 року на базі Луганського державного педагогічного університету імені Тараса Шевченка, було обрано середню спеціалізовану школу № 1 м. Алчевська.

Серйозна увага приділяється обдарованим дітям. Як правило, вони навчаються за індивідуальним планом, за кожним із них закріплений педагог. Так, учень Ковальов Сергій (11 клас) навчається за індивідуальним планом з хімії. Він став переможцем XXXVI Міжнародної Менделєєвської олімпіади школярів з хімії, нагороджений Дипломом 1 ступеня і золотою медаллю. Це тріумф учня, батьків, школи, учителя. Сергій прославив свою школу, місто Алчевськ, Луганську область і Україну.

ПСИХОЛОГІЧНА СЛУЖБА У ШКОЛІ

Зростання соціальної ролі особистості, актуальність тенденцій гуманізації та демократизації суспільства зумовлюють необхідність використання надбань психологічної науки в педагогічній практиці. Завданням психологічної служби у школі є створення відповідних умов для розвитку здібностей учня, для його самовизначення. Окремим завданням служби є запобігання перевантаженню учнів в умовах інтенсивної, насиченої шкільної програми спеціалізованої школи, підтримка в них інтересу до навчання. У школі запроваджені такі форми роботи: діагностика і психокорекція; індивідуальні консультації, тематичні соціально-психологічні тренінги, психологічні семінари, педагогічний всеобуч батьків. До речі, роботі з батьками приділяється велика увага.

ШКОЛА ТА БАТЬКИ

Робота школи не може бути ефективною без тісного контакту з батьками. Цей напрям роботи можна вважати найскладнішим. У школі діють *“Єдині педагогічні вимоги до батьків”*, де закладені завдання кінцевого результату нашої сумісної праці – моделі випускника школи. Вже традиційними стали батьківські конференції: *“Єдність дій школи і сім’ї у вихованні дітей”*, *“Школа – твій дім,*

ти господар в нім” та інші. Використовуємо нетрадиційні форми проведення батьківських зборів наприкінці навчального року: запрошуємо батьків, учнів, учителів, які викладали у цьому класі. За чашкою чаю йде предметна розмова про успіхи та досягнення дітей.

Усі наші шкільні свята проводимо однією дружньою сім'єю – діти, вчителі, батьки. Залучаємо батьків до лекційної діяльності, організації екскурсій на підприємства, установи, де вони працюють. Усе це сприяє щетіснішому контакту з родинами учнів, зміцненню поваги до вчителів.

Здоров'я – передумова самореалізації особистості. Знання, вміння, здібності людини мають сенс лише тоді, коли фізичний стан дозволяє їх реалізувати. Нині спостерігається тенденція вважати охорону здоров'я та здоровий спосіб життя фундаментальним освітнім предметом. У школі з учнями систематично проводяться бесіди щодо запобігання дитячому травматизму, пропаганда здорового способу життя, профілактики інфекційних захворювань; організуються зустрічі з провідними спеціалістами-медиками. На базі лікувально-профілактичного комплексу, до складу якого входять медпункт, фітокабінет, спортивні зали, проводяться: діагностика, реабілітація після лікування, профілактичний прийом вітамінів, застосування в профілактиці захворювань досвіду професора А.Л. Чижевського, який відкрив

корисність впливу на організм людини негативних аероіонів й створив по суті, “завод вітамінів” – Люстру Чижевського. Саме батьки займаються впорядкуванням і облаштуванням фітокабінету.

Учителі найстарішої в місті Алчевську першої школи у співтворчості з учнями, їхніми батьками та широкою громадськістю продовжують удосконалювати створену в школі систему навчально-виховної роботи.

АЛЧЕВСЬК – місто порівняно молоде, у 2001 році воно відсвяткувало своє 105-річчя. Місто носить ім'я засновника – відомого підприємця й банкіра, поборника розвитку вітчизняної промисловості, мецената, патріота України Олексія Кириловича Алчевського. Помітний слід у громадському й культурному житті держави залишила і його дружина Христина Данилівна – видатний педагог, організатор воскресних шкіл для дорослих, чиє ім'я носить найстаріша в місті середня спеціалізована школа № 1 з поглибленим вивченням англійської мови з першого класу.

Місто пишається такими його колишніми учнями, як Герої Другої світової війни М.А. Бабанін, В.І. Недбаєв, В.С. Снесарев, П. Липовенко, як відомий український письменник Микола Руденко, талановитий художник Петро Шевченко, депутат Верховної Ради України С.П. Гмиря та багато інших.

Христина Данилівна Алчевська (1841-1920) – видатний український педагог, діячка народної освіти. Педагогічну практику почала у 1862 р. в Харкові в недільній школі для дорослих. Працювала вчителькою, обстоювала українську мову, пропагувала твори Т.Г. Шевченка. Для сільських дітей Христина Данилівна за свої кошти відкрила школу в с. Олексіївці Єкатеринославської губернії (нині Луганська область). Свої педагогічні погляди і досвід викладання висвітлила в працях “Історія відкриття школи в с. Олексіївці Михайлівської волості” (1881), “Сільські нариси” (1894), “Півроку із життя недільної школи” (1895), “Передумане і пережите” (1912). Була членом багатьох освітніх товариств, віце-президентом Міжнародної ліги освіти, удостоєна вищих міжнародних і педагогічних нагород.

Наперекір самодержавній політиці “затемнення народу” підняла українське просвітництво до світового рівня.

ОЛЕКСІЇВСЬКА ШКОЛА імені БОРИСА ГРІНЧЕНКА

Одним із першочергових завдань розвитку сучасної педагогічної науки стає утвердження національної системи виховання як провідного чинника національно-культурного відродження. Саме зараз, коли розробляється й вдосконалюється національна система освіти в Україні, на засіданнях психолого-педагогічного семінару ми звернулися до здобутків педагогічного пошуку Бориса Грінченка. Талановитий педагог обґрунтував головний принцип своєї педагогічної системи— принцип

національного навчання й виховання. В основі концепції національної школи Б. Грінченка лежить реалізація ідей демократизму, народності, гуманізму, надання змісту навчання й виховання національного характеру, що передбачає вивчення рідної мови, народознавства, фольклору, вітчизняної культури, історії, географії, мистецтва, засвоєння духовних цінностей та ідеалів українського народу, здійснення національного виховання, формування якісно нової особистості вчителя.

У своїй педагогічній системі щодо формування гармонійної особистості Грінченко поєднав ідеї Дж. Локка, Ж.-Ж. Руссо. Дидактика

А. Дистервега з ідеєю єдності національного і суспільного, культуровідповідності виховання, яке ґрунтується на самодіяльності дітей, дали змогу *Б. Грінченку створити концепцію формування особистості патріота і гуманіста*. Ідеалом особистості для Б. Грінченка є гармонійно розвинута людина.

А хіба це не є метою нашого нинішнього виховання?

Одним із основних принципів навчально-виховної роботи в нашій школі є підхід до кожної дитини як до єдиної і неповторної, як до індивідуальності, що зароджується та формується.

ДЖЕРЕЛА ВИХОВАННЯ

Важливим інтелектуальним джерелом виховання є національна та загальнолюдська культура. Мова йде про залучення школярів у процесі навчання та у позашкільний час до таких чинників культури, як мистецтво, література, культура побуту, спілкування, праці, сімейних взаємин. Велика увага приділяється культурі життя, взаємин учнів і вчителів у школі, духовному потенціалу педагогічного колективу.

Національне виховання є органічним компонентом всієї виховної системи і охоплює всі її напрямки. На порозі ХХІ століття веснянки, гаївки, вечорниці та інші обряди ХVІ століття не

**Ольга
КЛИМА-
ШЕВСЬКА**

Директор
Олексіївської
середньої школи
№ 21
ім. Б.Д. Грінченка

завжди сприймаються учнями, які працюють з комп'ютерами і стежать за польотами космічних кораблів. Залучення до національної культури ми вважаємо ефективним, якщо школяр знаходить у цьому відповідь на особисті та суспільні проблеми сучасності, задовольняє проблеми людини-сучасника кінця ХХІ століття.

Основними національними цінностями для учнів нашої школи є:

- ідеал України. Україна — єдина унікальна Батьківщина, що надана нам предками;
- патріотизм, готовність до захисту Батьківщини;
- почуття національної гідності;
- історична пам'ять;
- пошана до державних та національних символів та свят;
- прагнення до соціальної гармонії і справедливості;
- пошана до національних цінностей інших народів;
- культура соціальних і політичних стосунків (повага до власної і чужої гідності);
- толерантне ставлення до чужих поглядів, якщо вони не суперечать загальним нормам, абсолютним цінностям.

Риси національно свідомого громадянина в нашій школі виховуються з перших кроків маленької людини в шкільному колективі.

Учнями школи ведеться дослідницька робота. Зі своїми дослідженнями вони виступають на районних та обласних конкурсах Малої академії наук, досліджують лексикографічну, етнографічну, педагогічну спадщину Б.Д.Грінченка. Активісти шкільного музейного гуртка збирають етнографічний матеріал для музею. Збиранням фольклорного матеріалу займається експедиція учнів 6-7 класів "Фольклорна веселка", керівником якої є учитель української мови та літератури Павлова Ольга Іванівна.

Багато уваги поширенню української народної пісні і танцю приділяють заступник директора школи І.В. Ярченко, вчитель початкових класів Н.В. Павленко, організатор по

роботі з дітьми А.А. Денисенко, які самі гарно співають і заохочують до цієї роботи учнів. Вони організували роботу гуртків української пісні "Веселка" (1-4 кл.) і "Співаночка" (5-9 кл.)

Найбільш значною і яскравою сторінкою у національному вихованні учнів школи, безсумнівно, є вивчення творчої спадщини й педагогічної діяльності Б.Д. Грінченка.

Природа — не тільки оточуючий нас світ, **це душа** того **народу**, який живе в тому чи іншому куточку нашої держави.

Так сталося, що ми, українці, майже втратили коштовний дар природи, рідної землі, заповіт своїх пред-

Борис Дмитрович ГРІНЧЕНКО (1863-1910) — талановитий український письменник, вчений і громадський діяч. Після закінчення Харківського реального училища вчителював понад 10 років (1881-1893) на Сумщині, потім — на Луганщині в селі Олексіївці поблизу Комунарська (нині Алчевськ). Шість років, проведених у приватній школі відомої просвітительки Х.Д. Алчевської, сприяли його духовному розвитку. Кореспондуючи мало не з усією Україною, він перетворив глухе село Олексіївку в один із духовних центрів українського літературно-громадського життя. В історію української літератури ввійшов як прозаїк та поет. Автор першої книги для читання в школі українською мовою "Рідне слово", "Української граматики" та ін. підручників. Видавав популярні книжки для народу, був головою Київського товариства "Просвіта". Нині в с. Олексіївці діє музей Бориса Грінченка, який розташований у приміщенні його школи.

ків. Заповіт було зашифровано в гармонійній системі взаємодії природи, суспільства й людини, а передавалася ця безцінна інформація з покоління в покоління за допомогою пісень, обрядів, традицій, легенд та ін.

Природа! З дитячих років ми звикаємо до її чарівної краси. Учні школи люблять бути в лісі, полі, ходити стежиною Грінченка... Дивимося на квіти, дерева, тихий плін води. Радіємо спілкуванню з природою, милуємось її красою.

Напевно, всі ми любимо природу. Але, мабуть, не всі задумуються над тим, що природа — це наша домівка.

Над цим думають учні нашого шкільного колективу, цим займається екологічний центр дитячої організації “Веселкове коло”, практичну допомогу природі надають члени еколого-краєзнавчих експедицій, якими керує В.І. Нечипоренко.

Наша школа досягла певних успіхів у навчально-виховному процесі. Але

школа взагалі працює з таким тонким інструментом, як душа дитини. Від цього вільно чи невільно виникають нові проблеми, завдання, вимоги.

Заступником директора з навчальної роботи І.В. Ярченко розроблено програму “Психологія виживання”, або як ми ще її називаємо “Адаптації в соціумі”, яка передбачає роботу в школі практичного психолога та певних вимог до роботи вчителя.

Здійснення цієї програми в нашій школі вже почалося:

- проведено семінар для вчителів початкових класів “Місце індивідуальних та психологічних особливостей молодшого школяра у підвищенні рівня навчання”;
- цикл засідань психолого-педагогічного семінару “Зміст та форми індивідуалізованої та диференційованої роботи в 5-9 класах”;
- випущено методичні поради “Заглянути в світ дитини” з матеріалами на допомогу вчителю початкових класів сільської школи;
- робота при школі філіалу Перевальської музичної школи;
- робота лялькового театру;
- робота гуртка “Юний художник”;
- тестування молодших школярів з метою визначення їхнього інтелектуального розвитку та емоційної сфери;
- анкетування старших школярів.

Педагогічний колектив школи працює над розв’язанням педагогічних проблем разом з викладачами кафедри української філології, Луганського педагогічного університету ім. Т.Г. Шевченка кафедри психології Луганського інституту післядипломної освіти, дитячим психологом м. Свердловська Луганської області Л.І. Дмитренко.

Школа моя, Грінченкова школа, нова Олексіївська школа, школа-музей, ти сьогодні маєш право побачити в своїх стінах стільки добра і радості, скільки бачила за всі роки свого існування.

І віриться, що як і 120 років тому, учні цієї школи будуть іти у велике життя із сяючими ясним світлом і добром очима.

“Раз добром нагріте серце вік не охолоне” — написав Б.Д.Грінченко.

ЕКСКЛЮЗИВ

*Як створити та відкрити
гімназії, ліцеї, колегіуми ... с. 102*

Ви запитуєте, МОН відповідає ... с.107

*Статус держслужбовця:
чи потрібен він директору?! ... с. 109*

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

від 28.10.02.

№1/9-472

Міністерству освіти Автономної Республіки Крим, управлінням освіти і науки обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій

Про застосування Закону України

”ПРО ЗАГАЛЬНУ СЕРЕДНЮ ОСВІТУ”

щодо розширення мережі та організації навчально-виховного процесу у гімназіях, ліцеях, колегіумах

З метою удосконалення діяльності та організації навчально-виховного процесу в ліцеях, гімназіях, колегіумах Міністерство освіти і науки України надсилає для використання в роботі наступні рекомендації.

Законом України “Про освіту” (п.6 ст. 36) передбачено, що саме для розвитку здібностей, обдарувань і талантів дітей створюються гімназії, ліцеї, колегіуми. Ця норма закону стимулювала відкриття навчальних закладів, покликаних відродити і примножити інтелектуальний потенціал України, дати можливість учням здобути знання понад обов’язковий загальноосвітній рівень, розкрити та сприяти реалізації їх індивідуальних творчих здібностей і обдарувань.

В Україні створена, функціонує і зростає мережа гімназій, ліцеїв, колегіумів. Так, якщо у 1992 р. було 179 гімназій, то у 2001 р. – 312, кількість ліцеїв за цей період збільшилась з 130 до 255, колегіумів – до 27. Як свідчить світовий досвід у таких навчальних закладах мають навчатися не менше 5 відсотків учнів. В Україні цей показник становить 2,7 відсотка.

В умовах переходу до профільної старшої школи необхідно стимулювати процес створення зазначених навчальних закладів та профільних класів в кожному районі області. Однак, на сьогодні ця тенденція має уповільнений характер. Міністерство освіти і науки України вважає за необхідне рекомендувати органам управління освітою динамічніше створювати умови для профільного навчання учнів у старшій школі.

Повноцінна реалізація профільного навчання потребує цілеспрямованого формування контингенту учнів, створення відповідного навчально-методичного

забезпечення для кожного напрямку профільного навчання, використання специфічних форм і методів навчання для роботи з учнями з більш розвиненими мотивами до навчання та підготовки вчителів.

У сільських школах, де можливості для організації профільного навчання значно менші, профільне навчання, крім традиційних форм, може здійснюється або у створених опорних середніх загальноосвітніх школах з пришкольними інтернатами або з використанням різних форм дистанційного навчання з залученням наукового потенціалу вищих навчальних закладів, що є важливим фактором забезпечення якості профільного навчання.

У своїй діяльності гімназії, ліцеї, колегіуми керуються Конституцією України, Законами України “Про освіту”, ”Про загальну середню освіту”, ”Про позашкільну освіту”, Положенням про загальноосвітній навчальний заклад, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 14 червня 2000 р. № 964, Інструкціями про організацію та діяльність гімназії (наказ Міністерства освіти України від 20.07.95 р. № 217) і про організацію та діяльність ліцею (наказ Міністерства освіти України від 20.07.95 р. № 217), Положенням про ліцей з посиленою військово-фізичною підготовкою, затвердженим Постановою КМУ від 28.04.99 р. №717 та іншими нормативно-правовими документами.

**СТВОРЕННЯ ТА ВІДКРИТТЯ
ГІМНАЗІЙ, ЛІЦЕЇВ, КОЛЕГІУМІВ**

Порядок створення, реорганізації та ліквідації гімназій, ліцеїв, колегіумів визначається Законами України “Про освіту”, “Про загальну середню освіту”, По-

ложенням про порядок створення, реорганізації і ліквідації навчально-виховних закладів, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 05.04.1994 р. № 228, у тій частині, що не суперечить зазначеним вище законам.

Відповідно до Закону України "Про загальну середню освіту" (п.3, ст.11) прийняття рішень про створення та ліквідацію гімназії, ліцею, колегіуму, заснованих на державній та комунальній формах власності, приймається органами державної виконавчої влади або органами місцевого самоврядування за поданням відповідних органів управління освітою Радою Міністрів АР Крим, обласними, Київською та Севастопольською міськими адміністраціями (лист МОН України від 20.09.2001 р. № 1/9-319).

Звертаємо увагу, що рішення про створення гімназії, ліцею, колегіуму, заснованих на приватній формі власності, приймається засновником (власником) за погодженням з відповідним місцевим органом виконавчої влади або органом місцевого самоврядування.

Обов'язковою передумовою відкриття гімназії, ліцею, колегіуму (не- залежно від організаційно-правової форми) є вивчення протягом поточного року перед відкриттям органами управління освітою питання про доцільність створення певного типу навчального закладу, надання необхідної методичної допомоги щодо організації навчально-виховного процесу, підбору педагогічних кадрів, а також визначення педагогічним колективом перспектив розвитку (наукове обґрунтування, комплекс провідних ідей, конструктивні принципи тощо).

Освітня діяльність загальноосвітнього навчального закладу приватної форми власності з наданням певного освітнього рівня можлива лише за наявності ліцензії.

СТРУКТУРА ГІМНАЗІЇ, ЛІЦЕЮ, КОЛЕГІУМУ

Гімназія, ліцей, колегіум діють на підставі власного статуту, що розробляється навчальним закладом на основі Примірного статуту загальноосвітнього навчального закладу, затвердженого наказом МОН від 29.04.2002р. за № 284. Статут, відповідно до п.9 Положення про загальноосвітній навчальний заклад, затверджується власником (для державних та комунальних загальноосвітніх навчальних закладів – відповідним органом управління освітою, для приватного – погоджується з відповідним органом управління осві-

тою) та реєструється місцевим органом виконавчої влади або органом місцевого самоврядування в установленому законодавством порядку. У статуті мають бути враховані специфіка роботи та профілі навчального закладу, його регіональні особливості, а також поєднання навчально-виховної роботи з науково-методичною, науково-дослідницькою та експериментальною; використання поряд з традиційними методами та формами навчання і виховання інноваційних педагогічних технологій тощо.

Гімназія, ліцей, колегіум незалежно від підпорядкування і форми власності можуть мати у своєму складі пришкільні інтернати з частковим або повним (цілодобовим) утриманням учнів (вихованців) за рахунок власника.

Зазначені навчальні заклади можуть входити до навчально-виховних комплексів у складі навчальних закладів різних типів і рівнів акредитації для задоволення допрофесійних і професійних запитів громадян, а також можуть створювати навчально-виховні об'єднання з дошкільними та позашкільними навчальними закладами.

Оскільки гімназія є загальноосвітнім навчальним закладом II-III ступеня з поглибленим вивченням окремих предметів відповідно до профілю, то до її I-го (5-го – основної школи) класу зараховуються учні, які закінчили початкову школу і пройшли конкурсний відбір. До ліцею та колегіуму, як до загальноосвітніх навчальних закладів III ступеня, зараховуються учні, які мають базову загальну середню освіту і пройшли конкурсний відбір.

Конкурсний відбір проводиться у порядку, встановленому Міністерством освіти і науки України. Правила прийому до навчального закладу* мають бути схвалені радою та затверджені директором загальноосвітнього навчального закладу за погодженням з відповідними органами управління освітою.

Конкурсні варіативні завдання* розробляються методоб'єднаннями вчителів і мають відповідати діючим навчальним програмам. Зазначені завдання затверджуються керівником загальноосвітнього навчального закладу за погодженням із органами управління освітою.

За гімназією, ліцеєм, колегіумом усіх форм власності територія обслуговування

*Для військового ліцею і ліцеїв з посиленою військово-фізичною підготовкою зазначені правила затверджуються Міністерством України за погодженням з МОН

дітей та підлітків шкільного віку не закріплюється.

Наповнюваність класів, груп, їх поділ при вивченні профільних та інших навчальних предметів у гімназії, ліцеї, колегіумі визначаються Міністерством освіти і науки України згідно з Порядком поділу класів на групи при вивченні окремих предметів у загальноосвітніх навчальних закладах (наказ Міносвіти і науки України від 20.02.2002 р. № 128, зареєстрований Мін'юстом 6.03.2002р. за № 229\65517).

При цьому за рішенням місцевих органів виконавчої влади та місцевого самоврядування може встановлюватися менша наповнюваність класів, груп. У гімназії, ліцеї, колегіумі приватної форми власності наповнюваність класів, поділ їх на групи встановлюється рішенням засновника (власника).

ОРГАНІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ

Організація навчально-виховного процесу в гімназії, ліцеї, колегіумі здійснюється на основі Типових навчальних планів, затверджених МОН України, відповідно до яких складається робочий навчальний план з конкретизацією варіативної складової, урахуванням профілю навчання, однак не може перевищувати граничне навантаження на одного учня.

Робочий навчальний план** гімназії, ліцею, колегіуму державної та комунальної форми власності приймається рішенням педради з урахуванням побажань органів громадського самоврядування і пропозицій ради навчального закладу та затверджується відповідним органом управління освітою (приватної форми власності – засновником (власником) за попереднім погодженням з Міністерством освіти АР Крим, управліннями освіти і науки обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій).

Ліцеї, гімназії, колегіуми можуть проводити експериментальну роботу та набувати статус експериментального навчального закладу відповідно до Положення “Про експериментальний загальноосвітній навчальний заклад”, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 20.02.2002 р. № 114 та зареєстрованого в Мін'юсті 13.05.2002 р. № 428/6716.

**Для військового ліцею і ліцеїв з посиленою військово-фізичною підготовкою зазначені плани погоджуються також з Міноборони України

У цьому випадку відповідно до ст.15 Закону України “Про загальну середню освіту”, навчальні заклади працюють за експериментальними робочими навчальними планами, що затверджуються Міністерством освіти і науки України за поданням Міністерства освіти АР Крим, управліннями освіти і науки обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій.

Згідно з Положенням про загальноосвітній навчальний заклад ті навчальні заклади, що здійснюють підготовку учнів за індивідуальними робочими планами, погоджують їх з Міністерством освіти і науки України за поданням Міністерства освіти Автономної Республіки Крим, управліннями освіти і науки обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій.

Відповідно до навчального плану добираються навчальні програми, підручники, а також науково-методична література, навчально-наочні посібники та обладнання, що мають відповідний гриф Міністерства освіти і науки України.

Авторські навчальні програми та посібники, що розроблені педагогічними працівниками гімназії, ліцею, колегіуму, вищих навчальних закладів, науково-дослідних установ, для використання під час вивчення варіативної складової навчального плану, можуть використовуватись після відповідного рецензування, схвалення науковими радами певного профілю та погодження в обласних інститутах післядипломної педагогічної освіти і затвердження відповідно Міністерством освіти Автономної Республіки Крим, управліннями освіти і науки обласної, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій.

Особливу увагу необхідно приділити організації та проходженню учнями навчальної практики, використанню таких форм роботи, як наукові експедиції, краєзнавчі пошуки, робота в архівах, науково-дослідних установах, музеях тощо. Навчальну практику можна проводити і під час навчального року, однак з обов'язковим обліком її проведення у класних журналах.

Як передбачено Санітарно-гігієнічними правилами та нормами, структура навчального року та режим роботи встановлюються гімназією, ліцеєм, колегіумом у межах часу, передбаченого робочим навчальним планом, відповідно до пропозицій ради загальноосвітнього навчального закладу за погодженням з відпо-

відним органом управління освітою. Можливе застосування режиму роботи “повного дня”, тобто – навчальне навантаження розподіляється не за традиційною схемою (урок-перерва-урок), а за іншим режимом, що передбачає обідню перерву з відпочинком протягом тривалого часу. Доцільність та необхідність зазначеного або іншого нетрадиційного режиму повинно мати обґрунтування та погодження з відповідними органами охорони здоров'я.

Тривалість канікул протягом навчального року повинна становити не менше 30 календарних днів.

Навчання у гімназії, ліцеї, колегіуму організовується в одну зміну.

За рішенням ради навчального закладу нумерація класів в гімназіях може позначатись 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 (8) класами гімназії, що відповідає 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12 класам середніх загальноосвітніх шкіл, в ліцеях відповідно – 1,2 (3)курс, що відповідає – 10,11(12) класам середніх загальноосвітніх шкіл.

Згідно з Інструкцією про переведення та випуск учнів навчальних закладів системи загальної середньої освіти усіх типів та форм власності (наказ Міністерства освіти і науки України від 05.02.01 р. № 44, зареєстрований Мін'юстом № 120\5311 від 8.02.01р.) учні гімназії, ліцею, колегіуму, які мають за підсумками річного оцінювання досягнення у навчанні початкового рівня (1,2,3, бали) хоча б з одного предмета, за рішенням педагогічної ради та відповідного наказу директора можуть відраховуватися із зазначених вище закладів.

Учні, які навчаються у гімназії, ліцеї, колегіумі, можуть переходити до відповідного класу інших навчальних закладів, що забезпечують здобуття ними повної загальної середньої освіти.

УЧАСНИКИ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ

Учасниками навчально-виховного процесу в гімназії, ліцеї, колегіумі є учні (вихованці), керівники, педагогічні працівники, психологи, бібліотекарі, інші спеціалісти навчального закладу, батьки або особи, які їх замінюють.

Статус учасників навчально-виховного процесу гімназії, ліцею, колегіуму, їхні права й обов'язки визначаються Законами України “Про освіту”, “Про загальну середню освіту”, Положенням про загальноосвітній навчальний заклад, Статутом навчального закладу, Правилами

внутрішнього розпорядку та рішеннями органів громадського самоврядування.

Учням, які досягли значних успіхів у навчанні, рішенням ради навчального закладу може бути призначена стипендія за рахунок власних надходжень навчального закладу або за рахунок додаткових джерел фінансування.

Учні гімназії, ліцею, колегіуму можуть залучатися до самообслуговування та різних видів суспільно-корисної праці. Самообслуговування повинно організовуватися у відповідності з віком, статтю, фізичними особливостями та станом здоров'я дітей, базуючись на гігієнічних вимогах до охорони їх здоров'я. Робота із самообслуговування повинна проводитися за участю вчителів, класних керівників тощо.

Відповідно до ст. 25 Закону України “Про загальну середню освіту” обсяг навчального навантаження вчителів визначається директором гімназії, ліцею, колегіуму і затверджується відповідним органом управління освітою, у приватних навчальних закладах – засновником (власником). Обсяг педагогічного навантаження може бути меншим тарифної ставки (посадового окладу) лише за письмовою згодою педагогічного працівника. Перерозподіл педагогічного навантаження протягом навчального року допускається у разі зміни кількості годин з окремих предметів, що передбачається робочим навчальним планом, або за письмовою згодою педагогічного працівника за дотриманням законодавства про працю.

Керівник гімназії, ліцею, колегіуму призначає класних керівників, офіцерів – вихователів*, керівників кафедр*, завідувачих навчальними кабінетами, майстернями, навчально-дослідними ділянками. Керівників методичних об'єднань доцільно обирати терміном на 3 роки. Їхні права і обов'язки визначаються Статутом навчального закладу та правилами внутрішнього розпорядку.

Педагогічні працівники гімназії, ліцею, колегіуму підлягають атестації відповідно до порядку, встановленого Міністерством освіти і науки України. Офіцери військових ліцеїв та ліцеїв з посиленою військово-фізичною підготовкою – в порядку, встановленому Міністерством Оборони України.

Призначення на посаду, звільнення з посади педагогічних та інших працівників гімназії, ліцею, колегіуму й інші трудові відносини регулюються законодавством України про працю, Законом України “Про загальну середню освіту” та іншими

законодавчими актами.

Педагогічні працівники, які систематично порушують статут, правила внутрішнього розпорядку гімназії, ліцею, колегіуму, не виконують посадових обов'язків, умови трудового договору (контракту) або за результатами атестації не відповідають займаній посаді, звільнюються з роботи згідно із законодавством про працю.

Відповідно до ст. 51 Закону України "Про освіту" забороняється відволікання учнів за рахунок навчального часу на роботу і здійснення заходів, не пов'язаних з процесом навчання.

УПРАВЛІННЯ ГІМНАЗІЄЮ, ЛІЦЕЄМ, КОЛЕГІУМОМ ТА ОРГАНИ ГРОМАДСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Управління гімназією, ліцеєм, колегіумом незалежно від підпорядкування і форм власності здійснюється його керівником і відповідним структурним підрозділом органів державної виконавчої влади (власником, засновником).

Безпосереднє управління гімназією, ліцеєм, колегіумом здійснюється його керівником (директором, начальником). Навчально-методичне керівництво ліцеєм з військових питань здійснює Міноборони України.

Безпосереднє управління діяльністю військових ліцеїв та ліцеїв з посиленою військовою підготовкою здійснює начальник ліцею, який призначається власником ліцею або уповноваженим ним органом за поданням Міносвіти та Міноборони з числа офіцерів, які мають, як правило, вищу освіту, досвід військової служби не менш як 10 років та педагогічної роботи не менш як 5 років.

Штатний розпис гімназії, ліцею, колегіуму затверджується засновником відповідно до встановлених нормативів.

За наявності додаткових коштів на фінансування ліцеїв, гімназій, колегіумів та колективного трудового договору можливе збільшення заробітної плати педагогічним працівникам.

Відповідно до профілю та для забезпечення ефективного управління навчально-виховним процесом і проведення науково-методичної роботи (за наявності бюджетних та додаткових коштів) можливо введення додаткових посад заступників директора з навчальної (наукової, методичної), виховної, адміністративно-

господарської роботи, а також керівників кафедр; методистів, практичних психологів та соціальних педагогів.

Згідно зі ст. 26 Закону України "Про загальну середню освіту" директор (керівник) гімназії, ліцею, колегіуму державної та комунальної форм власності і його заступники призначаються та звільняються з посади відповідним органом управління освітою. Призначення та звільнення заступників директора здійснюється за поданням директора*.

Керівник гімназії, ліцею, колегіуму приватної форми власності та його заступники призначаються засновником (власником) за погодженням з відповідним органом управління освітою.

Вищим органом громадського самоврядування у гімназії, ліцеї, колегіумі є загальні збори (конференція) учасників навчально-виховного процесу, що скликаються не рідше одного разу на рік.

У період між загальними зборами (конференціями) діє рада гімназії, ліцею, колегіуму, діяльність якої регулюється Примірним положенням про раду (наказ МОН № 159 від 27.03.01р.) та власним статутом, розробленим відповідно до Примірного статуту загальноосвітнього навчального закладу (наказ МОН № 284 від 29.04.02р.). На її засіданнях розглядаються, насамперед, питання стратегії діяльності навчального закладу. До складу ради обираються пропорційно представники від педагогічного колективу, учнів, батьків і громадськості.

При гімназії, ліцеї, колегіумі за рішенням загальних зборів (конференції) може створюватись і діяти піклувальна рада (наказ Міністерства освіти і науки України від 05.02.2001 р. № 45), в полі зору якої є, перш за все, сприяння поліпшенню матеріально-технічної бази навчального закладу, та інші органи громадського самоврядування (учнівський комітет, батьківський комітет, методичні об'єднання, асоціації тощо).

Керівник гімназії, ліцею, колегіуму є головою педагогічної ради – постійно діючого колегіального органу. Педагогічна рада, в першу чергу, розглядає питання навчально-виховного процесу. Кількість засідань педагогічної ради визначається їх доцільністю, але не рідше чотирьох на рік.

Зазначені навчальні заклади можуть мати власну символіку, гімн, форму тощо, що відображатиме специфіку навчально-виховного процесу і створюватиме відповідний позитивний імідж.

Міністр

В.Г. Кремень

ДЕРЖАВНА СЛУЖБА ДЛЯ ПЕДАГОГІВ: ІНФОРМАЦІЯ ДЛЯ РОЗДУМІВ

Ексклюзив

Відповідно до чинного законодавства (ст. 4 Закону України “Про освіту” *Україна визнає освіту пріоритетною сферою соціально-економічного, духовного і культурного розвитку суспільства. Чому ж тоді перспективна молодь не йде працювати в школу, а учителі віком до 30 років складають 22 відсотки від загальної кількості, тоді як на пенсії працює 13 відсотків учителів?! Кількість вакансій вчителів з року в рік зростає – в цьому їх вже 2220 чол.*

По перше, місце й роль педагогічного працівника в суспільстві залишаються приниженими — це знецінює професію педагога в очах молоді.

По друге, низька заробітна плата й більш того, невчасна її виплата. (За офіційними даними Міністерства освіти і науки України в цьому році заборгованість із виплати заробітної плати залишається у 76 районах і містах 10 областей, а також в Автономній республіці Крим і складає по Україні 20 млн. 628 тис. грн. Значна невивплата зарплати педагогічним працівникам спостерігається в 16 районах Сумської області; 12 Івано-Франківської, 8 районах Одеської; 4 районах Чернівецької обл...).

Тому у Національному звіті України з людського розвитку 2001 року зазначається, що система освіти перебуває у стресовому ста-

ні і потребує негайного реформування... Серед головних її проблем виділено:

- залучення молодих спеціалістів і збереження досвідчених викладачів вищого класу;
- організацію й підвищення ефективності установ, відповідальних за навчання й фінансове забезпечення викладачів та шкільної адміністрації.

Низькі заробітна плата та соціальний статус ставлять педагогічних працівників на рівень найбільш соціально незахищених та малозабезпечених верств населення.

Останнім часом освітяни, особливо їх директорський корпус, дискутують з питань про необхідність надання їм статусу державного службовця, бо у такий спосіб сподіваються покращити своє життя

Віднесення посад педагогічних працівників та адміністрації закладів освіти до державних службовців питання проблемне. З одного — боку це не тільки покращить матеріальне становище, але й підвищить соціальний статус даної професії, що забезпечить її привабливість для молодих спеціалістів, збереже досвідчені кадри.

Порівняймо, якщо “Державна служба в Україні — це професійна діяльність осіб, які займають посади в державних органах та їх апараті щодо практичного виконання завдань і фун-

Із сесійної зали

Директор школи, ліцею, гімназії № 5/2002

кцій держави та одержують заробітну плату за рахунок державних коштів” (Закон України “Про державну службу”), то професія педагога державних освітніх закладів цим вимогам відповідає у повній мірі. Адже освітні заклади працюють за державною програмою, отримують заробітну плату за рахунок державних коштів.

Але ряд положень закону “Про державну службу”, які унеможливають громадську та політичну діяльність посадовця-учителя, можливість роботи за сумісництвом, певні трактування статті про корупцію не придатні до умов навчального закладу.

Що стосується фінансового забез-

печення цієї пропозиції, то рівень заробітної плати вчителів відповідає розмірам, необхідним для зазначеного рангу держслужбовців. Так само з наданням окладу до відпустки. Органи виконавчої влади практично прирівняли учителів за рівнем забезпечення до держслужбовців, але через відсутність коштів у Державному бюджеті призупинено дію ряду пунктів статті 57 Закону України “Про освіту”.

Читачам журналу далі пропонується порівняльна таблиця двох Законів, про які тут йдеться мова, висновки з яких Ви можете зробити самостійно й переконатись в доцільності наших домагань.

Стаття 57 Закону України “Про освіту”

1. Гарантії держави педагогічним, науково-педагогічним працівникам та іншим категоріям працівників закладів освіти.

Держава забезпечує педагогічним та науково-педагогічним працівникам:

- належні умови праці, побуту, відпочинку, медичне обслуговування;
- підвищення кваліфікації не рідше одного разу на п'ять років;
- правовий, соціальний, професійний захист;
- компенсації, встановлені законодавством, у разі втрати роботи, у зв'язку зі змінами в організації виробництва і праці;
- призначення і виплату пенсії відповідно до чинного законодавства;
- встановлення підвищених посадових окладів (ставок заробітної плати) за наукові ступені і вчені звання;
- виплату педагогічним і науково-педагогічним працівникам надбавок за вислугу років щомісячно у відсотках до посадового окладу (ставки заробітної плати) залежно від стажу педагогічної роботи у таких розмірах:
 понад 3 роки - 10,
 понад 10 років - 20,
 понад 20 років - 30 відсотків;
- надання педагогічним працівникам щорічної грошової винагороди в розмірі до одного посадового окладу (ставки заробітної плати) за сумлінну працю, зразкове виконання службових обов'язків;
- виплату педагогічним і науково-педагогічним працівникам допомоги на оз-

Закон України “Про державну службу”

Розділ VII. Матеріальне та соціально-побутове забезпечення державних службовців

Стаття 33. Оплата праці.

Оплата праці державних службовців повинна забезпечувати достатні матеріальні умови для незалежного виконання службових обов'язків, сприяти укомплектуванню апарату державних органів компетентними і досвідченими кадрами, стимулювати їх сумлінну та ініціативну працю. Заробітна плата державних службовців складається з посадових окладів, премій, доплати за ранги, надбавки за вислугу років на державній службі та інших надбавок.

Посадові оклади державних службовців установлюються залежно від складності та рівня відповідальності виконуваних службових обов'язків.

Доплата за ранг провадиться відповідно до рангу, присвоєного державному службовцю.

Надбавка за вислугу років виплачується державним службовцям щомісячно у відсотках до посадового окладу з урахуванням доплати за ранг і залежно від стажу державної служби у таких розмірах:

- понад 3 роки - 10,
- понад 5 років - 15,
- понад 10 років - 20,
- понад 15 років - 25,
- понад 20 років - 30,
- понад 25 років - 40 відсотків.

Скорочення бюджетних асигнувань не може бути підставою для зменшення посадових окладів, надбавок до них та фінан-

Стаття 57 Закону України
"Про освіту"

дорівнення у розмірі місячного посадового окладу (ставки заробітної плати) при наданні щорічної відпустки; (Установити, що у **2002 році** положення і норми, передбачені абзацом одинадцятим частини першої **статті 57** реалізуються в розмірах і порядку, визначених Кабінетом Міністрів України в межах видатків, врахованих у розрахунках до Державного бюджету України та місцевих бюджетів на 2002 рік згідно із Законом N 2905-III (2905-14) від 20.12.2001) **(Дію абзацу одинадцятого частини першої статті 57 зупинено на 2002 рік згідно із Законом N 2905-III (2905-14) від 20.12.2001)**

2. Держава забезпечує:

встановлення доплат спеціалістам, які працюють в системі освіти, до рівня середньомісячної заробітної плати працівників у цілому по народному господарству; встановлення середнього розміру посадових окладів (ставок заробітної плати) обслуговуючому персоналу відповідно до схеми посадових окладів (ставок заробітної плати), що визначені Кабінетом Міністрів України.

Перегляд рівня заробітної плати спеціалістам, які працюють у системі освіти, і обслуговуючому персоналу провадиться двічі на рік з щоквартальною індексацією з урахуванням рівня інфляції.

(Дію абзацу другого частини другої статті 57 зупинено на 2002 рік згідно із Законом N 2905-III (2905-14) від 20.12.2001)

4. Педагогічним працівникам, які працюють у сільській місцевості і селища міського типу, а також пенсіонерам, які раніше працювали педагогічними працівниками в цих населених пунктах і проживають у них, держава відповідно до чинного законодавства забезпечує безплатне користування житлом з опаленням і освітленням у межах встановлених норм.

Вони мають право на одержання у власність земельної ділянки у розмірі середньої земельної частки відповідно до чинного законодавства.

5. Педагогічним та науково-педагогічним працівникам за рахунок власних коштів закладів освіти може надаватися матеріальна допомога для вирішення соціально-побутових питань.

Закон України
"Про державну службу"

судання інших, передбачених цим Законом, гарантій, пільг і компенсацій.

Стаття 35. Щорічні та додаткові відпустки державних службовців

Державним службовцям надається щорічна відпустка тривалістю 30 календарних днів, ... з виплатою допомоги для оздоровлення у розмірі посадового окладу.

Державним службовцям, які мають стаж роботи в державних органах понад 10 років, надається додаткова оплачувана відпустка тривалістю до 15 календарних днів.

Стаття 36. Соціально-побутове забезпечення державних службовців

Державні службовці забезпечуються житлом у встановленому порядку із державного фонду.

Державні службовці, які займають посади першої - четвертої категорій, мають право на першочергове встановлення квартирних телефонів.

На індивідуальне і кооперативне житлове будівництво або для придбання квартир чи індивідуальних жилих будинків державним службовцям, надається земельна ділянка та **безвідсотковий кредит на строк до 20 років.**

Стаття 37. Пенсійне забезпечення і грошова допомога державним службовцям

Пенсія державним службовцям виплачується за рахунок держави.

... призначаються **пенсії в розмірі 80 відсотків суми їх посадового (чинного) окладу з урахуванням надбавок**, передбачених цим Законом, без обмеження граничного розміру пенсії.

Пенсія державному службовцю виплачується у повному розмірі незалежно від його заробітку (прибутку), одержуваного після виходу на пенсію.

Державним службовцям у разі виходу на пенсію при наявності стажу державної служби не менше **10 років** виплачується грошова допомога в **розмірі 10 місячних посадових окладів.**

Державний службовець не має права вчиняти дії, передбачені статтями 1 і 5 Закону України "Про боротьбу з корупцією" (356/95-вр). (Частина перша статті 16 в редакції Закону N 358/95-вр від 05.10.95). **Державні службовці не можуть брати участь у страйках та вчиняти інші дії, що перешкоджають нормальному функціонуванню державного органу.**

ВЕРХОВНА РАДА УКРАЇНИ

Затверджено
Постановою Верховної Ради України
від 24 жовтня 2002 року
N 210-IV

**РЕКОМЕНДАЦІЇ
парламентських слухань “Про виконання законодавства
щодо розвитку загальної середньої освіти в Україні”
(витяг)**

Учасники парламентських слухань, проаналізувавши стан виконання законодавства щодо розвитку загальної середньої освіти в Україні, рекомендують:

Кабінету Міністрів України:

При доопрацюванні проекту Державного бюджету України на 2003 рік передбачити ріст заробітної плати педагогічних, науково-педагогічних працівників не менше ніж в 1,5-2 рази, погашення боргів через невилплату коштів, передбачених статтею 57 Закону України “Про освіту”, та оплату комунальних послуг педагогічним працівникам, які проживають у сільській місцевості.

Внести пропозиції щодо змін до законодавства (про бюджет, власність, підприємництво) з метою забезпечення додаткових надходжень коштів на освітянські цілі; збільшення ставки податку на прибуток банків, грального бізнесу та спрямування зазначених коштів на потреби освіти.

Спрямування на потреби загальної середньої освіти частини доходів, які надходять до державного бюджету у вигляді штрафних санкцій, що накладаються на підприємства і організації за рішеннями органів державної податкової служби і контролю-ревізійної служби.

Внести зміни до законодавства щодо збільшення нормативів фінансування дошкільних, загальноосвітніх, позашкільних, професійно-технічних, вищих навчальних закладів та інститутів післядипломної освіти.

Вважати недопустимим та розглядати як грубе порушення Конституції України (254к/96-вр), прав громадян України відключення навчальних закладів від електроенергії, водопостачання, теплоносіїв.

Кабінету Міністрів України доручити:

Розробити та запровадити механізм нормативного фінансування навчання одного учня (від потреби) з різних джерел, передбачивши елементи прямого, нецентралізованого фінансування загальноосвітніх навчальних закладів, у тому числі і з бюджетів різних рівнів, визначення переліку платних освітніх та інших послуг для учасників навчально-виховного процесу, визначення дже-

рел фінансування державної системи післядипломної освіти.

Державному комітету інформаційної політики, телебачення та радіомовлення України вжити невідкладних заходів, спрямованих на удосконалення дитячих і молодіжних радіо- і телепрограм, підвищення їх якості, не допускати пропаганди та трансляції на телеекрані насильства, еротики і порнографії; вивчити питання щодо організації проведення науково-пізнавальних, навчальних телепрограм під час уроків, канікул, в робочі дні з 16 до 20 години. Відшукати можливості щодо створення навчального телевізійного каналу.

...

Верховній Раді Автономної Республіки Крим, обласним, Київській і Севастопольській міським, сільським, селищним, міським радам, Раді міністрів Автономної Республіки Крим, обласним, Київській та Севастопольській міським, районним державним адміністраціям у межах своїх повноважень:

Ширше залучати до забезпечення розвитку та фінансової підтримки загальноосвітніх навчальних закладів підприємства і організації всіх форм власності, розташовані на підпорядкованій території, благодійні, освітянські фонди.

Давати принципову оцінку фактам безвідповідального ставлення до розв'язання проблем загальноосвітніх, професійно-технічних та вищих навчальних закладів.

Вважати неприпустимим використання в навчальному процесі підручників, посібників, учнівських зошитів, щоденників та навчального приладдя, не затверджених Міністерством освіти і науки України.

Народним депутатам України, відповідним комітетам, фракціям та групам Верховної Ради України:

Вивчити питання щодо запровадження пенсії педагогічним працівникам на рівні з науково-педагогічними працівниками.

При формуванні бюджетів Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва і Севастополя, районів (міст) та передбачити можливість фінансування загальноосвітніх навчальних закладів державної і комунальної форм власності з різних бюджетів.

ЗАПИТАННЯ І ВІДПОВІДІ

Ексклюзив

Презентуємо нову рубрику “Ваші запитання – відповіді МОН” та її ведучу – начальника відділу прогнозування та нормативного забезпечення департаменту розвитку загальної середньої, дошкільної та позашкільної освіти Міністерства освіти і науки України БОГДАНОВУ Людмилу Григорівну.

— Чи можуть батьки сплачувати безпосередньо вчителів за класне керівництво? Якщо ні, то яким чином можуть залучатися до загальноосвітнього навчального закладу добровільні батьківські внески?

(Ковальчук М.Д., приватний нотаріус, м. Вишгород Київської області)

— Згідно зі статтею 3 Закону України “Про освіту” від 23.05.1991 р. № 1060-ХІІ громадяни України мають право на безкоштовну освіту в усіх державних навчальних закладах. У зв’язку з цим, зрозуміло, з батьків не можуть стягуватися кошти на утримання класних керівників.

Але згідно зі статтею 61 п.4 того ж Закону додатковими джерелами фінансування закладів освіти можуть бути добровільні грошові внески окремих громадян, в т. ч. і батьків.

Одним зі шляхів їх залучення може бути такий. Якщо при школі діє піклувальна рада, то вона, відповідно до “Положення про піклувальну раду загальноосвітнього навчального закладу”, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки від 05.02.2001 р. № 45

та зареєстрованого в Міністерстві Юстиції України 19.02.2001 р. за № 146/5337, має право сприяти залученню додаткових джерел фінансування (і добровільних батьківських внесків також).

Крім того, піклувальна рада загальноосвітнього навчального закладу може використовувати частину коштів свого фонду для стимулювання творчої праці педагогічних працівників, і класних керівників також. Про це йдеться в пунктах 2.2 і 4 “Положення про піклувальну раду загальноосвітнього навчального закладу”.

— Чи може директор школи прийняти на навчання учня, який проживає за межами території обслуговування, закріпленої за даним навчальним закладом? Що означає це “закріплення”?

(Мельник І., голова райкому профспілки, м. Долина Івано-Франківської області)

— Згідно із ст. 29 Закону України “Про загальну середню освіту” від 13.05.1999 р. № 651-ХІV і статтями 3, 51, 60 Закону України “Про освіту” від 23.05.1991 р. № 1060-ХІІ учні, батьки учнів або особи, які їх замінюють, мають гарантоване

Людмила
БОГДАНОВА

Директор школи, дієчо, гімназії № 5/2002

На запитання
відповідає

**ЯСИНСЬКА
Фаїна
Леонідівна,**

головний спеціаліст відділу

Шановні читачі журналу, надсилайте листи з вашими запитаннями, зауваженнями та побажаннями на адресу редакції

Чому цей номер присвячений освіті Луганщини? Тому, що в Луганській області є певні напрацювання, які добре було б поширити на всю країну!

державою право на вибір закладу освіти.

Слід також зазначити, що згідно з постановою Кабінету Міністрів України “Про внесення змін до Положення про загальноосвітній навчальний заклад” від 26.09.2001 р. № 1262 прийом учнів до всіх класів загальноосвітньої школи комунальної форми власності здійснюється на безкоштовній основі і, як правило, відповідно до території обслуговування.

Формулювання “як правило” означає, що основний контингент учнів становлять діти, які проживають на території обслуговування, що закріплена за школою розпорядженням голови районної державної адміністрації.

Проте, керівник загальноосвітнього навчального закладу, йдучи назустріч побажанням батьків, може прийняти до школи учня, який проживає за межами закріпленої за його закладом території обслуговування.

Про механізм закріплення відповідних територій обслуговування за загальноосвітніми навчальними закладами йдеться в п. 1 ст. 18 Закону України “Про загальну середню освіту”. Але на сьогодні, враховуючи демократичні перетворення в нашому суспільстві, під “закріпленням території обслуговування” слід розуміти забезпечення одержання загальної середньої освіти учнями, які проживають саме на цій території, незалежно від вибору ними закладу освіти.

Такі дії матимуть за мету виконання ст. 35 Закону

України “Про освіту” та ст. 3 Закону України “Про загальну середню освіту” щодо обов’язковості загальної середньої освіти, а також запобігатимуть бездоглядності, бродяжництву та дитячій злочинності.

— Чи може директор загальноосвітнього навчального закладу або його заступники виконувати функції класного керівника? Чи оплачується такий вид педагогічної діяльності?

(Ковальчук М.Д., приватний нотаріус, м. Вишгород Київської області)

— У “Положенні про класного керівника навчального закладу системи загальної середньої освіти”, затвердженому наказом Міністерства освіти і науки від 06.09.2000 р. № 434 та зареєстрованому у Міністерстві Юстиції України 26.09.2000 р. за № 659/4880, сказано: “Обов’язки класного керівника покладаються на педагогічного працівника загальноосвітнього, професійно-технічного навчального закладу, який має педагогічну освіту, здійснює педагогічну діяльність, фізичний та психічний стан якого дозволяє виконувати ці обов’язки”.

А тому директор школи або його заступники, за їх бажанням або в разі потреби, можуть виконувати функції класного керівника, але без додаткової оплати з державних коштів, про що йдеться в “Інструкції про порядок обчислення заробітної плати працівників освіти”, затвердженій наказом Міністерства освіти і науки України від 15.04.1993 р. № 102.